

**İŞİTEN BİR TÜRK ANNE İLE ANA
SINIFINA DEVAM EDEN İŞİTME ENGELLİ
ÇOCUĞUNUN DOĞAL EV ORTAMINDA ÇEŞİTLİ
BAĞLAM LARDAKİ ETKİLEŞİMLERİNDE ANNENİN
KULLANDIĞI EMİR BİLDİREN İFADELERİN
BETİMLENMESİ**

(Yüksek Lisans Tezi)

Sevinç YILMAZ

Eskişehir, 2000

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZÜ

İŞİTEN BİR TÜRK ANNE İLE ANA SINIFINA DEVAM EDEN İŞİTME ENGELLİ ÇOCUĞUNUN DOĞAL EV ORTAMINDA ÇEŞİTLİ BAĞLAMLARDAKİ ETKİLEŞİMLERİNDE ANNENİN KULLANDIĞI EMİR BİLDİREN İFADELERİN BETİMLENMESİ

Sevinç YILMAZ

Özel Eğitim Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ocak-2000

Danışman: Doç.Dr.Yıldız UZUNER

Bu çalışmanın amacı, işiten bir Türk anne ile ana sınıfına devam eden işitme engelli çocuğunun doğal ev ortamında çeşitli bağlamlardaki etkileşimlerinde annenin kullandığı emir bildiren ifadeler ve işitme engelli çocuğunun bu ifadelere yanıtlarını betimlemektir.

Bu araştırma, “Betimsel Yöntem”e göre desenlenmiştir. Betimsel yöntemin katılımcı gözlem tekniği uygulanarak toplanan veriler videoteyp kullanılarak etkileşim analizine dayalı olarak çözümlenmiş ve betimsel istatistik teknikleri ile desteklenerek yorumlanmıştır. Araştırmaya katılanlar, okul öncesi çağda işitme engelli bir çocuk ve onun annesidir. Çocuğun aile üyeleriyle ve okuldaki iletişim tarzı işitsel sözeldir. Bu araştırma için tüm veriler; ailenin günlük rutinlerin gözlemlerine dayalı saha notları, görüşmeler, odyo ve videoteyp kayıtları ile toplanmıştır. Tüm veriler, aktiviteler temel alınarak gözden geçirilmiş ve sınıflandırılmıştır. Videoteyp kayıtlarına, mikroetnografik analiz tekniği uygulanmıştır. Ek olarak, niceliksel analiz de yapılmıştır.

Verilerin analizine göre, oyun ailenin günlük rutinlerinin ayrılmaz bir parçasıdır. Anne, çocuğuyla gerçekleştirdiği günlük bir çok aktiviteyi oyun şeklinde gerçekleştirmektedir. Onlar sıklıkla bilişsel ve sosyal oyunlar oynamaktadır. Bunun yanında kitap bakmayı ve meyva yemeği oyunlaştırmaktadırlar. Sıklıkla oynadıkları sosyal oyunlardan “hırsız-polis”, “taşıtların çarpışması”; bilişsel oyunlardan “Bil Bakalım” oyununun analizi yapılmıştır. Bu aktiviteler sırasında annenin kullandığı emir ifadeleri ve çocuğun verdiği yanıtlar incelenmiştir. Bu analizlere göre, her bir aktivitede annenin kullandığı emir ifadelerinin türü ve amaçları farklılık göstermiştir. Bunun kaynağı ise çocuk, etkileşimdeki malzeme ve annenin çocuğun dil düzeyi hakkındaki düşünceleri olarak belirlenmiştir.

Bu çalışma, işitme engelli çocukların dil / iletişim gelişmeleri alanında ilk çalışmalardan biridir. Bu araştırmanın deseni, anne ile işitme engelli çocuğu arasında oluşan doğal etkileşimleri araştırılmasını ve betimlemesini sağlamıştır.

Yöntemin doğal etkileşimlerini yakalama özelliğinden başka bu araştırmanın bir diğer özgülüğü, katılanların Türk anne ve günlük yaşamında işitsel-sözel yöntemle iletişim kuran işitme engelli çocuk olmasıdır. Bu araştırma işitme engelli çocuk-ışiten anne ve ışiten çocuk-ışiten anne etkileşimlerinin incelendiğı doğal araştırmalara benzerlik gösteren sonuçlar vermiştir.

Araştırma, işitme engelli çocukların iletişimci olmaları konusunda kuramsal bakış açısı geliştirmeye yarayan sonuçlar sağlamıştır. Bu kuramsal bakış açısı işitme engelli çocuğı olan ışiten annelerin, çocuklarıyla iletişim çabalarında rehberlik edebilir.

Bu sonuçlar daha geniş katıanlı araştırmalara yöntemsel temel de sağlamıştır. Bu araştırmaların sonuçları, işitme engelli çocuklar için hazırlanacak eğitim programlarına yol gösterebilir.

ABSTRACT

The purpose of this study was to investigate the strategies used by a Turkish mother while interacting with her preschool aged hearing impaired son in various contexts.

The design was “a descriptive observational case study”. The data were collected through field notes, interviews, audio and video tape recordings during the daily routines of the mother and her son.

All the data were reviewed and catalogued by the activities. Micro ethnographic analysis were employed on the selected videotape segments. In addition, a qualitative analyses was conducted.

According to the results, the mother reported that she believed the importance of interactions with her hearing impaired son. It was found that she encouraged her son to develop vocabulary and to improve in syntax. She consciously, created play situations in their daily routines. Five different activities were determined; a)sharing books, b)cognitive play-Gues Who?, c)free play-thief and police, crashing the cars, d)eating the fruit. Both the mother and her son were active participants in all activities. The mother’s use of directives provided them maintain the activities. The mother’s perspectives of the child himself, his language level and the materials used in the games seemed to affect the mother’s purposes in using directives in each play.

This naturalistic observational study is one of the pioneer in the area of hearing impairment, specifically, in the interactions of normally hearing mothers and hearing impaired children. It’s results created positive perspectives for the hearing impaired children’s communication competence. In the light of these results, the implications for the mothers, and future investigations were also discussed in this report.

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Sevinç YILMAZ'ın "İşiten Bir Türk Anne ile Ana Sınıfına Devam Eden İşitme Engelli Çocuğunun Doğal Ev Ortamında Çeşitli Bağlamlardaki Etkileşimlerinde Annenin Kullandığı Emir Bildiren İfadelerin Betimlenmesi" başlıklı tezi 25/2/2000 tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca, Özel Eğitim Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

İmza

Üye (Tez Danışmanı) : Doç.Dr.Yıldız UZUNER
Üye : Prof.Dr.Umran TÜFEKÇİOĞLU
Üye : Doç.Dr.Esmahan AĞAOĞLU

Prof.Dr.Enver ÖZKALP
Anadolu Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ÖNSÖZ

İşitme engelli çocukların dil / iletişim gelişimlerini inceleyen son araştırmalar onların bu süreçte normal işiten akranlarından farklılık göstermediklerini belirtmektedir. Normal işiten çocuklar, çevrelerindeki kişilerle rutin etkileşimleri yoluyla ana dillerini öğrenirken içinde büyüdükleri kültürün iletişim kurallarını da öğrenirler. İşitme engelli çocukların anneleriyle etkileşimlerinin doğal ortamlarında incelendiği araştırmalar giderek artmaktadır. Biriken bu araştırma bulguları işitme engelli çocuklar hakkında daha olumlu bakış açıları geliştirilmesine ve onlara normal çocuklar gibi dil yaşantıları sağlanmasına olanak tanyacaktır. Bu araştırmada okul öncesi çağıdaki işitme engelli çocuk ile annesinin çeşitli bağlamlardaki etkileşimlerinde annenin kullandığı ifadeler betimlenmiştir.

İşitme engelli çocukların eğitimine olumlu etkileri olabilecek bu araştırmanın gerçekleşmesinde pek çok kişinin ve kurumun emeği vardır. Araştırma sürecini dikkate alarak bu kişi ve kurumlara teşekkürü borç bilirim.

Araştırmaya katılan ailenin araştırmaya gönüllü katılımları olmasa böyle bir çalışma gerçekleştirilemezdi. Doğal davranışlarıyla sadece kendi çocuklarına değil diğer işitme engelli çocukların eğitimlerine yaptıkları katkılar için onlara sonsuz teşekkür ederim.

İşitme Engelli Çocuklar Eğitim ve Araştırma Merkezi (İÇEM) Müdürü Prof.Dr.Umran TÜFEKÇİOĞLU'na Merkez'e yapılan başvurular içinden aile bulmama izin verdiği için teşekkür ederim.

Araştırmanın başından sonuna kadar her türlü desteğini esirgemeyen danışman hocam Doç.Dr.Yıldız UZUNER'e ve araştırmam süresince desteklerinden dolayı İÇEM Müdür Yardımcısı Yrd.Doç.Dr.Ümit GİRĞİN'e teşekkür ederim.

Araştırmaya katılan ailenin odyolojik bilgilerinde yardımcı olan Odyolog-Psikolog Yrd.Doç. Dr.Zerrin TURAN'a teşekkür ederim.

Araştırmanın güvenilirlik çalışmalarında benimle bıkmadan çalışan arkadaşım Öğr.Grv.Melek GÖKCAN'a sabrı ve titiz çalışması için teşekkür ederim.

Araştırmam süresince sonsuz sabırlarından ve desteklerinden dolayı eşim Tuncay YILMAZ ve sevgili oğlum Noyan YILMAZ'a sonsuz sevgi ve teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca araştırma süresince en başından itibaren emeği geçen veya benim sıkıntılarımı paylaşan tüm arkadaşlarıma da sevgilerimi ve teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

ÖZ	ii
ABSTRACT	iv
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI	v
ÖNSÖZ	vi
ÖZGEÇMİŞ	vii
TABLolar LİSTESİ	xiii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xiv
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

DİL - İLETİŞİM GELİŞİMİNE GENEL BAKIŞ

1. ÇOCUKLAR ANA DİLLERİNİ NASIL ÖĞRENIYORLAR ?	7
2. İLETİŞİM GELİŞİMİ	7
3. ANNELER VE ÇOCUKLAR ARASINDAKİ SOHBETLER	8
4. ANNELER VE ÇOCUKLARIN ETKİLEŞİMLERİNDE BAĞLAMIN ÖNEMİ	8
5. BAĞLAMIN ANNELER VE ÇOCUKLARIN SOHBETLERİNE DÜZENLEYİCİ ETKİSİ	10
6. ANNELER VE ÇOCUKLARIN SOHBETLERİNDE KONU BAŞLIĞININ DÜZENLENMESİ	11
7. MOTHERESE; ÇOCUĞA YÖNELTİLMİŞ DİL NEDİR?	12
8. İŞİTME KAYBI VE ETKİLEŞİME POTANSİYEL ETKİLERİ	15
9. İŞİTME ENGELLİ ÇOCUĞA YÖNELTİLMİŞ DİL; ANNECENİN NİTELİKLERİ	16
10. İŞİTME ENGELLİ ÇOCUKLAR VE ANNELERİNİN SOHBETLERİNE İLİŞKİN OLUMSUZ ARAŞTIRMALAR	18
11. İŞİTME ENGELLİ ÇOCUKLARA YÖNELTİLEN DİL; ANNECEYE İLİŞKİN YAPILAN ARAŞTIRMALARA ELEŞTİRİ	19
12. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ	21
13. ARAŞTIRMANIN GENEL AMACI VE SORULARI	23

İKİNCİ BÖLÜM

DOĞAL ORTAMDA RUTİN AKTİVİTELERDE ANNE İLE İŞİTME ENGELLİ ÇOCUĞUNUN ETKİLEŞİMLERİNİ BETİMLEME YÖNTEMİ

1.	ARAŞTIRMANIN DESENİ	25
1.1.	Gözleme Dayalı Araştırma	25
2.	ARAŞTIRMAYA KATILANLARIN BELİRLENMESİ	26
2.1.	Araştırma İçin Çocuk ve Aile Bulunması	26
2.2.	Aile ile Araştırma Hakkında Görüşme	26
3.	ARAŞTIRMAYA KATILANLAR	27
3.1.	Baba: Okan Bey	27
3.2.	Anne: Ayla Hanım	27
3.3.	Kardeş: Hakan.....	27
3.3.1	Annenin, Can'ın Dil Gelişimi Konusundaki Beklentisi..	28
3.4.	Odak Çocuk: Can	28
3.4.1.	Tıbbi Özgeçmiş	28
3.4.2.	Dil / Sözel İletişim ve İşitsel Bilgiler	29
3.4.3.	Örgün Eğitim Özgeçmişi	29
4.	ARAŞTIRMANIN GEÇTİĞİ YER.....	30
5.	ARAŞTIRMACININ ROLÜ	33
6.	VERİ TOPLAMA PROGRAMI	33
7.	VERİ TOPLAMA VE İŞLEM SÜREÇLERİ	35
7.1.	Saha Notları	36
7.2.	Ayrıntılı Gözlemler	36
7.3.	Fiziksel Veri	37
7.4.1.	Yapılandırılmamış Görüşmeler	37
7.4.2.	Yarı Yapılandırılmış Görüşmeler	37
8.	VIDEO TEYP KAYITLARI	38

8.1. Video Teyp Kayıtlarının Analizi	38
8.1.1. Birinci Basamak	38
8.1.2. İkinci Basamak	38
8.1.3. Üçüncü Basamak	39
9. GÜVENİRLİK ÇALIŞMALARI	40
10. GÜVENİRLİK HESAPLARI.....	40
10.1. Nesne İçin Emir İfadesi	41
10.2. Eylem İçin Emir İfadesi	41
10.3. Dikkati Kendine Çekmek İçin Emir İfadesi	42

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

RUTİN AKTİVİTELERDE ANNENİN KULLANDIĞI EMİR İFADELERİNİN TÜRLERİ SAYILARI

1. KİTAP BAKMA AKTİVİTESİ	45
1.1. Kitap Bakma Aktivitesini Gerçekleşme Şekli	45
1.2. Kitap Bakma Aktivitesinde Annenin Kullandığı Emir İfadelerinin Türleri ve Sayısı	45
1.3. Kitap Bakma Aktivitesinde Annenin Kullandığı Emir İfadelerine Örnekler	46
1.3.1. Eylem İçin Emirlere Örnek	46
1.3.2. Nesne İçin Emirlere Örnek	46
1.3.3. Dikkati Kendine Çekmek İçin Emirlere Örnek	47
1.4. Kitap Bakma Aktivitesi Sırasında Annenin Emir Bildiren İfadelerinin Amaçları	47
2. BİLİŞSEL OYUN (BİL BAKALIM).....	47
2.1. Bilişsel Oyun Aktivitesinin Gerçekleşme Şekli	47
2.2. Bilişsel Oyun Aktivitesi Sırasında Annenin Kullandığı Emir Bildiren İfadelerin Türleri ve Sayısı	48

2.3. Bilişsel Oyun Aktivitesinde Annenin Kullandığı Emir İfadelerine Örnekler	49
2.3.1. Nesne İçin Emirlere Örnek	49
2.3.2. Eylem İçin Emirlere Örnek	49
2.3.3. Dikkati Kendine Çekmek İçin Emirlere Örnek.....	49
2.4. Bilişsel Oyun Aktivitesi Sırasında Annenin Emir Bildiren İfadelerinin Amaçları	50
3. SOSYAL OYUN (HIRSIZ-POLİS)	50
3.1. Sosyal Oyun Aktivitesinin Gerçekleşme Şekli	50
3.2. Sosyal Oyun Aktivitesinden Annenin Kullandığı Emir Bildiren İfadelerin Türleri ve Sayıları	51
3.3. Sosyal Oyun Aktivitesinde Annenin Kullandığı Emir İfadelerine Örnekler	51
3.3.1. Eylem İçin Emirlere Örnek	51
3.3.2. Nesne İçin Emirlere Örnek	52
3.3.3. Dikkati Kendine Çekmek İçin Emirlere Örnek	52
3.4. Sosyal Oyun Aktivitesi Sırasında Annenin Emir Bildiren İfadelerin Amaçları	52
4. SOSYAL OYUN (TAŞITLARIN ÇARPIŞMASI) AKTİVİTESİ	53
4.1. Sosyal Oyun Aktivitesinin Gerçekleşme Şekli	53
4.2. Sosyal Oyun Aktivitesi Sırasında Annenin Kullandığı Emir Bildiren İfadelerinin Türleri ve Sayıları	53
4.3. Sosyal Oyun Aktivitesinde Annenin Kullandığı Emir İfadelerine Örnekler	54
4.3.1. Eylem İçin Emirlere Örnek	54
4.3.2. Nesne İçin Emirlere Örnek	54
4.3.3. Dikkati Kendine Çekmek İçin Emirlere Örnek	55
4.4. Sosyal Oyun Aktivitesi Sırasında Annenin Emir Bildiren İfadelerinin Amaçları	55

5 . MEYVE YEME AKTİVİTESİ	55
5.1. Meyve Yeme Aktivitesinin Gerçekleşme Şekli	55
5.2. Meyve Yeme Aktivitesinde Annenin Kullandığı Emir İfadelerinin Türleri ve Sayısı	56
5.3. Meyve Yeme Aktivitesinde Annenin Kullandığı Emir İfadelerine Örnekler	56
5.3.1. Eylem İçin Emirlere Örnek	56
5.3.2. Nesne İçin Emirlere Örnek	57
5.3.3. Dikkati Kendine Çekmek İçin Emirlere Örnek	57
5.4. Meyve Yeme Aktivitesi Sırasında Annenin Emir Bildiren İfadelerinin Amaçları	58
SONUÇ VE ÖNERİLER	59
EKLER	69
KAYNAKÇA	99

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1 :	Veri Toplama Programı	34
Tablo 2 :	Veri Toplama Programı	36
Tablo 3 :	Anne İle İşitme Engelli Çocuğunun Videoteyp Kayıtlarının Dökümü	44
Tablo 4 :	Kitap Bakma Aktivitesinde Annenin Kullandığı Emir İfadelerinin Türleri ve Sayısı	45
Tablo 5 :	Bilişsel Oyun Aktivitesi Sırasında Annenin Kullandığı Emir Bildiren İfadelerin Türleri ve Sayısı	48
Tablo 6 :	Sosyal Oyun Aktivitesinde Annenin Kullandığı Emir Bildiren İfadelerin Türleri ve Sayıları	51
Tablo 7 :	Sosyal Oyun Aktivitesinde Annenin Kullandığı Emir İfadelerinin Türleri ve Sayısı	53
Tablo 8 :	Meyve Yeme Aktivitesinde Annenin Kullandığı Emir İfadelerinin Türleri ve Sayısı	56

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Oturma Odası Planı	31
Şekil 2: Oturma Odasının Yeni Planı	32

GİRİŞ

Araştırmaların çoğunda, işitme engelli çocuklarıyla etkileşen annelerin konuşmaları, normal işiten annelerin normal işiten çocuklarıyla yaptıkları konuşmalardan olumsuz yönde büyük farklılık göstermiştir.

Cross (1984), normal çocuklar ile dil gelişimi geri olan çocukların anneleriyle etkileşimlerini incelediği bir çalışmada, dil gelişiminde gecikme gösteren çocukların annelerinin, çocuklarının iletişimsel katkılarına genişletmediğini göstermiştir. Buna ek olarak, bu annelerin çocuklarına yönelttikleri konuşmaların çoğunun emir biçiminde olduğu belirtilmiştir (Bellinger, 1980; Wendell-Monning ve Lumley, 1980).

Cross, Johnson-Morris ve Nienhuys (1984), işitme engelli çocuk grupları ile normal işiten çocukları yaş ile dil düzeyi açısından eşleştirmişlerdir. Bir, iki ve beş yaşlarındaki normal işiten çocuklardan oluşan gruplar meydana getirilmiştir. Bu çalışmaların sonuçları, işitme engelinin anne ile çocuk arasındaki etkileşimlere olan etkisi ile ilgili düşünceleri desteklemiştir. Bir örnek vermek gerekirse, iki ve beş yaşındaki normal işiten çocuklara yöneltilen anne konuşmalarının karmaşıklıkları arasında büyük bir fark vardır. Bu eğilim, dil yetenekleri arasında önemli bir farklılık olmasına karşın, aynı yaşlardaki işitme engelli gruplar için geçerli değildir. İki ve beş yaşındaki işitme engelli çocuklar, daha çok bir yaşındaki normal işiten çocuklara yöneltilen dile benzeyen bir dile maruz bırakılmışlardır.

Annelerin cümle türleri çözümlendiği zaman, işitme engelli çocukların çok sayıda emir cümlesine maruz kaldıkları görülür. Bu bulgu, diğer araştırmalarla da uyumludur (Cheskin, 1981, 1982; Wendell-Monning ve Lumley, 1980; White ve White, 1984). White ve White bu cümle türünün diğer özür gruplarına dahil olan çocuklar ve anneleri arasındaki etkileşimlere de baskın olduğunu görerek, annelerin çocuklarının davranışlarını yönlendirmeyi onlarla etkileşimde bulunmaktan daha kolay bulduğunu ileri sürmüşlerdir. Bir yönergeye pratik açıdan uygun olan yanıt ona uymaktır, çocuğun hiç bir sözel yanıt vermesine gerek yoktur. Bu ise, çocuğun iletişimsel sorumluluğunu azaltır ama onun çeşitli dil işlevleriyle karşı karşıya kalmasını da engeller. Emirlerin çok sayıda kullanılması etkileşimlerin süresini kısaltacaktır. Bu durum Wendell-Monning ve Lumley'in (1980) araştırmasında ortaya çıkmıştır. Daha da önemlisi, işitme engelli çocuğun yaşı ilerledikçe, etkileşimlerin süresinin kısaltılmasıdır. Bu eğilim, çalışmaya dahil edilen normal işiten çocuklarda tam tersi yönde olmuştur. Bu eğilimi açıklamak için oluşturulan denencelerden birisi, annelerin işitme engelli çocuklarından yanıt

alamamalarından dolayı hayal kırıklığına uğradıklarıdır; bu da Greenstein ve Mc Conville ve Stellini'nin (1975) çalışmasıyla uyumlu bir bulgudur. Bu yazarlar, çocuğun dil düzeyi arttıkça, anne ile çocuk arasındaki etkileşimin de daha simetrik bir hal aldığını bulmuşlardır.

Normal işiten çocukların annelerinin, etkileşimleri uzatmak ve çocuklarının katkılarını kabul ettiklerini göstermek için kullandıkları stratejilerden biri, anlamsal bilgiler ekleyerek çocuğun sözlerini genişletmek ve uzatmaktır. (Cross, 1977, 1978; Ellis ve Wells, 1980). Nienhuys ve diğerleri (1984), normal işiten çocukların annelerinin, çocuklarının sözlerini genişlettikleri durumların sayısı ile işitme engellilerin annelerinin bu yöndeki çabaları arasında önemli bir fark olduğunu bulmuşlardır. Normal işiten çocuklar daha karmaşık dil yapılarına maruz bırakılmaktadır.

Böylece dil gelişiminde gerilik gösteren çocukların anneleri ile normal çocukların annelerinin etkileşim tarzları arasında bazı niteliksel farklılıkların olduğu ortaya çıkmıştır. Benzer olarak, ileri derecede işitme kaybı olan birçok çocuk ne cümle/anlam açısından (Kretschmer ve Kretschmer, 1978), ne de etkileşim açısından yetenekli konuşmacılar haline gelebilmektedirler. Anne ile çocuk arasındaki ilk etkileşimlerin, çocuğun iletişimsel gelişimi üzerinde büyük etkisi olduğundan, normal işiten bir anne ile işitme engelli çocuğun arasındaki etkileşimleri inceleyen kaynakların ele alınması gerekmektedir.

Normal işiten çocukların dil ortamlarının, yapı itibariyle sohbete dayalı olduğu belirtilmiştir. (Wells, 1981). Küçük yaştaki işitme engelli çocukların iletişimsel gelişimiyle ilgilenenler, bu çocukların iletişimsel gelişimlerini en üst düzeye çıkarmak için normal işiten çocuklarınkine benzer etkileşimleri yaşamaları gerektiğini vurgulamışlardır. (Kretschmer ve Kretschmer, 1978; Ling ve Ling, 1978). Normal işiten anneler ile işitme engelli çocuklar arasındaki etkileşimleri inceleyen çalışmalar, işitme engelli çocukların annelerinin kendi etkileşim tarzlarını çocuğun dil yapılarının gelişimine engel olabilecek bir biçimde değiştirdiklerini ortaya koymaktadır. Cheskin (1981), çalışmasındaki annelerin hepsinin kendilerini dil öğretmeni gibi gördüklerini belirtmiştir. Annenin dili nasıl algıladığının işitme engelli çocuk ile oynarken kullandığı konuşma tarzını etkileyeceğini düşünmek son derece mantıklıdır. Ancak bu araştırmalarda işitme engelli çocukların iletişimlerinin incelenmesinde sorunlar vardır. Bunun dışında kalan öncü çalışma Anderson'un (1979) çalışmasıdır. Anderson, işitme engelli çocukların annelerinin soruları, emirleri ve açıklamaları kullanışları kadar söyleme katılış şekillerini ve tekrarlarını, Snow'un (1977) normal işiten ikililerden elde ettiği sonuçlarla karşılaştırmıştır. Yazar, kendi çalışmasındaki çocukların diğer çocuklarınkine benzer girdiler aldıkları ve konuşma sırasında, sıraları geldiği zaman konuşmaya cesaretlendirdikleri sonucuna varmıştır. Anderson'un araştırması ümit verse de genel

olarak normal işiten anne-ışitme engelli çocuk etkileşimlerini inceleyen araştırmalarda belli sorunlar vardır.

Birincisi, bağlamın etkileşim üzerindeki etkisidir. Çeşitli bağlamın belirli türlerde etkileşimlere yol açtığı bulunmuştur. Çocuğun ışitme kaybının bir etken olduğu bu çalışmalarında veriler sınırlı zaman birimlerinde, sınırlı sayıdaki durumlarda meydana gelen sınırlı bağlamda toplanmıştır. Analizler ise bu sınırlı bağlamda toplanan veriler üzerinde inşa edilmiştir.

Yukarıda belirtilen araştırmalarla ilgili ikinci sorun, çocuğun etkileşime olan katkılarını sohbetlerin analizine dahil etmemeleridir. Normal işiten çocukların anneleri sanki sürekli monolog içinde görülürler; ama annenin söylediklerinin çocuğun eylemlerinden etkilendiği saptanmıştır. Çocuklar sözel etkileşmeye başladıkça, anneler kendi sözlerini çocukların söylediklerine dayandırmaya başlayacaklardır. Normal işiten çocuğun, annenin katılımını nasıl etkilediğini gözönünde bulundurularak ışitme engelli çocuğun iletişim ortağı üzerinde bir etkisi olabileceğini beklemek mantıklı olacaktır. Bu olgu, daha önceki araştırma çabalarında sürekli olarak gözardı edilmiştir.

İşitme engellilerle yapılan araştırmalarda görülen üçüncü sorun ise, bu etkileşimleri betimlemek için kullanılan analiz yöntemlerinin türüdür. Bunların tümü annenin sözleriyle çocukların sözleri arasında çeşitli istatistiksel korelasyonlar kurarak bunları psikolinguistik terimler ile tanımlamışlardır. Bu yaklaşım, normal işiten anne-çocuk ikililerinde de kullanılmıştır. Çeşitli etkileşim tarzlarının, sohbetin yönünü nasıl etkilediğini ayrıntılarıyla açıklayan çok sayıda araştırma yapılmıştır. (Ochs ve Schieffelin, 1979). İşiten anneler ile ışitme engelli çocuklar arasında etkileşimleri inceleyen araştırmalarda ise, genellikle anne tarafından kullanılan dil üzerinde odaklanılmıştır. Bu çalışmalar, ışitme engelli bir çocuğa sahip olmanın yarattığı kültürel etkileri de gözardı etmişlerdir. Bu çocuğun etkileşime olan katkısının, annenin iletişimsel çabalarını etkileyeceği gerçeğini gözardı etmekten kaynaklanan önemli bir sınırlılıktır.

Bunlara ek olarak, normal işiten anne-ışitme engelli çocuk ilişkisi üzerinde yapılan çalışmaların tümünde, sonuçlarını video kayıtların yazıya dökülmesinden çıkarılmıştır. Öte yandan annenin neden belli bir tarzda davrandığıyla ilgili görüşleri gözardı etmişlerdir. Bir başka deyişle, annenin dilinin ve dilin gelişimini nasıl algıladığını, ışitme engelli çocuğu ile kurduğu etkileşim tarzını nasıl etkilediği görmezlikten gelinmiştir.

Yukarıda sözü edilen normal işiten annelerin ışitme engelli çocuklarıyla etkileşimlerinin incelendiği araştırmalardaki problemleri gözönüne alarak Plaphinger ve Kretschmer (1991), çeşitli sosyal bağlamlar içerisinde etkileşimde bulunun normal işiten bir anne ile 2,5 yaşındaki kızı arasındaki etkileşimleri betimlemişlerdir. “Tek katılanlı

niteliksel saha çalışması” olarak desenlenen araştırmada veri toplanması ve analiz edilmesinde mikro etnografik teknikler kullanılmıştır. Veriler saha notları, video teyp kayıtları ve annelerle yapılan yarı yapılandırılmış ve yapılandırılmamış görüşmelerden yararlanılarak 13 aylık sürede toplanmıştır. Seçilen video kayıtlar yazıya dökülmüş ve bunlar analiz için veri havuzu işlevi görmüştür. Ayrıntılı olarak analiz edilmek üzere davranışlar seçilmiştir.

Araştırma bulguları işiten anneler ve onların işitme engelli çocukları arasındaki etkileşimlerle ilgili daha önceki araştırma bulgularından farklılık göstermektedir. İşitme engelli çocuklar ve onların normal işiten anneleriyle etkileşimlerine benzerlik göstermesi açısından ümit vermektedir. Bu araştırma değerli bilgiler sağlamıştır ama öğrenilmesi gereken daha pek çok durum vardır. Plaphinger ve Kretschmer (1991)’in araştırmasının sonuçları benzer özellikteki ailelere genellenebilse de bağlamın etkisinin çeşitli kültürel çevrelerdeki ailelere olan etkisi hakkında daha fazla bilgiye ihtiyaç vardır.

Bu amaçla, Özyürek (1997), normal işiten bir Türk anne ile ilköğretim birinci sınıfa devam eden işitme engelli oğlu arasındaki sözlü etkileşimlerde bağlamın etkisini araştırmıştır. Araştırmanın deseni Plaphinger ve Kretschmer (1991)’in yaptıkları araştırma desenine benzer olarak “tek katıllı niteliksel vaka çalışmasıdır”. Bu araştırmada da veriler ailenin günlük rutinlerinde saha notları tutularak, aile üyeleriyle yarı yapılandırılmış ve yapılandırılmamış görüşmeler yapılarak ve anne çocuk etkileşimlerinin video kaydı yapılarak toplanmıştır. Tüm veriler, etkinlikler temel alınarak gözden geçirilmiş ve sınıflanmıştır. Seçilmiş video teyp kayıtlarının analizinde mikro etnografik analiz tekniği uygulanmıştır. Ek olarak niceliksel analiz de gerçekleştirilmiştir. Özyürek (1997) araştırma bulguları, işitme engelli çocukların da sohbetle aktif katılımcı olabileceklerini, sadece ortamla ilgili değil dil gelişimi düzeyine göre ortamla ilgili olmayan konularda da konuşabileceklerini göstermesi bakımından Lucariello ve Nelson (1978)’in normal çocuk- anne etkileşimini inceledikleri araştırma bulgularına benzerlik göstermektedir. Bunun da ötesinde, işitme engelli çocukların anneleriyle etkileşimlerinin incelendiği Plaphinger ve Kretschmer (1991) ve Anderson (1979) tarafından gerçekleştirilen araştırmaların bulgularına destek sağlamıştır; anneler çocuklarına salt dil yapılarını öğretmek için değil, aynı zamanda ortak konu başlığı çerçevesinde sohbeti devam ettirme gayretlerinden dolayı emir bildiren ifadeler kullanmışlardır.

Barnes ve diğer araştırmacılar (1983) annenin işitme engelli ve dil öğrenme sorunlu çocuklara yönelik yönlendirici dil kullanma sıklığı, normal gelişimi olan çocuklara yönelik kullanılan yönlendirici dil kullanma sıklığı ile karşılaştırmışlardır. Bu araştırmacılar genellikle, iki yaklaşımdan birini tercih etmişlerdir. Bazıları, kronolojik yaş itibari ile, işitme engelli ya da dil öğrenme sorunlu çocukların anneleri ile normal işiten çocuk annelerini eşleştirirken, diğerleri de dil yaşı itibari ile, işitme engelli ya da dil öğrenme sorunlu çocukların anneleri ile normal işiten çocuk annelerini eşleştirmişlerdir.

Kronolojik yaş temeline göre, işitme engelli ya da dil öğrenme sorunlu çocuklar ile normal işiten çocukların eşleştirilmesiyle yapılan araştırmalarda işitme engelli ya da dil öğrenme sorunlu çocukların annelerinin emir ifadesi kullanma sıklığının sürekli olarak normal işiten çocukların annelerinin emir ifadesi kullanma sıklığından daha yüksek olduğu gözlenmiştir. (Matey and Kretschmer, 1985). Diğer yandan ortalama konuşma süresi temeline göre yapılan, işitme engelli ya da dil öğrenme sorunlu çocukların, normal gelişimli çocuklarla eşleştirildiği çalışmalarda; kronolojik yaş temeline göre engelli çocuklara yönelik konuşmaların benzer dil becerilerine sahip normal çocuklara yönelik konuşmalarla oldukça benzer özellikler taşıdığı gözlemlenmiştir. (Conti-Ramsden and Patti, 1983; Cross, 1984). Bu nedenle engelli çocuk annelerinin, normal gelişimli çocuk annelerinden daha sık yönlendirici dil kullandıkları söylenemez.

Özyürek (1997), Coşkun (1997)'de yaptıkları araştırmalarda amaçları annelerin emir ifadelerine bakmak olmasa da annelerin diğer ifadelerinin yanında emir kullandıklarını ve bu emirleri kullanmada farklı amaçları olduğunu bulmuşlardır.

Emir ifadeleri hakkında olumsuz sonuçları olan araştırmalara ters olarak, annelerin emirleri halihazırdaki ortak konuyla ilişkilidir. Tüm bu öncü çalışmaların deseni, işitme engelli çocukların ve onların normal işiten annelerinin doğal ortamlarında çeşitli bağlamlarda etkileşimleri için olumlu bakış açısı geliştirmeye olanak sağlamıştır.

Cole'un (1992) annelerin emir ifadelerini incelemek amacı ile yaptığı araştırma bulguları diğer niteliksel araştırmalarla benzerlik göstermektedir. Anneler etkinliğin sürmesini sağlamak için emir ifadeleri kullanmaktadır. Bu durumda sadece dil girdisi ya da dil öğrenmeyi sağlayıcı değil, çocuklarla olan sohbetin devamını sağlayıcı öge olarak emirlerin yeri olduğunu vurgulamaktadır.

Bu araştırmalar işitme engelli çocukların iletişim gelişmelerine kuramsal temel sağlamıştır. Bu kuramsal bakış açısı işitme engelli çocuğu olan işiten anne-babalara rehberlik edebilir. Ancak, araştırma sonuçları benzer nitelikteki ailelere genellenebilse de, bağlamın etkisinin farklı kültürel çevrelerdeki ailelere olan etkisi hakkında daha fazla bilgiye ihtiyaç vardır.

Yapılan kaynak taramasında ülkemizde işitme engelli çocukların sözlü dille iletişimleri hakkında yapılan araştırmalar az sayıdadır. Ancak bunlardan Tüfekçioğlu'nun (1989) farklı iki eğitim ortamında sözel iletişim eğitimi gören işitme engelli öğrencilerin konuşma dillerinin karşılaştırılmasıyla ilgili araştırması öncü çalışmadır. Bundan sonra anne-çocuk etkileşimini inceleyen araştırmalar Coşkun (1997) ve Özyürek (1997) tarafından gerçekleştirilmiştir.

Ülkemizde yapılmış olan araştırmalarda annelerin işitme engelli çocukları ile etkileşimlerinde doğrudan annelerin kullandığı emir ifadelerini inceleyen araştırmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle bu araştırmanın amacı işiten bir Türk anne ile işitme engelli çocuğunun doğal ev ortamında çeşitli bağlamlardaki etkileşimlerinde annenin kullandığı emir bildiren ifadelerini incelemektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

DİL - İLETİŞİM GELİŞİMİNE GENEL BAKIŞ

1. ÇOCUKLAR ANA DİLLERİNİ NASIL ÖĞRENİYORLAR ?

Dil, yaşantımızın ayrılmaz bir parçasıdır; ailelerimizle ilişkilerimizde, arkadaşlarımızla iş ilişkilerimizde ve hatta yalnızlığımızda her an gereksinim duyduğumuz bir araçtır. Çocukların ana dillerini öğrenmeleri üzerine araştırmalar yapıldıkça çocukların okula başladıklarında başardıkları yapıları keşfetmek hayret vericidir. Çocukların ana dillerini öğrenirlerken, resmi bir dil eğitiminden geçmedikleri bilinmektedir. Böyle bir öğretim olmadan çoğu çocuk en azından bir dilin kullanımında ustalaşmaktadır. Çocuklar içinde buldukları toplumun dilini nasıl öğrenmektedirler? Bu süreç nasıl gerçekleşmektedir? Yetişkinler ne çocuğa doğrudan açık olarak kuralları öğretirler ne de belli bir sırayı izleyen bir öğretim programı hazırlarlar. Daha ziyade, çocuklarıyla pek çok çeşitli bağlamda etkileşirler. Çocuk bu deneyimler sonunda, anlamlandırdıklarıyla bu karmaşık sistemi edinir.

Çocuklar, iletişim kurmayı öğrenmek zorunda oldukları çeşitli sosyal bağlamlarda büyürler (Mishler, 1979). Sosyal bağlamlar, çocuğun kendi iletişimini etkilediği kadar, kendisiyle etkileşimde bulunanları da etkilemektedir. Bu bakış açısıyla, bebeklikte başlayıp ilerleyen yaşında da gelişen dili için çocuğun etkin katılımının gerekliliği vurgulanmaktadır (Bruner, 1978; Mishler, 1979). En başlangıçtan itibaren bebek çevresindekilerle etkileşir (Snow ve Ferguson, 1977). Çocukla etkileşen herkes onun dil/iletişim gelişimi için önemlidir. Ancak, onunla en çok zaman geçiren kişinin, birincil bakıcının önemi son araştırmalarda oldukça yoğun bir şekilde incelenmektedir. Bu ilk etkileşimlerin çocuğun daha sonraki dil gelişiminin temelini oluşturduğu öne sürülmektedir.

2. İLETİŞİM GELİŞİMİ

Bebekliklerinde bile çocuklar, seslerinin ve jestlerinin belli işlevleri yerine getirdiğini öğrenirler. Bu sesler ve jestler kısa sürede yetişkin biçimine ulaşmasa da çocuklar için belli işlevleri yerine getirir. Çocukların dilin işlevlerini, dilin diğer boyutlarını edinmeden çok önce edindiklerine ilişkin pek çok bilimsel destek vardır.

Çocuklar, ilk sözcüklerini söylemeden çok önce iletişim kurma davranışları gösterirler. Yaklaşık dokuz aylıkken bebekler; özel jestlerle, bakışlarla ve seslerle sohbet başlatabilirler. Zamanla bu iletişimsel davranışlar, söze benzeyen ifadeler ve sözcükler haline gelir (Bates, 1976). Dilin diğer boyutları “kullanımdan” kaynağını alır (Bates, 1976; Bruner, 1975; Kretschmer ve Kretschmer, 1978). Çocuklardaki dil kullanımının gelişimi için çocuğun içinde bulunduğu bağlamla etkileşimi söz konusudur. Çocuk, davranışlarını farklı şekillerde defalarca birleştirerek, içinde bulunduğu bağlamda değişiklikler yapacağını keşfeder.

3. ANNELER VE ÇOCUKLAR ARASINDAKİ SOHBETLER

Doğumdan itibaren anneler, çocuklarıyla sohbet etmeye başlarlar. Bu sohbetlerde, konu başlıkları genellikle içinde buldukları ortamdan kaynaklanmaktadır. Ayrıca, bu konu başlıkları hem bebek hem de anne tarafından başlatılabilmektedir. Sohbetlerde konu başlıkları annenin ve bebeğin ilgisine göre; örneğin, annenin burnundan saçlarına, bebeğin ellerinden elindeki parlak oyuncuğuna sıklıkla kayabilmektedir. Bu ilk sohbetlerde, sıra alma çalışmaları da yer alır. Bebeklerin sohbetlere aktif katılımcı olmaları umulmaktadır. Başlangıçta anneler çocuklarının en küçük katılımlarını sohbette sıra alma olarak hemen kabul etmelerine rağmen, bebekler büyüdükçe daha seçicidirler; çocuklarının katılımlarının daha gelişmiş ve konuyla ilişkili olmasını beklemektedirler. Anne ve bebek arasında ortak ilginin kurulması ve bu konu etrafında sıra alma çocuğun dil ve sosyal gelişimi için çerçeve hazırlamaktadır (Kretschmer and Kretschmer, 1979).

Snow (1977), çocuk ile anne arasındaki etkileşimlerin bir sohbet modelini izlediğini belirtmiştir. Snow, bulgularını iki varsayım üzerine kurmuştur. Birincisi, annelerin çocuklarına bilgi vermeye çalıştığı, ikincisi ise annelerin çocuklarından bilgi almaya çalıştığıdır. Sonuç olarak, anne ile çocuk arasında bir bilgi alışverişi olduğu için Snow’a göre konuşmacıların sıra ile alışverişte bulunmaları, konuşma düzeyinin temelini oluşturmaktadır. Snow’un çalışmasındaki anneler; çocuğun çıkardığı seslerin, attığı çığlıkların ve gülümsemelerin amaçlı olduğunu varsaymışlar ve bu davranışlara bir sohbet biçiminde yanıt vermişlerdir. Çocuğun çıkardığı seslerin çoğunun anlaşılmasız olduğunu, ama annelerin bunları etkileşimin gerçekleştiği bağlamdan ipucu alarak çabucak yorumladığını, genişlettiğini, açıkladığını belirtmiştir. Çocuk, davranışlarını belirleyen bir bağlama göre hareket ederken, anne de çeşitli iletişimsel ipuçlarına odaklanarak onun iletişim girişimlerini yorumlar.

4. ANNELER VE ÇOCUKLARIN ETKİLEŞİMLERİNDE BAĞLAMIN ÖNEMİ

Çocuğun yeterli bir iletişimci olabilmesi için, içinde büyüdüğü toplumun ve ana

dilinin kurallarını bilmesi ve uygun olarak kullanabilmesi gerekmektedir (Keenan, 1974). Toplumsal kurallar, dilin çeşitli iletişim bağlamlarında nasıl kullanılacağını belirler. Dil kuralları ise, cümlelerin nasıl kurulacağını belirler. Bu nedenle, sohbet gelişiminin incelenmesinde, söz dizimi yapılarının oluşumu kadar, etkileşimin gerçekleştiği fiziksel ve sosyal bağlamlar da gözönünde bulundurulmalıdır (Camaioni, 1979).

Bağlam, etkileşime katılan insanlar, onların hareketleri ve etkileşimin olduğu yer ve zaman arasındaki ilişki olarak tanımlanabilir (Erickson ve Shultz, 1981). Bu nedenle, belli bir etkileşim tarzının uygun olup olmadığı, etkileşimin nerede gerçekleştiğine, etkileşime kimlerin katıldığına ve etkileşimin amacının ne olduğuna bağlı olacaktır. Bir bağlamda kullanılan konuşma kuralları, bir başka bağlamda uygun olmayabilir. Bu nedenle, etkileşimin olduğu bağlam hesaba katılmadığında, sohbetin gelişimini inceleyen bir yaklaşım büyük ölçüde sınırlı kalır. Geleneksel araştırma yöntemlerinde bağlam göz ardı edilmekle kalınmamış; elde edilen sonuçlara güvenilirlik katmak için kullanılacağına, denetlenmeye çalışılmıştır. Bu nedenle, annelerin farklı toplumsal bağlamlarda çocuklarıyla nasıl etkileşim kurduklarını ve bu farklı bağlamların, etkileşimin dinamiklerini nasıl etkilediğini araştırmak son derece önemlidir.

Lewis ve Freedle (1973), üç aylık çocuklarla anneleri arasındaki çeşitli bağlamlarda doğal olarak gerçekleşen etkileşimleri incelemişlerdir. Üç aylık çocukların deneyimlerinin toplam 8 bağlamda gerçekleştiğini saptamışlardır. Bunlar, etkileşimin gerçekleşme sıklığına göre şöyle sıralanmıştır : annenin kucağı, bebek karyolası ve sandalyesi, masa başı, kanepeler, oyun parkı, yer ve yaylı salıncak. Bu sıklık saptandıktan sonra bağlam ile bebek ve annenin ses çıkarma davranışları arasındaki ilişki araştırılmıştır. Sonuçlara göre, en sık gerçekleşen annenin kucağı durumunun, çocuğun en az ses çıkardığı durum olduğu belirlenmiştir.

Bebeklerin en çok ses çıkardığı oyun parkı ve yer oyunları ise çok seyrek gerçekleşen durumlardır. Lewis ve Freedle, bebeklerin çıkardığı ses miktarını etkileyen ama belirli bir durumda geçirilen zamanı etkilemeyen şeyin belirli bağlamlar ve bağlantılı işlevler olduğunu öne sürmüşlerdir. Annenin kucağı çok yakın temas içeren ama bebeklerin çok az ses çıkardığı bir durumdur. Buna karşılık, oyun durumu bebeklerin çok aktif olduğu bir durumdur ve anneler ile bebekleri arasında alışverişlerin gerçekleşmesine yol açmıştır. Bu da bebeklerin, daha üç aylıken bile farklı bağlamların farkında olduğunu ve onlara uygun bir biçimde etkileşim kurabildiğini göstermektedir.

Bağlamın, küçük çocukların sözel davranışları üzerindeki etkilerine inceleyen Lewis ve Freedle'dan farklı olarak Snow (1972), bağlamın bir annenin 2-10 yaş arasındaki çocuklara yönelik iletişim çabalarını nasıl etkilediğini incelemiştir. Bu araştırmanın

bulguları, çocuğun dil yeterliğinin anne tarafından kullanılan dili etkilediğini; ancak, etkinliğin karmaşıklığının annenin konuşmasını çok az etkilediğini göstermektedir.

Özet olarak, bu çalışmalara göre bağlamın, anne ve çocuk arasındaki etkileşimi etkilediği açıktır. Çocuğu ile etkileşen annenin pek çok amacı vardır. Örneğin, çocuğu sakinleştirmek, gerçekleşen durum hakkında yorumlar yapmak, cesaretlendirmek, eğlendirmek gibi amaçlar için dili kullanır. Belirli bir iletişim ortamının amacı, hem annenin hem de çocuğun iletişim çabalarını etkileyecektir. Hem anne hem de çocuk, sözel ve sözel olmayan iletişimsel gayretlerle sohbete katkıda bulunurlar (Bruner, 1975; Wells, 1981). Çocuklar en baştan itibaren sohbetin tam katılımcısı olarak kabul edilirler. Çocuklar da istekte bulunmak, soru sormak gibi pek çok nedenle sohbete katılırlar.

5. BAĞLAMIN ANNELER VE ÇOCUKLARIN SOHBETLERİNE DÜZENLEYİCİ ETKİSİ

Yukarıda belirtildiği gibi, anne ile çocuk arasındaki ilk etkileşimlerde bağlamın kendisi düzenleyici bir işlev görmektedir. Bağlam ya da toplumsal durum yetişkinler arasında neyin konuşulacağını belirler. Buna ek olarak, bağlamın anne ve çocuk arasındaki ilk konuşmaların konularını da belirlediği söylenebilir (Sacks, Schegloff ve Jefferson, 1974).

Ratner ve Bruner (1978), Lewis ve Freedle'in (1973) araştırma bulgularına benzer olarak, tekrarlanarak ortaya çıkan bağlamların, çocuğun iletişimsel becerilerinin gelişiminde önemli rol oynadığını bulmuşlardır. Bu çalışmada, bağlamın kendisi, anne ve çocuğun ifadelerini sınırlamıştır. Ayrıca, etkinlik çok sık tekrarlanmıştır; bu da çocuğun etkinliğin sonunu getirecek olan olaylar dizisini tahmin etmesini mümkün kılmıştır. Etkinlik ilerledikçe, katılımcıların rollerinin daha kesin biçimde belirlenebilir bir hal aldığı görülmektedir. Ratner ve Bruner'e göre, etkinliklerin tekrarlanması cümlenin temel öğelerindeki ilişkileri çocuk tarafından kurulmasının temelini oluşturur. Çocuk, hem etken hem de alıcı olabilmektedir. Çocuğun becerisi arttıkça çocuk ve annenin rollerinin etkinliğin yapısına göre değişmeye başladığı görülmüştür. Ratner ve Bruner anne ve çocuk için sınırları belirlerken, bağlamın davranışları nasıl sınırladığını göstermek için "Saklanma ve Gözükme" oyunu oynamışlardır. Beşinci ve dokuzuncu aylar arasındaki 4 aylık bir dönemde çocuğun ve annenin rolleri zaman içerisinde değişmiştir. Bir diğer deyişle, çocuk daha olgunlaşıp oyunu daha iyi öğrendikçe çeşitli iletişimsel roller alma yeteneği de artmıştır. Ayrıca, çocuğun iletişimsel sorumluluğunda da bir artış meydana gelmiştir. Bu araştırmacılara göre, çocuk rutin haline gelen bu oyunlar aracılığıyla sürekli olarak bir sohbet eşiyile karşı karşıya kalmaktadır. Bu sayede, çocuk öğrendiği kuralları, benzer özellikleri olan başka bağlamlara genellemek için kurallar geliştirir.

6. ANNELER VE ÇOCUKLARIN SOHBETLERİNDE KONU BAŞLIĞININ DÜZENLENMESİ

İnsan doğduğu andan itibaren sohbet edebilir. Ancak bebekler ve yetişkinlerin sohbetleri arasında niteliksel ve niceliksel farklılıklar vardır. Yetişkinlerin konuşmaları sırayla (Sacks ve diğerleri, 1974) ve konuların görüşülüp devam ettirilmesi yoluyla (Ganst, 1982) düzenlenir. Yetişkinlerin çoğu konuşmaya yeni konular katabilir ve bu sırada konuşmanın doğal akışını sürdürmeyi başarabilirler. Aslında yetişkinler arasında sohbetlerde, konunun değiştiği ve ilk konunun unutulduğu sık görülen bir durumdur. Yetişkin sohbetlerinin özelliklerinden biri de, konuşma sırasında konudan konuya yumuşak bir şekilde geçişler yapılmasıdır. Yetişkin sohbetleri genellikle simetriktir; katılımcıların hepsi etkileşime aynı oranda katılırlar. Ama çocuklarda, özellikle bebeklerde, durum böyle değildir (Camaioni, 1979).

Anneler ve çocuklar arasındaki sohbetler asimetrik özellikler gösterir; etkileşimi sürdürme yükü annenin omuzlarındadır (Camaioni, 1979). Ama çocuğun etkileşime yaptığı katkılarda sohbet akışına önemli bir nokta sağlar. Bebeklerin çıkardıkları seslere ve yüz ifadelerine yanıt vermenin yanı sıra (Snow, 1977), anneler küçük çocuklarının bakış kalıplarına da son derece duyarlıdırlar. Stern (1974), anne ve çocuğun birlikte oyun oynamaları sırasında çocuğun karşılıklı bakışma yoluyla annenin dikkatini denetleyebildiğini bulmuştur. Stern'in verileri çocuğun anneye bakışının annenin çocuktan başka bir şeye bakma olasılığını azalttığını göstermiştir. Bu sürekli bakma kalıbı, yetişkinlerin etkileşiminde görülmez. Anne çocuğun bakış kalıplarına ve jestlerine uyum gösterdiği gibi, çocuğun sözlerine de uyum gösterir. Bunun sonucunda sohbeti devam ettiren anne iken, yönlendiren çocuk olur (Cross, 1977).

Anneler çocuklarıyla etkileşimlerinde onların davranışlarını tutarlı olarak yanıtlamaktadırlar (Brazelton, Coslowski ve Main, 1974; Newson, 1977; Snow, 1977; Stern, 1974; Trevarthen, 1977). İlk günlerden itibaren bebeğin sıra almasına fırsat verirler. Bebeğin bilişsel, iletişimsel ve duyuşal-devinsel becerileri arttıkça anne sıra almasında neyi iletişimsel davranış olarak kabul edeceğinde seçicidir (Newson, 1977; Snow, 1977). Bu şu demektir; çocuk üç aylık oluncaya kadar anne çocuğun aksırma, öksürme, ağlama gibi her türlü davranışına sanki bunlar gerçek sohbet katılımlarıymış gibi yanıt verir. Yedinci ve otuzaltıncı aylara doğru, anne çocuktan iletişimsel eylem beklentisi içindedir. Çocuğun gelişimsel becerileri ve annenin beklentileri birbirine paralel gider. Çeşitli araştırmalarda, çocuğun dil gelişimiyle annelerin çocuklarının ifadelerini kabul etmeleri ve ilişkili yanıt vermeleri arasında olumlu bir ilişki bulunmuştur. (Ellis ve Wells, 1980; Newport, 1977). Bu durum çocuğun dil/iletişim gelişimi için çok önemlidir. Çünkü çocuğun önceki söylediğiyle ilişkili olarak annenin katılımı ya yanıt vericidir ya da çocuğun söylediğini daha belirgin hale getirmek için gayrettir. Çocukla ortak bir anlam

için sözleşmedir. Anneler çocuklarının en ufak katılımlarına anlamlıymış gibi yanıt verirler. Anneler çocuklarının açık ve kesin olmayan, yanlış ve eksik ifadelerini çözmeye çalışırlar. Bu ufacık davranışları yakalayarak çocukların sohbete aktif katılımlarını sağlarlar. Annelerin bu çabaları, çocukların gerçekten aktif katılımcılar haline gelmelerine olanak sağlar (Cole, 1992).

Rutinleşmiş oyunlar veya sosyal etkileşimler çocuğa çeşitli sohbet işlevlerini deneyebileceği sürekli bir bağlam sağlar. Rutin haline gelmiş aktivitelerde, etkinliğin kendisi konusal sınırları belirleyecektir (Ratner ve Bruner, 1973). Çocuğun belirli bir işlevi bir bağlamda kullanmayı iyice öğrendikten sonra onu başka bağlamlarda kullanmayı denemesi son derece normaldir. Çocuğun gelişen dili, bilişsel, sosyal becerilerine paralel olarak annelerin sadece ortamla ilgili değil, geçmiş ve gelecekte de söz ettikleri Lucariello ve Nelson'un (1987) yaptıkları bir araştırmada bulunmuştur. Bu araştırmacılar, etkinliğe aşinalığın çocuk ve annenin etkileşimini etkilediğini bulmuşlardır. Bu araştırmada banyo saati, yemek saati ve giyinme gibi etkinlikler aşına olunan etkinlikler olarak belirlenmiştir. Çocukların da bu etkinlikler sırasında geçmiş ve gelecekte söz edebildikleri görülmüştür. Buna karşılık, serbest oyun, araştırmaya katılan çocukların daha az aşına oldukları bir etkinliktir. Bu etkinlik sırasında çocukların ana - babalarının sohbetlerini halihazırdaki nesne ve olaylar üzerine yapılandıkları görülmüştür.

7. ANNECE; ÇOCUĞA YÖNELTİLMİŞ DİL NEDİR?

Küçük çocuğun iletişim ortamını inceleyen ilk araştırmaların sonuçları, annelerin iyi kurulmuş ve son derece akıcı, kısa ve basit cümleler kullandıklarını ortaya çıkarmıştır. Ayrıca cümlelerin, yüksek perde ve abartılmış tonlamayla seslendirildiği gözlenmiştir (Cole, 1992).

Yetişkinler çocuğun dil düzeyine göre kendi dil kullanımlarını düzenlerler. Aslında, yetişkinler dinleyicilerin deneyimleri ve becerileri hakkındaki algıları doğrultusunda kendi konuşmalarını onlara uyarlarlar (Hymes, 1974). Buna göre, annelerin bebekleriyle konuşurken, konuşmalarında çeşitli uyarlamalar yapmaları şaşırtıcı değildir. Bu dil, annelere özgü olmamasına rağmen, "Annece" (Newport, 1977; Snow ve Ferguson, 1977) veya "Çocuğa Yöneltilmiş Dil" (Gleason, 1997) olarak da adlandırılabilir. Kısaca, annece bebekle konuşurken dilin anlam, söz dizimi, kullanım ve sesbilgisel boyutlarının tümünde değişiklikler yapmaktır. Yetişkinler, özellikle birincil bakıcılar, bebekleriyle konuşurlarken abartılı vurguyla, yüksek perdede seslerle, sözcükleri çok belirgin söyleyerek ve ifadeler arasında göze çarpan duraklamalarla yavaşlatılmış bir şekilde konuşurlar. Konuşma sesleri basitleştirilmiştir, hecelerin tekrarı söz konusudur. Basit cümleler kullanılır. Ancak yetişkinin dili tüm bunlara rağmen, doğru, anlaşılır ve akıcıdır. Annelerin cümleleri sınırlı sözcük dağarcığıyla oluşturulsa da, çocuğun ana diline

özgü söz dizimine uygunluk göstermektedir. Yapılan araştırmalarda, annelerin bebeklerine sorular sorma ve emirler verme eğiliminde oldukları belirlenmiştir. Çok az sayıda geçmiş zaman kullanmışlardır. Ama çocuklar ana dillerini anlamaya başladıkça anneler süregelen ve geçmişteki etkinlikleri betimleyen ifadeler de kullanmaya başlarlar.

Sözel mesajlarındaki değişikliklere ek olarak, özellikle sözel dil üretemeyen ve anlayamayan bebekleriyle konuşurken anneler söylediklerini vurgulamak için sözel olmayan ipuçları da sağlarlar (Garnica, 1978). Örneğin, anneler ortamdaki bir nesne hakkında konuşurlarken; çocuğun önüne o nesneyi getirirler, sallarlar, böylece çocuğun dikkatini o nesneye çekerler. Bu sözel olmayan tekrarlı durumlar, giderek sosyal ve dil gelişimi için önemli olan tekrarlı sözel oyunlara dönüşür.

Nesne veya konu başlığını gerektirecek durum anne ve çocuğun uzağındaysa, çocuğun dikkatini odaklamak için parmakla nesne veya kişi gösterme davranışı önemli bir sözel olmayan araçtır (Murphy, ve Messer, 1977). Annenin, nesne veya kişi gösterme davranışının yönü çocuğun gelişimiyle kontrol edilmektedir.

Annelerin kullandıkları dili inceleyen ilk çalışmalar, çoğunlukla annelerin konuşmalarına odaklanarak, çocuğun annenin sözlerinden nasıl etkilendiğine çok az eğilmiş ve çocuğun etkileşimde bir katılımcı olarak oynadığı rolü gözardı etmiştir. Annelerin konuşma şekilleriyle çocuğun dil gelişimi arasında bağlantı kurma çabaları genellikle çelişkili sonuçlar veren bir dizi çalışmaya yol açmıştır (Barnes, Gutfreund, Satterley ve Wells, 1983; Furrow, Nelson ve Benedict, 1979). Bu zıtlık içersinde çocuğun iletişimsel gelişimi üzerinde etkisi olan bir öge yer almaktadır: Çocuklarının sözlerini genişleten annelerin daha küçük yaşta (Ellis ve Wells, 1980) ve daha hızlı bir şekilde (Cross, 1978) sözel dil aracılığıyla iletişim kurmayı öğrendikleri öne sürülmüştür. Anneler çocuğun iletişim gelişimini doğru kurulmuş bir cümle haline getirmenin yanısıra, onun önceki sözlerini sonrakiler ile ilişkilendirerek çocuğun iletişim çabasını kabul ettiklerini belli ederler. Newport, Gleitman ve Gleitman (1977), annenin çocuğun sözlerinin arasına eklediklerinin onun dil kazançları ile olumlu bir bağlantısının olduğunu öne sürmüşlerdir. Ellis ve Wells (1980) de, çocuğun iletişim çabalarını kabul etmenin, konuşmanın devamlılığı arasında bağlantı kurmasını sağladığını öne sürerek benzer bulgulardan söz etmişlerdir.

Annenin yaptığı söz yinelemelerinin çocuğun dil gelişimine yaptığı etki kesin olarak bilinmemektedir. Newport ve diğerleri (1977), annenin sözleri kendi kendine yinelemesi, çocuğun cümle bilgisi gelişimi ve çocuğun konuşma miktarı arasında olumsuz bağlantı bulmuşlardır. Cross (1978), hızla gelişen çocukların, annelerinden az sayıda tam söz tekrarı aldıklarını, kimi tekrarların ise çok olduğunu bulmuştur. Başka bir deyişle, söz tekrarlarının biçimi çocuğun iletişim davranışı üzerinde etkili olabilmektedir. Newport ve

arkadaşlarının çalışmasındaki kendiliğinden tekrarların büyük bir çoğunluğu emirler ya da yönergelerdir. Bu durumlarda, annenin amacı çocuğun sözlü yanıt vermesini değil, bir iş yapmasını sağlamaktır.

Annenin kullandığı cümle şekillerinin de çocuğun dil gelişimi hızıyla bağlantısı olduğu ileri sürülmüştür. Dil gelişimine en çok katkıda bulunduğu düşünülen cümle tarzı, soru cümleleri olmuştur. (Barnes ve diğerleri, 1983; Mc Donald ve Pien, 1982; Newport ve diğerleri, 1977). Bu çalışmalar, çocuklarına Evet/Hayır sorusu soran annelerin çocukların dil gelişimine daha olumlu olduklarını ve bunun da onların etkileşime daha fazla katılmasına yol açtığını ortaya koymuştur.

Yukarıdaki çalışmalar anne ile çocuk arasındaki etkileşimleri cümle düzeyinde ele almıştır. Howe (1981) ve Nelson (1973) ise, annenin çocuğun dil gelişimi üzerindeki etkisini ölçmek için annenin katkısını sohbetin yapısı ve işlevi açısından incelemişlerdir. Howe (1981) yaptığı araştırmanın sonuçlarını, annenin konuşmayı başlatma tarzı ve çocuğun katkılarına nasıl yanıt verdiği üzerine temellendirmiştir. Üç etkileşim tarzını temsil eden üç ayrı grup gözlemiştir. Birinci gruptaki sohbetlerde , anne bir şey isteyerek konuşmayı başlatmış ve çocuk soruları yanıtlarken ortalama uzunlukta yanıtlar vermiştir. İkinci gruptaki sohbetlerde, anne konuşmayı başlatmak için büyük oranda isteklerden yararlanmış; uzun yanıtların oranı bu grupta az olmuştur. Üçüncü gruptaki sohbetlerde, anne çoğunlukla bir şeyler isteyerek sohbeti başlatmış ve büyük çoğunlukla uzun yanıtlar vermiştir. Howe (1981), tüm gruptaki çocukların dil gelişimi ile etkileşimler arasında annenin kullandığı tarzı karşılaştırmıştır. Ortaya çıkan sonuçlar, üçüncü gruptaki çocukların dil açısından birinci ve ikinci gruptaki çocuklardan daha gelişmiş olduğunu göstermiştir. Howe, annenin uzun yanıtlar vermesinin çocuğun daha etkin bir iletişim rolü üstlenmesine yol açtığını söyleyerek gruplar arasındaki farklılıkları açıklamıştır. Üçüncü gruptaki çocukların gelişimini sağlayan etmen, konuşmaları başlatmak için bilgi istemenin, uzun yanıtlar aracılığıyla bilgi eklemenin ve düzeltici dönüt vermenin bir bileşimi olmuştur.

Nelson (1973), anneleri etkileşim tarzlarına göre de gruplamıştır. Araştırmacı biri “etiketleyici” diğeri “diyalog kurucu” olan iki ayrı etkileşim kalıbı bulmuştur. Etiketleyici anneler dilin etiketleme işlevine çok önem vermişlerdir. Bu nedenle, çocuklarıyla kurdukları etkileşimlerde ağırlıklı olarak isimler yer almaktadır. “Bu ne?” “Bu kuş” gibi. Buna karşılık diyalog kurucu anneler çocukları ile etkileşim kurarken, örneğin “Selam ayıcık de!” gibi ifadeler kullanarak daha sosyal olma eğilimi göstermişlerdir. Nelson, en iyisinin aynı tarzda anne ile çocuk birleşimi olduğunu öne sürmüştür. Diğer bir deyişle, etiketleyici bir anne ile etiketleyici bir çocuğun ya da diyalog kurucu bir anne ile diyalog kurucu bir çocuğun birlikte olmasının daha avantajlı bir durum olduğunu söylemiştir.

İki annenin etkileşim tarzlarını altı ay boyunca gözlemleyip karşılaştıran Lieven (1978) ise, annelerin çocuklarına çok farklı biçimlerde yanıt verdiğini bulmuştur. Araştırmacı, annenin çocuğu ile etkileşim kurma tarzını belirleyen etmenin çocuğun kendi iletişim tarzı olduğunu öne sürmüştür. Birinci çocuk Beth, belirli sözcükleri tekrar tekrar söyleme eğilimi göstermiştir. Bu sözcükler genellikle, birbiriyle bağlantısız ya da etkileşimin meydana geldiği bağlamla ilişkisiz olmuştur. Buna karşın, ikinci çocuk Kate, sözcükleri belirli bir konuyla bağlantılı olarak kullanmıştır. Bu sözcükler hem birbirleriyle hem de ortaya çıktıkları bağlamla bağlantılı olmuştur. İki annenin kızlarına verdikleri yanıtlar, çocukların konuşmaya olan katkılarının iletişimsel içeriğini yansıtmıştır. Kate'in annesi, konuşmayı uzatacak biçimde sorular sorma eğilimi göstermiştir. Kate ile annesi etkileşimlerinde sıra ile söz almış ve her ikisi de etkileşime katkıda bulunmuşlardır. Öte yandan, Beth'in annesi kızıyla olan konuşmalarını uzatmak için daha az çaba göstermiş ve Beth'in söyledikleri ile daha az ilgilenmiştir. Çocuğun konuşma tarzının mı annenin tarzını yansıttığını; yoksa annenin konuşma tarzının mı çocuğunkini yansıttığını anlamak güçtür. Burada kesin olarak söylenebilecek şey, küçük yaşlarda bile çocuk ile annenin konuşmalarında bir karşılıklı olma durumunun bulunduğu ve her ikisinin birbirini etkilediğidir. Lieven'in bulgularının konumuzla ilgisi annenin iletişim tarzı ile çocuğun iletişim tarzı arasında farklılıklar olduğunu söylemesidir. Lieven, annenin katkılarındaki farklılıkların çocuğun konuşmaya olan katkısından mı yoksa annenin kendisinden mi kaynaklandığını bulmak için kendisinin bu çocuklarla etkileşim kurmada kullandığı tarz ile karşılaştırmıştır. Araştırmacı, kendisinin bu çocuklarla etkileşim kurarken kullandığı tarzın çocukların annelerinin kullandığı tarzlara benzediğini bulmuştur. Diğer bir deyişle, Kate ile konuşurken söylediklerini genişletme, soru sorma ve annenin yaptığı gibi yanıt verme eğilimi göstermiştir. Beth ile etkileşim kurarken ise, Beth'in sözlerine bilgilendirici bir şekilde yanıt vermede güçlük çekmiştir. Sonuç olarak, yazarın Kate ile iletişim kurması daha kolay olmuştur.

Lieven'in bulguları, anne ile çocuk arasındaki etkileşimlerin yapı bakımından karşılıklı olduğu fikrini desteklemektedir; her biri diğerini etkilemektedir ve anneler yaşları ne olursa olsun çocuklarından bağımsız dil kullanmamaktadırlar. Annenin iletişim tarzının, çocuğun dil gelişimi üzerinde önemli bir etkisi olduğu kanıtlanması güç bir iddiadır. Çünkü, sosyal yaşamlarında çocuklar sadece anneleriyle etkileşimde bulunmakla kalmazlar. Lieven'in de belirttiği gibi, kendi çalışmasındaki çocukların her ikisi de en azından cümle/anlam açısından son derece yeterli dil kullanıcıları haline gelmişlerdir.

8. İŞİTME KAYBI VE ETKİLEŞİME POTANSİYEL ETKİLERİ

İşitme duyumuzun günlük yaşantımızı sürdürürken çok önemli görevi vardır. Bu duyumuz yoluyla çevremizden pek çok bilgi alırız, çevremizdekilerle iletişim kurarız

(Clark, 1980). Bazen çocuğun işitme kaybının ana-babalarıyla etkileşimlerinde çok az ya da hiç etkisi yokmuş gibi görünür. Fakat bu etkileşimlerdeki katılanların ifadelerinin birbiriyle ilişkililiği çeşitli şekillerde tehdit altında olabilir.

İşitme kaybı teşhis edilmediği durumlarda, çocuk normal işiten akranları gibi işitsel duyum alamayacaktır. Hatta, duyu-sinirsel işitme kaybı teşhis edildiğinde ve uygun cihazlarla donatıldığında bile, girdi hem nitelik hem de nicelik bakımından azalmıştır. Çocuk, cihazla bile konuşma seslerini normal bir bebeğin duyduğundan daha eksik duyar. Daha da ötesi, ileri derecede işitme kaybı olan çocuklar, normal işiten akranları gibi çevrelerinde diğerlerine yöneltilen konuşmaları da duyamazlar (Ling, 1981). Bunlar işitme engelli çocukların sözel dili edinme süreçlerinin gecikmesinin fizyolojik nedenleridir. Büyük ölçüde bu fizyolojik nedenlerle, işitme engelli çocuklar ana-babalarının mesajlarına istenilen yanıtları verememekte ya da onlara istenilen mesajı gönderememektedirler. Bu birbirinin mesajını anlayamama durumu, ilk yıllarda anne-çocuk arasındaki iletişimsel olaylara ket vurabilir (Cole, 1992).

Başlangıçtaki anne çocuk etkileşimlerine ket vurmasından öte işitmezlik sorunu çocuğun yaşamı boyunca çeşitli gelişim alanlarındaki kazanımlarına engel olabilir. Örneğin dil ve konuşma yeteneğini kazanmada çocuk çeşitli zorluklarla karşılaşabilir. Çocuk ana dilini içinde bulunduğu kültürdeki çeşitli etkileşimler yoluyla edinir. İşitme kaybından dolayı dil gelişiminde problemler çocuğun toplumsal yaşama katılmasında engeller yaratabilir (Tüfekçioğlu, 1989, s.1).

Ek olarak Tüfekçioğlu “Çocuğun bilişsel duygusal, sosyal gelişimi için son derece önemli olan yeterli dil becerilerinin kazanılması insanlararası ilişkiler, sosyal etkileşim olmadan düşünülemez” görüşünü vurgulamaktadır (Tüfekçioğlu, 1989, s.1).

Buna ek olarak, ana-babalar çocuklarının işitme kaybının teşhisinden duygusal olarak etkilenebilirler ve belli bir yaş sürecinden geçebilirler. Bu süreçte çocuklarının iletişimsel ipuçlarını yeterli bir şekilde değerlendirmeleri ve onlara uygun yanıtlar vermeleri engellenebilir. Teşhisten sonra ortaya çıkabilen bu yaş sürecinin uzmanların yol göstermesi ile üstesinden gelinebilir (Cole, 1992).

9. İŞİTME ENGELLİ ÇOCUĞA YÖNELTİLMİŞ DİL: ANNECENİN NİTELİKLERİ

Normal çocuğuyla etkileşen normal işiten anneler gibi işitme engelli çocuğuyla etkileşenler de dengeli bir şekilde etkileşim kurma gayreti içindedir. Fakat yetişkin aynı anda hem ipuçlarını hem de çocuğun söylenenlerin ne kadarın anladığını keşfetmeye çalışmaktadır. Yetişkin belki de işitme engelli çocuğun kendisini anlamadığı inancı içindedir. Bunun sonucu olarak, yetişkinler işitme engelli çocuklarla etkileşirken,

çocuğun yaşına bakmaksızın, yukarıda kısaca anlatılan “Annece” denilen tavırla, çocukla etkileşebilir. Bu nedenle, yetişkinin işitme engelli çocukla ve normal işiten akranyla konuşması arasındaki farklılık görülebilir.

İşitme engelli çocuklara yöneltilen “Annece”, normal çocuklara yöneltilen dilden bazı farklılıklar göstermektedir. Birincisi, dili öğrenme güçlüğü olan çocuklarda reddedici, eleştirici, olumsuz ve görmezden gelici yanıtlar, normal işiten çocuklara yöneltilen “Annece” de olduğundan daha fazladır. Bunun nedeni, çocuğun ifadelerinin önemli bir ölçüde anlaşılmasız olması olabilir. Sonuç olarak, annelerin çocuklarının ifadelerini kabul etmelerine ve onaylamalarına çok az fırsatları vardır. Bazen normal çocuklarının konuşmalarının dil gelişim düzeylerinden çok daha geride oldukları dönemler vardır. Bu dönemlerde çocuklar annelerinin anlayamayacağı veya doğru yanıt veremeyeceği şeyler söylerler. Bu durumda annelerin çocukları ne kadar reddedici, görmezden gelici ya da kontrolcü davrandıklarını araştırmak ilginç olabilir. İşitme engelli çocuklarda annelerin olumsuzluğunun bu denli uzun sürmesinin nedenleri çocukların anlaşılabilirliğinin gecikmesi olduğu düşünülebilir.

İkincisi, annelerin doğrudan emir vermelerinin sıklığıdır. Anne babalar çocuklarına sürekli olarak ne yapmaları gerektiğini söylemekte ve çocukların davranışlarını kontrol etmektedirler. Bu annelerin verdikleri emirlerin sürekli olarak çocuğun ilgisi ve konu dışında olması şaşırtıcı değildir. Ancak gözardı edilmemesi gereken bir durum, normal işiten çocukların annelerinin de emirlerini yoğun olarak kullandıkları ve bunların çocuğun dil/iletişim gelişimine yararlı olduğu belli dönemler vardır.

Üçüncüsü yetişkinin işitme engelli çocuğa yönelik konuşmasının normal çocuğa yöneltilenden daha hızlı, daha az akıcı, daha az anlaşılır ve daha az duyulabilir özellikte olmasıdır. Bu ilginç gözükabilir. Çünkü, dil problemlili olan biriyle karşılaştıklarında pek çok yetişkin konuşmasını yavaşlatır ve sözcükleri daha anlaşılır olarak söylemeye gayret eder. Annenin az anlayan çocukla uzunca süreli bir ilişkisi olduğuyula ilişkili olduğu düşünülebilir. Annenin hızlı, sessiz ve dikkatsiz telaffuzu, onun kendi kendine konuşuyormuş gibi izlenim bırakmasına yol açar. Annenin çocukla uzun süreli ilişkisi “nasıl konuşsam konuşayım, çocuk anlayacak” fikrini oluşturmuş olabilir. Her durumda, özellikle işitme engelli çocuk söz konusu olduğunda, çocukla açık ve anlaşılır şekilde konuşulması gerekmektedir (Cole, 1992).

Özet olarak, işitme engelli çocuktaki sesleri algılama eksikliği ses-dil girdisindeki nitelik ve nicelik bakımından azalmaya neden olur. Buna bağlı olarak, dil/iletişim gelişimi sürecindeki yavaşlık ve anne-babaların duygusal tepkileri, işitme engelli çocuğun gereksinimi olan sosyal etkileşimler yoluyla işitsel ve dil girdilerinin az ya da hiç olmamasına neden olabilir.

10. İŞİTME ENGELLİ ÇOCUKLAR VE ANNELERİNİN SOHBETLERİNE İLİŞKİN OLUMSUZ ARAŞTIRMALAR

Araştırmaların çoğunda, işitme engelli çocuklarıyla etkileşen annelerin konuşmaları, normal işiten annelerin normal işiten çocuklarıyla yaptıkları konuşmalardan olumsuz yönde büyük farklılıklar göstermiştir.

Cross (1984), normal çocukların dil gelişimi geri olan çocukların annelerinin etkileşimlerini incelediği bir çalışmada, dil gelişiminde gecikme gösteren çocukların annelerinin, çocuklarının iletişimsel katkılarını genişletmediğini göstermiştir. Buna ek olarak, bu annelerin çocuklarına yönelttikleri konuşmaların çoğunun emir biçiminde olduğunu belirtmiştir (Bellinger, 1980; Wendell-Monnig ve Lumley, 1980).

Cross, Johnson-Morris ve Nienhuys (1984), işitme engelli çocuk grupları ile normal işiten çocukları yaş ile dil düzeyi açısından eşleştirmişlerdir. Bir, iki ve beş yaşlarındaki normal işiten çocuklardan oluşan gruplar meydana getirilmiştir. Bu çalışmaların sonuçları, işitme engelinin anne ile çocuk arasındaki etkileşimlere olan etkisi ile ilgili düşünceleri desteklemiştir. Bir örnek vermek gerekirse, iki ve beş yaşındaki normal işiten çocuklara yöneltilen anne konuşmalarının karmaşıklıkları arasında büyük bir fark vardır. Bu eğilim, dil yetenekleri arasında önemli bir farklılık olmasına karşın, aynı yaşlardaki işitme engelli gruplar için geçerli değildir. İki ve beş yaşındaki işitme engelli çocuklar, daha çok bir yaşındaki normal işiten çocuklara yöneltilen dile benzeyen bir dile maruz bırakılmışlardır. bu nedenle, işitme engelinin kendisi annenin etkileşim tarzını sınırlamıştır.

Annelerin cümle türleri çözümlendiği zaman, işitme engelli çocukların çok sayıda emir cümlesine maruz kaldıkları görülür. Bu bulgu, diğer araştırmalarla da uyumludur (Cheskin,1981,1982; Wendell-Monnig ve Lumley, 1980; White ve White, 1984). White ve White, bu cümle türünün diğer özür gruplarına dahil olan çocuklar ve anneleri arasındaki etkileşimlerde de baskın olduğunu görerek, annelerin çocuklarının davranışlarını yönlendirmeyi onlarla etkileşimde bulunmaktan daha kolay bulduğunu ileri sürmüşlerdir. Bir yönergeyi pratik açıdan uygun olan yanıt ona uymaktır, çocuğun hiç bir sözel yanıt vermesine gerek yoktur. Bu ise, çocuğun iletişimsel sorumluluğunu azaltır ama onun çeşitli dil işlevleriyle karşı karşıya kalmasını da engeller.

Emirlerin çok sayıda kullanılması etkileşimlerin süresini kısaltacaktır, bu durum Wendell-Monnig ve Lumley'in (1980) araştırmasında ortaya çıkmıştır. Daha da önemlisi, işitme engelli çocuğun yaşı ilerledikçe, etkileşimlerin süresinin kısaltılmasıdır. Bu eğilim, çalışmaya dahil edilen normal işiten çocuklarda tam tersi yönde olmuştur. Bu eğilimi açıklamak için oluşturulan denencelerden birisi, annelerin işitme engelli çocuklarından

yanıt alamamalarından dolayı hayal kırıklığına uğradıklarıdır; bu da Greenstein'nin (1976) çalışmasıyla uyumlu bir bulgudur. Bu yazarlar, çocuğun dil düzeyi arttıkça, anne ile çocuk arasındaki etkileşimin de daha simetrik bir hal aldığını bulmuşlardır.

Daha önce de belirtildiği gibi, normal işiten çocukların annelerinin, etkileşimleri uzatmak ve çocuklarının katkılarını kabul ettiklerini göstermek için kullandıkları stratejilerden biri, anlamsal bilgiler ekleyerek çocuğun sözlerini genişletmek ve uzatmaktır (Cross, 1977, 1978; Ellis ve Wells, 1980). Nienhuys ve diğerleri (1984), normal işiten çocukların annelerinin, çocuklarının sözlerini genişlettikleri durumların sayısı ile işitme engellilerin annelerinin bu yöndeki çabaları arasında önemli bir fark olduğunu bulmuşlardır. Normal işiten çocuklar daha karmaşık dil yapılarına maruz bırakılmaktadır.

Böylece dil gelişiminde gerilik gösteren çocukların anneleri ile normal çocukların annelerinin etkileşim tarzları arasında bazı niteliksel farklılıkların olduğu ortaya çıkmıştır. Benzer olarak, ileri derecede işitme kaybı olan birçok çocuk ne cümle/anlam açısından (Kretschmer ve Kretschmer, 1978), ne de etkileşim açısından (Higginbotham, Baker ve Neil, 1980) yetenekli konuşmacılar haline gelebilmektedirler. Anne ile çocuk arasındaki ilk etkileşimlerin, çocuğun iletişimsel gelişimi üzerinde büyük etkisi olduğundan, normal işiten bir anne ile işitme engelli bir çocuğun arasındaki etkileşimleri inceleyen kaynakların da burada ele alınması gerekmektedir.

Normal işiten çocukların dil ortamlarının, yapı itibariyle sohbete dayalı olduğu yukarıda belirtilmiştir (Wells, 1981). Küçük yaştaki işitme engelli çocukların iletişimsel gelişimiyle ilgilenenler, bu çocukların iletişimsel gelişimlerini en üst düzeye çıkarmak için normal işiten çocuklarınkine benzer etkileşimleri yaşamaları gerektiğini vurgulamışlardır (Kretschmer ve Kretschmer, 1978; Ling ve Ling, 1978). Normal işiten anneler ile işitme engelli çocuklar arasındaki etkileşimleri inceleyen çalışmalar, işitme engelli çocukların annelerinin kendi etkileşim tarzlarını çocuğun dil yapılarının gelişimine engel olabilecek bir biçimde değiştirdiklerini ortaya koymaktadır. Bunun dışında kalan öncü çalışma Anderson'un (1979) çalışmasıdır. Anderson, işitme engelli çocukların annelerinin soruları, emirleri ve açıklamaları kullanışları kadar söyleme katılım şekillerini ve tekrarlarını, Snow'un (1977) normal işiten ikililerden elde ettiği sonuçlarla karşılaştırmıştır. Yazar, kendi çalışmasındaki çocukların diğer çocuklarınkine benzer girdiler aldıkları ve konuşma sırasında, sıraları geldiği zaman konuşmaya cesaretlendirebildikleri sonucuna varmıştır.

11. İŞİTME ENGELLİ ÇOCUKLARA YÖNELTİLEN DİL; ANNECEYE İLİŞKİN YAPILAN ARAŞTIRMALARA ELEŞTİRİ

Anne-çocuk etkileşimlerini sınırlayan ve sonuçta çocuğun iletişimsel açıdan gelişimini engelleyen faktörün, çocuğun işitme kaybının kendisi mi olduğu, yoksa işitme

kayıbı sonucunda geri kalmış olan dil düzeyi mi olduğu henüz kesinlik kazanmamıştır. Yanıt olasılıkla her ikisinin bir birleşimidir. Cheskin (1981), çalışmasındaki annelerin hepsinin kendilerini dil öğretmeni gibi gördüklerini belirtmiştir. Annenin, dili nasıl algıladığının işitme engelli çocuk ile oynarken kullandığı konuşma tarzını etkileyeceğini düşünmek son derece mantıklıdır. Ancak bu araştırmalarda işitme engelli çocukların iletişimlerinin incelenmesinde sorunlar vardır.

Birincisi, bağlamın etkileşim üzerindeki etkisidir. Bu bölümde bağlamın anne ile çocuk arasındaki etkileşimler üzerinde yarattığı etkiler ayrıntılı olarak gösterilmiştir. Çeşitli bağlamların belirli türlerde etkileşimlere yol açtığı bulunmuştur. Çocuğun işitme kaybının bir etken olduğu bu çalışmalarda verilen sınırlı zaman birimlerinde, sınırlı sayıdaki durumlarda meydana gelen sınırlı bağlamlarda toplanmıştır. Analizler ise bu sınırlı bağlamda toplanan veriler üzerine inşa edilmiştir. Buna ek olarak, verilerin toplanma şekli göz önüne alınmalıdır. Bağlam içinde yer alan gözlemcinin de etkileşim üzerinde etkisi vardır. Annenin araştırmacıyı nasıl algıladığı ve incelemenin amacından haberdar oluşu, annenin çocukla etkileşim kurma biçimini mutlaka etkilemiştir. Bu nedenlerle denilebilir ki, anne ve çocuk ikilisini uzun bir süre çeşitli ortamlarda incelemek, işitme engelli çocuğun iletişim çevresi ile ilgili daha gerçekçi bir yaklaşım sağlayacaktır.

Yukarıda belirtilen araştırmalarla ilgili ikinci sorun, çocuğun etkileşime olan katkılarını sohbetlerin analizine dahil etmemeleridir. Normal işiten çocukların anneleri sanki sürekli monolog içinde görülürler; ama annenin söylediklerinin çocuğun eylemlerinden etkilendiği kesinlikle saptanmıştır. Çocuklar bu etkileşime sözel olarak katılmaya başladıkça, anneler kendi sözlerini çocukların söylediklerine dayandırmaya başlayacaklardır. Görünüşte asimetrik olan etkileşim aslında çocuğun etkin bir rol oynadığı ortaklaşa bir çabadır. Normal işiten çocuğun, annenin katılımını nasıl etkilediği göz önünde bulundurularak işitme engelli çocuğun iletişim ortağı üzerinde bir etkisi olabileceğini beklemek son derece mantıklı olacaktır. Bu olgu, daha önceki araştırma çabalarında sürekli olarak göz ardı edilmiştir.

İşitme engellilerle yapılan araştırmalarda görülen üçüncü sorun ise, bu etkileşimleri betimlemek için kullanılan analiz yöntemlerinin türüdür. Bunların tümü annenin sözleriyle çocukların sözleri arasında çeşitli istatistiksel korelasyonlar kurarak bunları psikolinguistik terimler ile tanımlamışlardır. Bu yaklaşım, normal işiten anne-çocuk ikililerinde de kullanılmıştır. Çeşitli etkileşim tarzlarının, sohbetin yönünü nasıl etkilediğini ayrıntılarıyla açıklayan çok sayıda araştırma yapılmıştır (Ochs ve Schieffelin, 1979). İşiten anneler ile işitme engelli çocuklar arasındaki etkileşimleri inceleyen araştırmalarda ise, genellikle anne tarafından kullanılan dilin üzerine odaklanılmıştır. Bu çalışmalar, işitme engelli bir çocuğa sahip olmanın yarattığı kültürel etkileri de göz ardı

etmişlerdir. Bu, çocuğun etkileşime olan katkısının, annenin iletişimsel çabalarını etkileyeceği gerçeğini göz ardı etmekten kaynaklanan önemli bir sınırlılıktır.

Bunlara ek olarak, normal işiten anne-ışitme engelli çocuk ilişkisi üzerinde yapılan çalışmaların tümünde, sonuçlarını video kayıtların yazıya dökülmesinden çıkarılmıştır. Öte yandan, annenin neden belli bir tarzda davrandığıyla ilgili görüşleri göz ardı etmişlerdir. Bir başka deyişle, annenin dilinin ve dilin gelişimini nasıl algıladığı, ışitme engelli çocuğu ile kurduğu etkileşim tarzını nasıl etkilediği görmezlikten gelinmiştir.

12. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ

Yukarıda sözü edilen normal işiten annelerin, ışitme engelli çocuklarıyla etkileşimlerinin incelendiği araştırmalardaki problemleri göz önüne alarak Plaphinger ve Kretschmer (1991), çeşitli sosyal bağlamlar içersinde etkileşimde bulunan normal işiten bir anne ile onun 2,5 yaşındaki kızı arasındaki etkileşimleri betimlemişlerdir. “tek katılanlı nitelikselvaka çalışması” olarak desenlenen araştırmada veri toplanması ve analiz edilmesinde mikro etnografik teknikler kullanılmıştır. Veriler saha notları, video teyp kayıtları ve anneye yapılan yarı yapılandırılmış ve yapılandırılmamış görüşmelerden yararlanılarak 13 aylık sürede toplanmıştır. Seçilen video kayıtlar yazıya dökülmüş ve bunlar analiz için veri havuzu işlevi görmüştür. Verilerin dikkatlice incelenmesinde annenin ve çocuğun sözel ve sözel olmayan iletişimsel davranışlarının farklı iletişim bağlamlarında farklılıklar gösterebileceği varsayımı geliştirilmiştir. Ayrıntılı olarak analiz edilmek üzere seçilen davranışlar şunlardır : (a)- Annenin ve çocuğun bakış kalıpları, (b)- Annenin soru kullanımı, (c)- Annenin kendi kendine yaptığı tekrarlamalar, (d)- Annenin çocuğun iletişim çabalarına yanıt verme tarzı.

Yazıya dökülen video kayıtlarının, alan notlarının ve görüşmelerin incelenmesi, bu anne-çocuk çifti arasında ağırlıklı olarak iki tür etkileşimin baskın olduğunu göstermiştir. Bunlar “etiketlemek” ve “diyalog kurmak” tır. Etkileme türü, annenin bir şeyi sorması ve çocuğun da onunla ilgili yanıt vermesiyle kendini göstermiştir. Bu etkileşimler, yapıları itibariyle sonderece “öğretici” olmuştur ve okullarda öğretmen ve öğrenciler arasında gerçekleşen etkileşimlere benzerlik göstermiştir. Buna karşılık, diyalog kurma tarzı hem annenin hem de çocuğun başlattıkları ve devam ettirdikleri bir bilgi alışverişi şeklinde olmuştur.

Etiketleme tarzında çok sayıda ortak bakış kalıpları, annenin sınav soruları sorması, dikkat çekme işlevleri gören kendi kendine yinelemeler ve çocuğun verdiği yanıtı değerlendiren ifadeler sıklıkla görülmüştür. Buna karşılık, diyalog kurma tarzında ise, ağırlıklı olarak daha az sınırlı ortak bakış kalıpları annenin bilgi soran ve açıklayan sorular kullanması, sohbeti devam ettiren yinelemeleri ve çocuğun iletişim çabalarına iletişimsel önem atfeden ifadeler yer almıştır.

Annenin kullandığı etkileşim stratejilerinin bütün sohbete olan etkileri de incelenmiştir. Etiketleme sırasında kullanılan stratejilerin kısa bilgi alışverişlerine yol açtığı ve çocuğa pek fazla yeni bilgi ekleme ve konu değiştirme şansı tanımadığı bulgulanmıştır. Bu alışverişlerin amacı, çocuktan bilgi almak olmuştur ve görev dışındaki davranışlara izin verilmemiştir. Diğer yandan, annenin diyalog kurarken kullandığı stratejiler sohbeti uzatmayı amaçlamıştır ve çocuğun katkıda bulunabileceği bir çok olanak olmuştur. Sohbetin devam edebilmesi için bu katkılar son derece gereklidir.

Bu bulgular, işiten anneler ve onların işitme engelli çocukları arasındaki etkileşimlerle ilgili daha önceki araştırma bulgularından farklılık göstermektedir. İşitme engelli çocuklar ve onların normal işiten annelerinin etkileşimlerinin doğasının, normal işiten çocukların, normal işiten anneleriyle etkileşimlerine benzerlik göstermesi açısından ümit vermektedir. Bu araştırma, değerli bilgiler sağlamıştır ama öğrenilmesi gereken daha pek çok durum vardır. Plaphinger ve Kretschmer (1991) 'in araştırmasının sonuçları benzer özellikteki ailelere genellenebilse de, bağlamın etkisinin başka kültürel çevrelerdeki ailelere olan etkisi hakkında daha fazla bilgiye ihtiyaç vardır.

Bu amaçla, Özyürek (1997), normal işiten bir Türk anne ile ilkökul birinci sınıfa devam eden işitme engelli oğlu arasındaki sözlü etkileşimlerde bağlamın etkisini araştırmıştır. Araştırmanın deseni Plaphinger ve Kretschmer (1991)'in yaptıkları araştırma desenine benzer olarak "tek katıllı niteliksel vaka çalışmasıdır" Bu araştırmada da veriler ailenin günlük rutinlerinde saha notları tutularak, aile üyeleriyle yarı yapılandırılmış ve yapılandırılmamış görüşmeler yapılarak ve anne-çocuk etkileşimlerinin video kaydı yapılarak toplanmıştır. Tüm veriler, etkinlikler temel alınarak gözden geçirilmiş ve sınıflanmıştır. seçilmiş video teyp kayıtlarına mikro etnografik analiz tekniği uygulanmıştır. Ek olarak, niceliksel analiz de gerçekleştirilmiştir.

Verilerin analizi, anne-babanın çocuğunun dilinin geri olduğunu düşündükleri fakat normal çocukların dil gelişimine benzer olarak geliştiğini kabul ettiklerini ortaya çıkarmıştır. Ayrıca, çocuğun doğal dil deneyimlerinde işitme cihazından yarar sağladığı belirlenmiştir. Sohbet ortakları, tüm aile üyeleriyle grup içinde ve bire-bir sohbetlere katılmışlardır. Bire-bir sohbetler çoğunlukla, anne ve çocuk arasında evlerinin oturma odasında; okul, sokak ve pazar dönüşünde gerçekleşmiştir. Bu sohbetlerin seçilmiş bölümlerinin mikro analizi, annenin ve çocuğun ortamları ve ortalama ilgili olmayan konu değiştirdiklerini göstermiştir. Ancak bu konu değiştirmelerde, değişik bağlama göre her birinin stratejilerinin ve amaçlarının farklı olduğu belirlenmiştir. Örneğin, Sokak Dönüşü'nde gerçekleşen sohbette, annenin ortamları ilgili konu başlatmasının stratejileri çocuğa emir vermek, yorum yapmak, emir verip yorum yapmaktır. Annenin ortamları ilgili olmayan konu başlatma stratejileri ise çocuğa soru sormaktır. Aynı aktivitede çocuğun ortamları ilgili yorum yaptığı ve soru sorduğu bulunmuştur. Annenin ortamları ilgili konu

başlatma amaçları iki nedene dayanmaktadır. Birincisi, çocuğunu günlük gereksinimlerini ve sağlığını düzenlemektir. İkincisi, ortamı düzenlemektir. Annenin ortamla ilgili olmayan konu başlatma amacı ise çocuğunun dikkatini ve motivasyonunu artırmaktır. Çocuğun ortamla ilgili konu başlatma amaçları annesinden farklılık göstermektedir; konu değiştirme amacı olmayıp doğal olarak gerçekleşmiştir. Ortamla ilgili olmayan konu başlığı değiştirme amacı ise annesi onu eleştirdiğinde görülmüştür. Çocuk o konu hakkında konuşmaktan kaçındığı için konuyu bilerek değiştirmiştir.

Özyürek (1997) ve Coşkun (1997) araştırma bulguları, işitme engelli çocukların da sohbette aktif katılımcı olabileceklerini, sadece ortamla ilgili değil dil gelişimi düzeyine göre ortamla ilgili olmayan konularda da konuşabileceklerini göstermesi bakımından Lucariello ve Nelson(1978)'in normal çocuk-anne etkileşimini inceledikleri araştırma bulgularına benzerlik göstermektedir. Bunun da ötesinde, işitme engelli çocukların anneleriyle etkileşimlerinin incelendiği Plaphinger and Kretschmer (1991) ve Anderson (1979) tarafından gerçekleştirilen araştırmaların bulgularına destek sağlamıştır; çocuklarına salt dil yapılarını öğretmek için değil, aynı zamanda ortak konu başlığı çerçevesinde sohbeti devam ettirme, oyunlarda kuralları öğretme ve oyunun sürdürülmesi gayretlerinden dolayı anneler, emir bildiren ifadeler kullanmışlardır. Yukarıdaki olumsuz sonuçları olan araştırmalara ters olarak, annelerin emirleri halihazırdaki ortak konuyla ilişkilidir. Tüm bu öncü çalışmaların deseni, işitme engelli çocukların ve onların normal işiten annelerinin doğal ortamlarında çeşitli bağlamlarda etkileşimleri için olumlu bakış açısı geliştirmeye olanak sağlamıştır. Bu araştırmalar işitme engelli çocukların, iletişim gelişmelerine kuramsal temeler sağlamıştır. Bu kuramsal bakış açısı işitme engelli çocuğu olan işiten ana-babalara rehberlik edebilir. Ancak, araştırmaların sonuçları benzer nitelikteki ailelere genellenebilse de, bağlamın etkisinin farklı kültürel çevrelerdeki ailelere olan etkisi hakkında daha fazla bilgiye ihtiyaç vardır.

13. ARAŞTIRMANIN GENEL AMACI VE SORULARI

Yukarıdaki gereksinimden kaynaklanan bu araştırmanın genel amacı, işiten bir Türk anneyle ana sınıfına devam eden işitme engelli çocuğunun doğal ev ortamında çeşitli bağlamlardaki etkileşimlerinde annenin kullandığı emir bildiren ifadelerinin betimlenmesidir. Bu genel amacı gerçekleştirebilmek için, aşağıdaki sorulara yanıtlar aranacaktır :

1. Annenin, işitme engelli çocuğunun dil/iletişim gelişimlerine ilişkin düşünceleri ve varsayımları nelerdir ?

2. Annenin, işitme engelli çocuğuyla birlikte gerçekleştirdikleri günlük yaşam aktiviteleri nelerdir ?

3. Anne ve işitme engelli çocuğu arasında sıklıkla gerçekleşen aktiviteler nasıl gerçekleşmektedir?
4. Annenin, her aktivite esnasında kullandığı emir bildiren ifadelerinin türü ve sayısı nedir?
5. Emir bildiren ifadelerde, her aktiviteye göre annenin amaçları nelerdir ?
6. Emir ifadelerinin kullanımına; annenin amaçlarının dışında etki eden faktörler nelerdir?
7. İşitme engelli çocuğun sözel ve sözel olmayan davranışsal katkıları nelerdir?

İKİNCİ BÖLÜM

DOĞAL ORTAMDA RUTİN AKTİVİTELERDE ANNE İLE İŞİTME ENGELLİ ÇOCUĞUNUN ETKİLEŞİMLERİNİ BETİMLEME YÖNTEMİ

Bu çalışmada işiten bir anneyle ana sınıfına devam eden işitme engelli çocuğunun doğal ev ortamında çeşitli bağlamlardaki etkileşimlerinde annenin kullandığı emir bildiren ifadelerin betimlenmesi amaçlanmaktadır. Araştırmanın bu bölümünde araştırma deseni, araştırmaya katılanların belirlenmesi, araştırmaya katılanlar, araştırmanın geçtiği ortam, araştırma verilerini toplama teknikleri ve araştırmacının rolü yer almaktadır.

1. ARAŞTIRMANIN DESENİ

Bu araştırma Betimsel Yöntem'e göre desenlenmiştir. Betimsel yöntemin katılımcı gözlem tekniği uygulanarak toplanan veriler videoteyp kullanılarak etkileşim analizine dayalı çözümlenmiş ve betimsel istatistik teknikleri ile desteklenerek yorumlanmıştır. (Nunan, 1992)

1.1. Gözleme Dayalı Araştırma

Gözleme dayalı bir araştırmada, bir durumun son hali soru sorarak değil, gözlemleyerek incelenir. Gözleme dayalı çalışma tüm diğer araştırma yöntemlerinde olduğu gibi planlı ve dikkatli uygulamayı gerektirir (Gay, 1987).

Gözleme dayalı araştırmalar; katılımsız gözlem, katılımcı gözlem ve etnografi olmak üzere üç ana bölüme ayrılabilir.

Katılımsız gözlem: Gözlemci gözlediği duruma doğrudan katılmaz. Bir diğer deyişle, gözlemci izler ve gözlenenleri etkilemez veya etkileşimde bulunmaz (Gay, 1987).

Katılımcı Gözlem: Katılımcı gözlemde, araştırmacı gözlem yaptığı durumun gerçekten bir parçasıdır. Katılımcı gözlemin altında yatan esas, durumların içerdekiler ve dışardakilerce farklı algılanabileceğidir. Katılımcı gözlemciliğin dereceleri vardır ve gözlem açıkça yapıldığı gibi gizlice de yapılabilir (Gay, 1987).

Etnografi: Sıklıkla niteliksel araştırma olarakta söyleyebilmekteyiz. Yoğun veri toplamayı içerir. Doğal ortamda belli bir sürede çeşitli değişkenler için veri toplamaktır.

Araştırmacı gerçek ortamda hiç bir değişkeni değiştirmeden verilerini toplar. Etnografik araştırma katılımcı ve katılımsız gözlemciliğin herbirini ayrı ayrı veya birlikte içerebilir. Tipik olarak etnografik çalışmalar açık düzeyde katılımcı gözlemcilikle karakterize edilir.

Bu araştırmada araştırmacı katılımcı gözlemci olarak verilerini toplamıştır. Araştırmacı doğal ortamı değiştirmeden anne ve çocuğun etkileşimlerini uzunca bir sürede gözlemlenmiştir. Gözlemlere ek olarak görüşmeler video ve odyo kayıtlarla gözlemlerin geçerlik ve güvenilirliğini artırmıştır (Bogdan & Biklen, 1992).

2. ARAŞTIRMAYA KATILANLARIN BELİRLENMESİ

2.1. Araştırma İçin Çocuk ve Aile Bulunması

Araştırmaya katılacak normal işiten anneye sahip işitsel sözel yöntemle iletişimde bulunan işitme engelli çocuk bulabilmek için İşitme Engelliler Eğitim ve Araştırma Merkezin'den izin alınmıştır. Buna göre, İÇEM'e işitme testleri ve cihaz kontrolü için başvuran ailelerin dosyaları taranmıştır. Bu aileler arasından Eskişehir'e yerleşmiş, 6 yaşında işitme engelli çocuğu olan bir aile İÇEM Müdürlüğü önerisi ve izniyle seçilmiştir.

2.2. Aile ile Araştırma Hakkında Görüşme

3 Aralık tarihinde 6 Aralık Cumartesi için aileden telefon ile randevu alınmıştır.

Araştırmacı aile ile ilk görüşmede heyecanlı ve tedirgindir; araştırmacı annenin çalışıyor olması nedeniyle sınırlı tatil günlerini araştırma için ayırıp ayırmayacağı konusunda endişelidir. Araştırmacı eve gittiğinde kendisini anne Ayla Hanım, Can ve kardeşi kapıda karşılamıştır. Bu ilk görüşmede araştırmacı, anneye araştırmanın veri toplama süreçlerini tanıtmıştır ve araştırmanın gerçekleşmesi için izin istemiştir. Araştırma süresince görüşmeleri odyoteybe ve etkileşimleri videoteybe kayıt etmek için izin istemiştir. Anne araştırmanın bu tekniklerle gerçekleşmesi için izin vermiştir. Sözlü izne ek olarak yazılı izin de alınmıştır.(Ek C)

İlk ziyaret sırasında araştırmacı, anne ile çocuğunun kimlik bilgilerine ilişkin görüşme yapmış ve teybe kaydetmiştir. Anne Ayla Hanım; rahat, ve güvenli bir ortam yaratmıştır. Bu da araştırmacının ilk tedirginliğini azaltmıştır. Bir hafta sonra cumartesi günü için tekrar sözleşerek araştırmacı evden ayrılmıştır.

Araştırmacı ilk görüşmenin heyecanı ile görüşme anında teybin sese duyarlılık ayarını yapamamıştır. İlk görüşmenin dökümlerinde teyp kayıtlarındaki eksikler nedeniyle bu eksik bilgileri tamamlamak ve anne ile çocuğunun günlük rutin aktivitelerini

öğrenmek üzere 13 Aralık 1997 Cumartesi günü ikinci ziyaretinde anne ile ikinci görüşmesini yapmıştır.

Bu ikinci ziyarette Ayla Hanım küçük oğlunu uyutmuş, Can ile birlikte araştırmacıyı beklemektedir. İlk ziyarette araştırmacı ile anne oturma odalarında görüşmüşlerdir. Bu ikinci görüşmede ise evin salonunda oturmuşlardır. Araştırmacı ile annenin görüşmesi sırasında Can üst kattaki arkadaşı ile oynamak üzere evden gitmiştir. Bu nedenle araştırmacı anne ile Can'ı gözlemlene planını gerçekleştirememiştir.

3. ARAŞTIRMAYA KATILANLAR

Öz ailesi anne, baba ve iki çocuktan oluşmaktadır. İlk çocukları işitme engelli Can, araştırmacının odak çocuğudur. Bir ilköğretim okulunun kaynaştırma ana sınıfına devam etmektedir. Hakan normal işiten bir çocuk olup, herhangi bir özürü bulunmamaktadır. Anne çalıştığı için, hafta içinde okul dönüşü Can ve küçük kardeşi Hakan'a bir bakıcı kadın bakmaktadır.

3.1. Baba: Okan Bey

Okan Bey Afyon Emirdağ doğumludur. İlk, orta tahsilini Emirdağ'da yapmıştır. Yüksek öğrenimini Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde tamamlamış, ihtisasını Amerika'da yapmıştır. Halen bir devlet hastanesinde kulak- burun- boğaz doktoru olarak çalışmaktadır.

3.2. Anne: Ayla Hanım

1963 Çankırı doğumlu, İl Sağlık Müdürlüğü'nde gıda mühendisi olarak çalışmaktadır. İlk, orta, lise ve yüksek öğrenimini Ankara'da tamamlamıştır. Ankara Üniversitesi Gıda Mühendisliği bölümünden mezundur. Mesleğe ilk olarak Kütahya'da başlamış, daha sonra evlenip Ankara'ya yerleşmişlerdir. 1997 yaz mevsiminde Eskişehir'e tayin olmuşlardır.

3.3. Kardeş: Hakan

Henüz 1,5 yaşındadır. Oldukça hareketli ve ağabeyine düşkün bir çocuktur. Ağabeyiyle oynamaktan zevk almaktadır. Anne; Hakan'ın yaşının küçük olmasına rağmen Can ile oyunlarına katıldığında huysuzlanmadığını belirtmiştir. (Sayfa 14, satır 183-194)

13 Aralık 1997 tarihindeki yarı yapılandırılmış görüşmede anne Hakan'ın, Can'ın

dil gelişiminde olumlu etkisinin olduğunu belirtmiştir. Durumu “ Oyuna mecburen kardeşi de katılıyor. Gerçi kardeşinin katılması daha iyi oluyor. Bazen de Can bıktığı zaman kardeşi oynadığı için mecburen oynuyor. Ben nasıl ki Can’a yapma, düşersin diye kullandığım kelimeleri o da kardeşine kullanıyor “ şeklinde örneklemiştir. (Sayfa 15, satır 198-204)

3.3.1 Annenin, Can’ın Dil Gelişimi Konusundaki Beklentisi

Anne Can’ın dil kazanması için, tüm yaşantılarının değerlendirilmesi gerektiğini düşünmektedir. 13 Aralık 1997’de yapılan yarı yapılandırılmış görüşmede annenin görüşleri şöyledir:

“ İşte misafir gelirse gelen kişiyi tanıtıyoruz. Ya da bir yere gittiğimiz zaman, yola kadar izah ediyoruz. Bir de Can dikkatli bir çocuk. Yani, mesela dışarı çıktığımızda ben her seferinde ışıkları bilmesine rağmen yine de ışıkları gösteriyorum. İşte kırmızı yandı durucuz, yeşil yandı geçicez, sarıda bekliyecez. Yani mümkün olduğunda anlatmaya çalışıyoruz” (Sayfa 11, satır 141-154).

“ Kardeşi de küçük olduğu için daha çok oyun oynuyoruz. Oynarken ben geçmiş konuları tekrarlıyorum. Sayılar olsun, renkler olsun. İşte kavramlar; soğuktu, sıcaktı, yumuşak bak, bu sert Can. Yani sıfatları fiilen kullanıyoruz. Resimli kitaplara bakıp ona soru soruyordum. Bu kim ? Onun da bize soru sormasını bekliyorduk. İlk zamanlar soru cümleleri kullanması zor oldu” (Sayfa 13, satır 215-227).

“ Daha çok ilgilenebilsem konuşması daha iyi olabilir. İşden geldikten sonra Can’a okulda neler yaptığını soruyorum. Öyle ders yapmıyorlar ama boyama yaptıklarını söylüyor. Yine evde boyama yapıyor. O sıra işte renkleri konuşuyoruz. Okul öncesi kitabımız var. Günlük olaylar var. Ordaki şeyleri konuşmaya çalışıyoruz. Baktığımızda şimdi sık sık tekrarlamak zorunda kalıyoruz. Çünkü Can kullanmadığı cümleleri çok oluyor içinde. Her seferinde öğrenmiş mi diye sık sık tekrarlıyoruz” (Sayfa 16, satır 243-381).

3.4. Odak: Çocuk Can

3.4.1. Tıbbi Özgeçmiş

13 Aralık 1997 tarihinde Ayla Hanım’la yapılan yarı yapılandırılmış görüşmeden :

“ Can’ın düşük tehlikesi vardı. 9 ay sırtüstü yattım. Bir defa düşük önleyici

yani rahim kası sıkılaştırıcı bir hap kullandım ama daha sonra kadın doğumculara sorduğumuzda bu hapın yan etkisi olarak işitme kaybına neden olmayacağını söylemişlerdi. Ama Can doğuştan ciğerlerine su kaçarak doğmuştu. Doğduktan yarım saat sonra morarmaya başlayınca canlandırma operasyonu geçirdi. Hipoksiye girmiş. Şimdi işitme kaybının nedenini biz hipoksiye bağlıyoruz” diye işitme kaybının sebebini belirtmektedir anne (Sayfa 1, satır 12-31).

Can’ın işitme kaybını, bebekliğinde farkedememişler. Altı aylıkken annenin şüpheleri başlamış. Fakat kapı çarptığında tepki vermemesi, yüksek seslere tepkisinin olmaması, çok hareketli bir çocuk olması nedeniyle dalgınlığına bağlanmış. Ayla hanım, eşi ihtisas için yurtdışında iken ve Can 1,5 yaşındayken, onu Ankara’da birçok KBB uzmanına götürmüş. Safses odyometresinin yapılması önerilmiş. Hacettepe Üniversitesi’nde önerilen iki adet Philips S 45G cihaz takmaya başlamış. Hacettepe Üniversitesi’nde özel eğitim almaları önerilmiştir.

3.4.2. Dil / Sözel İletişim ve İşitsel Bilgiler

Araştırma sırasında Can her iki kulak için Philips S 45G kulak arkası cihaz kullanmaktadır. İÇEM’deki Odyoloji Kliniği’nden sağlanan son odyogramı ekte görülmektedir. (Ek B)

Can’ın bileteral çok ileri derecede duysinirsel işitme kaybı vardır. İki kulağın işitme kalıntısı ortalaması birbirine yakındır. Sağ kulak, sol kulağa göre 5 db. kadar daha iyi işitmektedir. Alçak frekanslardaki sesleri daha iyi alabilmektedir. Yüksek frekanslardaki sesleri duymakta ama ayırt etmekte zorlanmaktadır.

Araştırmacının yaptığı görüşmeler ve gözlemlerine göre Can günün büyük bir kısmında cihazlarını takmaktadır. Evde, okulda konuşulan tek dil Türkçe’dir ve aile üyeleri Can ile işitsel ve sözel olarak iletişim kurmaktadırlar. Gözlem ve video kayıtlarına göre Can’ın dili, gecikmiş bir dil yapısındadır. İki sözcüğü birleştirmekte, zaman zaman da karalama konuşmalar yapmaktadır.

3.4.3. Örgün Eğitim Özgeçmişi

Can’a 1,5 yaşına kadar anneannesi bakmış, daha sonra kreşe başlamış. Ayla Hanım, Hacettepe Üniversitesi’nden önerilen özel eğitim için araştırmalara başlamış. Kemal Yurtbilir İşitme Engelliler Okulu’nu, Hacettepe Üniversitesi Odyoloji Kliniği’ni ve özel eğitim veren bir başka odyoloji kliniği bulduğunu söylemiştir. Ayla Hanım, karar vermeden önce bütün bu merkezleri gezip gördüğünü belirtmektedir. Bireysel özel eğitim veren odyoloji kliniği için karar verdiğini söylemiştir. Buradaki eğitim, rehberlik

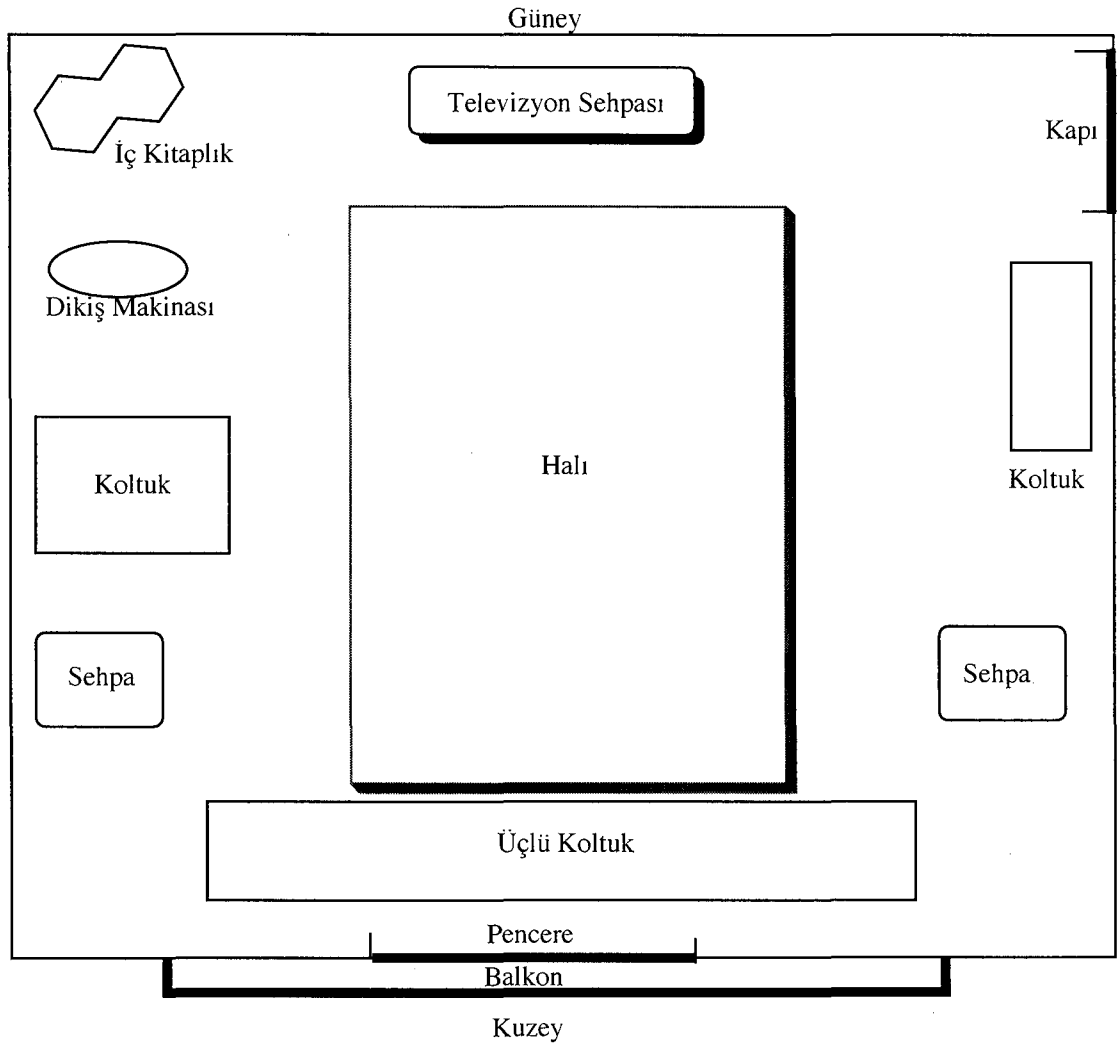
niteliğindeymiş. Bütün iş hemen hemen anneye düşüyormuş. Orada; 45 dakikalık seanslar halinde dinleme ve konuşma eğitimi almıştır. Her seans sonunda anneye, eğitimciler evde yapmaları gerekenleri anlatılmış. Annenin bu eğitimlerde, Can ile yapılan çalışmaları görme fırsatı olmamış. Bu konudaki rahatsızlığını “Bu çalışmaları ben göremediğim için bir fikrim olmuyordu” şeklinde belirtiyor. (Sayfa 7, satır 97-98)

Can, 1997-1998 öğretim yılında Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı bir ilköğretim okulunun ana sınıfına devam etmektedir. Araştırma sürecinde Can, normal işiten çocukların bulunduğu ana sınıfına kaynaştırma öğrencisi olarak devam etmekteydi. Bu sınıfta 23 normal işiten, 1 işitme engelli olmak üzere 24 öğrenci eğitim görmekteydi. Sınıfta bir öğretmen görev yapmaktadır.

4. ARAŞTIRMANIN GEÇTİĞİ YER

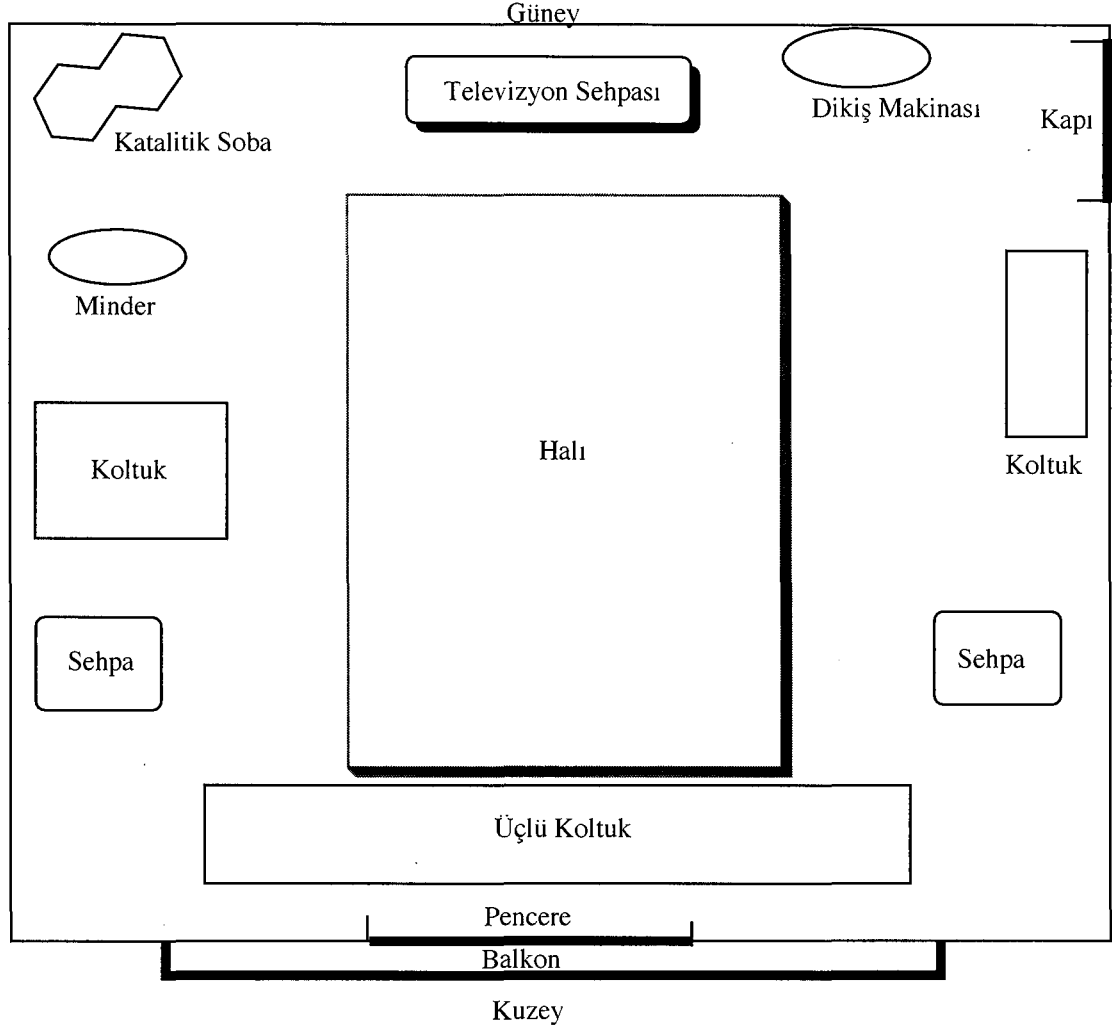
Kar ailesinin evi, şehir merkezindeki semtlerden birinde bulunmaktadır. Bu semt genelde iyi yapıdaki evlerin bulunduğu bir yerleşim alanıdır. Sekiz katlı apartmanın birinci katında oturmaktalar. Oturdukları daire, 3 oda, 1 salon, banyo, tuvalet ve mutfaktan oluşmaktadır. Aile, evde olduğunda zamanlarının çoğunu oturma odasında geçirmektedir. Evin küçük çocuğu Hakan’ın yeni yürümeye başlaması ve heryeri karıştırma isteği nedeniyle, diğer odaların kapıları kapalı tutulmaktadır.

Videoteyp kayıtlarının yapıldığı günlerde, oturma odasının fiziksel görünüşü şöyledir:

Şekil 1: Oturma Odası Planı

Kayıtlar sırasında, oturma odasında fiziksel değişiklikler olmuştur. Oturma odasındaki kitaplık, babanın muayenehanesine götürülmüştür. Değişiklikten sonrası şöyledir:

Şekil 2: Oturma Odasının Yeni Planı

Evin cephesi, hem güneye hem de kuzeye bakmaktadır. Videoteyp kayıtlarının yapıldığı oturma odası kuzeye bakmaktadır. Pencerenin önünde üçlü koltuk vardır. Koltukların üzerinde kadife halı örtüler bulunmaktadır.

Oturma odasına, güney duvarındaki kapıdan girilmektedir. Kapının sağında elektrik düğmeleri vardır.

Kapının yanında, güneyden kuzeye doğru bir tekli koltuk, üzerinde kadife

halı örtü, bir meşe kaplama sehpa, kuzey yönünde, pencere önünde üçlü koltuk, üzerinde kadife örtü, bir meşe sehpa, pencerenin batısındaki duvarın önünde tekli bir koltuk ve üzerinde kadife örtü bulunmaktadır. Koltuğun yanında, yerde üzeri çiçek desenli kumaş kılıflı yer minderi, güney duvarı önünde köşede katalatik soba, meşe televizyon sehpa, meşe dolaplı dikiş makinası bulunmaktadır.

Marley kaplı tabanda, çiçek desenli halı serilidir. Tavanın merkezinde florasan lamba bulunmaktadır.

5. ARAŞTIRMACININ ROLÜ

Araştırmacı katılımcı gözlemci olarak araştırmayı sürdürmüştür. Araştırmacı, bir gruba katılır, bir araştırmayı planlar, güvenlerini kazanır, gördükleri ve duydukları hakkında sistematik olarak kayıtları tutar. Bu kayıtlar diğer verilerle tamamlanır. (Bogdan ve Biklen 1992)

Araştırmacı ile Can'ın annesinin arasında iyi bir dostluk kurulmuştur. Araştırmanın başında üst üste yapılan ziyaretlerden sonra araştırmacının bir hafta ara vermesinde anne, telefon ile arayarak onlarla çalışmaktan vazgeçip geçmediğini sormuştur. Bu denli işbirliği göstermeleri ve istekli oluşları araştırmacıya büyük moral vermiştir. Araştırmacının ziyaretlerinde Can apartmanın kapısında onu beklemiştir. Can'ın bu yakın davranışları araştırmacıyı memnun etmiştir. Araştırmacı aile içinde annenin yakın bir arkadaşı, abla olarak kabul edilmiştir.

Araştırmacının Öz ailesi ile tanışmış olması aileye birtakım avantajlar getirmiştir. Araştırmacı verilerini topladıktan ve anneye bunları doğrulattıktan sonra, bir yıl boyunca hafta sonlarında aileye uygun zamanlarda, daha önce almadıkları aile eğitimi hakkında aileyi bilgilendirmiştir.

6. VERİ TOPLAMA PROGRAMI

Araştırmacı, aileyi 6 Aralık 1997 - 23 Mayıs 1998 tarihleri arasında toplam 10 kere ziyaret etmiştir. Tüm ziyaretlerin toplam süresi 10 saat 81 dakikadır. Tablo 1'de ziyaretlerin süresi, tarihi ve toplanan verilerin türleri belirtilmektedir.

Araştırmacı, annenin çalışıyor olmasından dolayı bu ziyaretlerini hafta sonlarında yapmıştır ve tüm ziyaretlerinin uzunluğunu ailenin o günkü programına göre ayarlamıştır. Her ziyaretten önce, telefonla daha önceden belirlenmiş olan ziyaret saatini kesinleştirmiştir.

Ailenin dinamik bir grup olması son anda plan değişikliklerine neden olabilmektedir. Nitekim Can'ın trafik kazası geçirmesi, babanın muayenehane açma hazırlıklarında Ayla Hanım'ın yoğunluğu, kardeşinin hastalıkları nedeniyle daha önceden kararlaştırılan randevular ertelenmek durumunda kalınmıştır.

Tablo 1 : Veri Toplama Programı

<u>Tarih</u>	<u>Zaman</u>	<u>Saat/Dakika</u>	<u>Yapılanlar</u>
16 Eylül-6 Aralık 1997			Araştırmaya katılacak aile arama.
6 Aralık 1997	14.00-15.15 Cumartesi	1,15	Aile üyeleriyle tanışma. Araştırma hakkında bilgi verme. Öngörüşme.
13 Aralık 1997	14.00-15.08 Cumartesi	1,08	Öngörüşmenin devamı ve günlük rutinleri hakkında bilgi alma.
2 Ocak 1998	14.00-14.50 Cumartesi	0,50	Oturma odasının fiziksel verisi.
17 Ocak 1998	12.00-12.35 Cumartesi	0,35	Kaza sonrası geçmiş olsun ziyareti.
10 Şubat 1998	14.00-16.13 Cumartesi	2,13	Annesi ile Can'ın oynadığı bilişsel oyun Bil Bakalım'ın video kaydı. Can'ın ve annesinin kitap bakarken çekilen video kaydı.
23 Şubat 1998	14.00-16.30		Annesi ile Can'ın oynadığı sosyal oyun (Hırsız-Polis), (Taşıtların Çarpışması) aktivitelerinin video kaydı.
28 Şubat 1998	13.00-15.30 Cumartesi		Annesi, Can ve Hakan'ın meyva yeme aktivitesinin video kaydı.
29 Şubat 1998	14.00-14.45		Fiziksel verilerdeki değişikliklerin belirlenmesi

27 Nisan 1998	13.00-15.25 Cumartesi		Kayıt aktivitelerinin gözlemleri.
28 Nisan 1998	13.00-15.25 Cumartesi	2,25	Banyo yapımının kayıtları
3 Mayıs 1998	13.30-17.45 Cumartesi	4,15	Anneye, tüm video kayıtlarının onaylatılması. Can'ın, annesiyle bilişsel oyun oynarken video kaydını birlikte videodan odyoteybe betimlenmesi. Can'ın, annesiyle kitap bakarken video kaydını birlikte videodan odyoteybe betimleme. Can'ın annesi ile sosyal oyunlarının video kaydını birlikte videodan odyoteybe betimlenmesi. Can'ın annesi ve kardeşi ile meyva yemesinin video kaydının birlikte videodan odyoteybe betimlenmesi.
16 Ağustos 1988	13.00-16.45	3,45	Video analizlerinin, anne ve Can'ın sözel katılım ve sözel olmayan katılımlarının dökümlerinin anneye doğrulutulması.

Banyo yapımı çekimleri sırasında Can'ın cihazlarının olmayışı ve sözel etkileşimin sınırlı olması nedeniyle analize dahil edilmemiştir.

7. VERİ TOPLAMA VE İŞLEM SÜREÇLERİ

Çalışmanın başlangıcından itibaren, araştırmacı değişik veri toplama tekniklerini kullanmıştır. Bunlar saha notları, ayrıntılı gözlemler, fiziksel veriler, yarı yapılandırılmış görüşmeler ile video kayıtlarından oluşmaktadır.

Toplanan verilerin türü, tarihi ,süresi ve satır sayısı Tablo 2'de görülmektedir.

Tablo 2 :Veri Toplama Programı

<u>Türü</u>	<u>Tarih</u>	<u>Süre (Saat/Dakika)</u>	<u>Sayfa/Satır</u>
Günlük	06.12.1997-23.05.1998		110
Ayrıntılı Gözlem	27.04.1998	2,25	46
Yarı Yapılandırılmış	06.12.1997	1,15	39
Görüşmeler	13.12.1997	1,08	80
	16.08.1998	3,45	
Fiziksel Veri	12.01.1998	0,50	12
	29.02.1998	0,45	
Video Kayıt Verileri	10.02.1998	0,13	70
	10.02.1998	0,15	
	23.02.1998	0,20	
	28.02.1998	0,14	

7.1. Saha Notları

Saha notları, tüm diğer verileri de kapsayan bir terim olarak kullanılır; veri toplarken ve veriler hakkında görüş bildirirken araştırmacının gördükleri, duydukları, deneyimleri ve düşündüklerinin yazılı ifadesidir. Veriler, günlük, görüşmelerin dökümleri, resmi evraklar, resmi istatistikler, fotoğraflar ve başka materyaller olarak belirtilebilir. (Bogdan ve Biklen 1992)

7.2. Ayrıntılı Gözlemler

Ayrıntılı gözlemler, sahada neler oluyorsa ayrıntılı olarak yazılan objektif verilerdir. (Bogdan ve Biklen 1992)

Araştırmacı, araştırmaya anne ile yarı yapılandırılmış veya yapılandırılmamış görüşmeler yaparak başlamıştır. Fiziksel verilerini toplayarak devam etmiştir. Anne ile görüşmeler doğrultusunda video kayıtlar almıştır. Daha sonraki görüşmelerde, araştırmacı ayrıntılı notlar almış, etkileşimleri aynı zamanda teybe kaydetmiştir. Bu gözlem ortamından ayrıldıktan sonra, bu notlar ile teybin dökümü karşılaştırılarak yeniden yazılırken, bağlama ilişkin bilgiler ve gözlemcinin yorumlarını da içermiştir.

7.3. Fiziksel Veri

Fiziksel veriler, fiziksel ortamın ayrıntılı olarak betimlenmesidir. Planlar, krokiler, fotoğraflar v.b. dökümanların ayrıntılı dökümüdür. Fiziksel kalıplar, sosyal statüler hakkında ipuçları sağlamaktadır. Araştırmacının fikirler, sorular, varsayımlar geliştirmesine; aile hakkında bir bakış açısı oluşturmaya yardımcı olmaktadır. (Bogdan ve Biklen, 1992)

Araştırmacı video kayıtlardan önce anne ile yaptığı görüşmeler esnasında çizdiği krokiler, ayrıca fiziksel verileri toplamak üzere yaptığı ziyaretle ailenin günlük yaşantısının tümünü geçirdiği oturma odalarının verilerini toplamıştır. Video kayıtlarının fiziksel verilerin toplanmasında katkısı olmuştur. Video kayıtları sırasında oturma odasında gerçekleşen düzenleme değişiklikleri araştırmacı tarafından belirlenmiştir.

7.4.1. Yapılandırılmamış Görüşmeler

Yapılandırılmamış görüşmeler, açık uçlu görüşmelerdir; görüşülen kişi, ilgili olduğu alanda ilgili konuşmaya cesaretlendirilir. Onun yönlendirilmesiyle görüşme ve araştırmanın yönü şekil alır. (Bogdan ve Biklen, 1992)

Yapılandırılmamış görüşmeler için özel zaman ayrılmamış, sohbet sırasında olmuştur. Sohbetlerden sonra kısa notlar alınmıştır. Araştırmacı, zaman zaman yapılandırılmamış görüşmeleri odyoteybe kayıt etmiş ve döküm yapmıştır. Saha notları arasına yerleştirmiştir.

7.4.2. Yarı Yapılandırılmış Görüşmeler

Yarı yapılandırılmış görüşmeler, belli bir konuda açık uçlu soruların kullanıldığı görüşmelerdir. (Bogdan ve Biklen, 1992)

Araştırmacı, anne ile ona uygun olan zamanlarda yarı yapılandırılmış görüşmeler düzenlemiştir. Görüşmeler için veriler incelenerek temel sorular hazırlanmıştır. Görüşmeler, annenin izni ile odyoteybe kaydedilmiş ve en kısa zamanda kayıtların dökümü yapılmıştır. Dökümlere zaman, yer, katılanlarla ve ilgili bilgiler eklenmiştir.

İlk görüşmelerde, ailenin kimlik bilgileri, çocuğun dil gelişimi ve eğitim bilgileri toplanmıştır. Sonraki görüşmeler, anne ile Can'ın rutin aktiviteleri ve oyun konularını içermektedir.

8. VIDEO TEYP KAYITLARI

Gözlemlere dayalı saha notları, yarı yapılandırılmış görüşmeler ve fiziksel veriler tekrar tekrar incelenmiştir. Çocuklar, yaşamlarının ilk yıllarından itibaren içinde bulunduğu sosyo-kültürel çevrede birincil bakıcısı ile etkileşime girer. Anne, bilinçli olarak yapmasa da çocuğu ile etkileşimde rutin tekrarlar yapmaktadır. Bu etkileşim yoluyla, ona dilin kurallarını ve kullanımını öğretir. (Bruner, 1977; Vygotsky, 1978)

Bu çerçevede anne ile Can'ın rutin olarak gerçekleştirdikleri 5 etkileşimin video teyp kayıtları yapılmaya karar verilmiştir.

Kayıtlar taşınabilir kamera ile yapılmıştır. Böylece kayıt sırasında, hareketli etkileşimleri kayıt etme olanağı bulunmuştur. Kamerayı, araştırmacının kendisi taşımaktadır.

İlk kayıt, 10 Şubat 1998 tarihinde yapılmıştır. Onu izleyen kayıtlar yine 10 Şubat 1998, 28 Şubat 1998 ve 18 Nisan 1998 tarihlerinde iki kayıt olarak yapılmıştır. Yapılan 5 ayrı kaydın toplam uzunluğu 1 saat 18 dakikadır.

Banyoda yapılan video kayıtlar sırasında Can'ın cihazlarının olmayışı ve sözel etkileşimin gerçekleşmemesi nedeniyle banyodaki kayıt (16 dakika) analizlere dahil edilmemiştir. 1 saat 2 dakikalık çekimlerin tamamı analiz edilmiştir. Anne ile Can'ın sözel ve sözel olmayan katılımlarının dökümleri yapılmıştır.

8.1. Video Teyp Kayıtlarının Analizi

8.1.1. Birinci Basamak

Birinci basamakta araştırmacı, tüm video teyp kayıtlarının betimlenmesini amaçlamıştır. Bunun için araştırmacı tarafından oluşturulan video kayıtlar yine araştırmacı tarafından gözden geçirilmiştir. Araştırmacı, tüm kayıtları ayrı ayrı izleyerek odyoteyp be gördüklerini betimlemiş ve odyoteyp kayıtlarının dökümünü yapmıştır.

8.1.2. İkinci Basamak

Araştırmacı, anne ile birlikte kayıtları izlemiştir. Bu görüşmeler, yapılandırılmış olmasına rağmen, araştırmacı odyoteyp ile kayıt yapmıştır. Araştırmacı, kendi yorumlarını anne ile paylaşarak bunlar hakkında annenin görüşlerini almıştır. Böylece, farklı yorumlanma engelini ortadan kaldırmıştır. Araştırmacı, görüşme kasetlerinin dökümlerini hemen yapmıştır.

8.1.3. Üçüncü Basamak

Kayıtları yapılan etkileşimler defalarca izlenmiş; anne ile Can'ın sözel ve sözel olmayan etkileşimlerinin dökümleri, Ericson, Flero, Shultz (1982) tarafından belirlenen modele göre yapılmıştır.

Dökümler dört sütundan oluşmaktadır. Birinci sütun etkileşime katılanlara verilen kodları, ikinci sütun etkileşime katılanların sıra numaralarını, üçüncü sütun etkileşimdeki sözel katılımları, dördüncü sütun ise etkileşimdeki sözel olmayan katılımları içermektedir. Ayrıca döküm üzerinde bilgi kodlamaları yapılmıştır.

Örnek video kayıt dökümü ve dökümde kullanılan işaretler aşağıda sunulmuştur. Anne için "A" harfi, çocuk için "Ç" harfi kullanılmıştır.

Örnek

<u>Kod</u>	<u>Sıra No</u>	<u>Sözel Katılımlar</u>	<u>Sözel Olmayan Katılımlar</u>
A	37	O anne mi? Anne mi?	Başıyla Can'ın elindeki resmi işaret ediyor.
Ç	38	Anne kapat.	Annesinin tablosunu işaret ediyor.
A	39	Gözlüğü var mı? Gözlük?	Can'a bakıyor.
Ç	40	Yaa	Bağırıp, dizlerinin üzerinde zıplıyor. Annesinin tablosunda resmi kapatıyor.
A	41	Ne biliyorsun onların olmadığını?	Tablosuna bakıyor.
Ç	42	Yok, yook	
A	43	Bıyığı var mı? Bıyığı var mı?	Can'a bakıyor.
Ç	44	-	Elindeki resmi, annesine doğru uzatıp, açıyor.

Yapılan dökümlerde, araştırmacı anneye birlikte video kayıtlarını yeniden izleyerek çocuğun ve kendisinin söylediklerini doğrulamıştır.

Ayrıca bu dökümler, işitme engellilerle çalışan ve alanında uzman bir eğitimci tarafından yapılan analizle araştırmacı tarafından yapılan analizin karşılaştırılması ile de doğrulanmıştır.

9. GÜVENİRLİK ÇALIŞMALARI

Anne-çocuk etkileşimindeki davranışların çözümlenmesi için video teyp analiz yöntemi kullanılmıştır. Çünkü bebeklik ve erken çocukluk döneminde temel iletişim yetenekleri edinilmektedir. Oysa, temel işitme kaybı, çocukların bilgi edinimini ve konuşma dilinin kullanımını zorlaştırmaktadır. Cole ve Clair-Stokes'un (1984) tanımını yaptıkları video teyp analiz yöntemi işitme engelli çocukların davranış özelliklerini belirlemek içindir. Bu yöntem ile iletişim sırasında ortaya çıkan sözlü ya da sözsüz davranışlar tanımlanabilmektedir. Ayrıca çocuk ve iletişim ortağının günlük etkileşimlerindeki belirli davranışlar sistematik olarak incelenebilmektedir.

Doğal ev ortamında anne ile çocuğun etkileşiminin kamera ile kayıt edilmesi olayların işitsel ve görsel kaydına olanak vermiştir. İletişim sözlü-sözsüz beden hareketleri ve jestlerle meydana geldiği için kamera ile kayıt, erken dil edinim sürecini anlamada büyük önem taşımaktadır. Başka deyişle sohbet akıcı bir olaydır. Sohbetin akışı içinde çözümlenmesi ve işitme engelli bireylerin konuşma dilinin görüntü ile anlaşılabilirliği daha çok artmaktadır. Ayrıca kamera kaydı güvenilirlik hesaplamaları için tekrar tekrar izleme olanağı sağlamaktadır.

10. GÜVENİRLİK HESAPLARI

Verilerin çözümü araştırmacı tarafından yapılmış, anneye onaylatılmıştır. Anlaşılmayan ifadeler anneye sorularak yazılmıştır. Verilerin çözümünün güvenilirlik analizinde, işitme engellilerle 17 yıldır çalışan ve alanında uzman bir eğitimci, tüm video kayıtlarını tek başına, tekrar tekrar izlemiştir. Araştırmacının yaptığı çözümü, video kayıtları ile karşılaştırarak, kontrolünü yapmıştır.

Annenin her aktivitede kullandığı emir bildiren katılımları belirlemek için; her aktiviteden % 20'lik bir video teyp kaydı araştırmacı ve uzman tarafından ayrı ayrı kodlanmıştır.

Emir ifadelerini belirlerken eylem için yönlendiren, nesne için yönlendiren, kendine yönlendirmek için ve soru şeklindeki emir ifadelerine bakılmıştır. Araştırmacı video kayıtları tekrar tekrar izleyerek emir ifadelerini belirlemiştir. Uzman da kendisi video kayıtları tekrar tekrar izleyerek emir ifadelerini belirlemiş, daha sonra birebir karşılaştırılmıştır.

Güvenirlik hesabı için gözlemciler arası güvenilirlik metodu kullanılmıştır (Beattie ve Kysela, 1995).

Formül şöyledir:

$$\text{Güvenirlilik Yüzdesi} = \frac{\text{Görüş Birliği}}{\text{Görüş Birliği} + \text{Görüş Ayrılığı}} \times 100$$

Emir ifadelerinin işe vuruk tanımları Cole'den (1992) belirlenmiştir.

10.1. Nesne İçin Emir İfadesi

Dikkati bir nesneye yönlendirmek için katkıdır (Cole 1992). Anne işitme engelli çocuğunun dikkatini bir nesneye yönlendirmek için emir ifadesi kullanmıştır.

Örnek:

<u>Kod</u>	<u>Sıra No</u>	<u>Sözel Katılımlar</u>	<u>Sözel Olmayan Katılımlar</u>
Ç	124	Bomba	Annesine bakıyor. Tankı gösteriyor.
A	125	Bomba. O zaman askerleri getir askerleri getir hadi.	Can'a bakıp arkasındaki dolabı işaret ediyor.
Ç	126	Hayır	Başını hızlıca yana çevirip, yan yan annesine bakıyor.

Satır 124'de çocuk annesine bakıp tankı işaret ederek bomba diyor. 125. satırda annesi onun söylediğini tekrar edip askerleri getir diyerek nesneye yönlendiren emir ifadesi kullanıyor. Satır 126'da çocuk emre hayır diyerek başını sallayarak sözel ve sözel olmayan cevap veriyor.

10.2. Eylem İçin Emir İfadesi

Dikkati bir eyleme yönlendirmek için katkıdır (Cole 1992). Anne işitme engelli çocuğunu bir eyleme yönlendirmek için emir ifadesi kullanmıştır.

Örnek:

<u>Kod</u>	<u>Sıra No</u>	<u>Sözel Katılımlar</u>	<u>Sözel Olmayan Katılımlar</u>
Ç	219	Uuuuuu	Yerde kameraya arkası dönük otobüsü sürüyor.

A	220	Gel şuraya, gel de ben burda oturayım sende buraya gel	Kendi oturduğu yeri koltuğu işaret ediyor.
Ç	221	Yaaa	Kızıp yüzünü buruşturuyor. Annesine bakıp koltuğa vuruyor.

Satır 219'da çocuk Uuuu diyerek otobüs sürüyor. 220'nci satırda annesi gel buraya diyerek koltuğu işaret ediyor eyleme yönelik emir veriyor. Satır 221'de çocuk "yaaaa" diyerek koltuğa vurarak sözel ve sözel olmayan cevap veriyor.

10.3. Dikkati Kendine Çekmek İçin Emir İfadesi

Dikkati kendine yönlendirmek için katkıdır. (Cole 1992) Anne işitme engelli çocuğunun kendisine dikkat etmesini sağlamak, dikkatini kendine çekmek amacı ile emir ifadeleri kullanmıştır.

Örnek:

<u>Kod</u>	<u>Sıra No</u>	<u>Sözel Katılımlar</u>	<u>Sözel Olmayan Katılımlar</u>
Ç	179		Yere bakıyor elinde oyuncak arabası var.
A	180	Bak Can, bir bak, bir bak.	Can'ın omuzuna dokunuyor.
Ç	181	Off, puff	Ellerini havaya kaldırıp açıyor.

Satır 179'da çocuk yere bakıyor. Annesi 180. satırda bir bak diyerek dokunarak dikkati kendine yönlendirmek için emir veriyor. 181. satırda çocuk off, puff diyerek ellerini havaya açarak sözel ve sözel olmayan cevap veriyor.

Formüle göre yapılan ilk güvenilirlik hesaplarında Bilişsel Oyun (Bil Bakalım) aktivitesinde verilerin güvenilirliği % 100, Kitap Bakma aktivitesinin güvenilirliği % 94, Serbest Oyun (Hırsız Polis) güvenilirliği % 100, Serbest Oyun (Taşıtların Çarpışması) güvenilirliği % 100, Meyve Yeme aktivitesinin güvenilirliği % 86.6 olarak bulunmuştur.

%86,6 çıkan güvenilirlik yüzdesi sorgulandığında, literatürde soru şeklindeki emir ifadelerinin işe vuruk tanımı açık şekilde belirlenememiştir. Aktiviteler tekrar incelendiğinde güvenilirlikleri %86 ve %94 olan Kitap Bakma ve Meyve Yeme aktivitelerinde soru şeklindeki emirler daha yoğundur. Bu da soru şeklindeki emir

ifadelerini çıkartarak bakma görüş açısını çağrıştırmıştır. Soru şeklindeki emir ifadeleri çıkartıldığında tüm aktivitelerde güvenilirlik %100 bulunmuştur.

Güvenirlik hesaplarında %100 bulunuşunun önemli sebeplerinden biri, araştırmacının ve uzmanın çok uzun süredir işitme engelli çocuklarla birlikte çalışmalarınıdır. Ayrıca video teyp kayıtlarının defalarca izleme olanakları olmuştur.

Araştırmanın geçerliği ve güvenilirliğini sağlamada verilerin toplandığı ortamdaki kişilerce toplanan verilerin nasıl anlamlandırıldığını belirlenmesi önemlidir (Mehan, 1978). Video teyp kayıtları anne ile birlikte izlenerek araştırmacının yorumuyla annenin yorumlarını karşılaştırma olanağı bulunmuştur. Video kayıtlarının defalarca izlenebilmesi araştırmacıya ve uzmana gerçekleşen olayların kalıplarını keşfetmesi olanağını sağlamıştır.

Her iki uzmanın da neye bakacağını çok iyi biliyor olması, tanımların literatürden çok iyi yapılmış olması ve video teyp kayıtlarının defalarca izlenebilir olması nedenleriyle güvenilirlikte %100'e ulaştırmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

RUTİN AKTİVİTELERDE ANNENİN KULLANDIĞI EMİR İFADELERİNİN TÜRLERİ VE SAYILARI

Bu araştırmada işiten bir Türk anne ile anasınıfına devam eden işitme engelli çocuğunun doğal ev ortamında çeşitli bağlamlardaki etkileşimlerinde, annenin kullandığı emir bildiren ifadelerin betimlenmesi amaçlanmıştır.

Araştırmanın bu bölümünde, anne ile işitme engelli çocuğunun günlük rutin aktivitelerinin bilişsel oyun, kitap bakma, sosyal oyun, meyve yeme aktivitelerinden 62 dakikalık sürede, annenin kullandığı emir ifadeleri ve çocuğun bu ifadelere yanıtlarının bulguları yer almaktadır. Yorumlanan veriler, betimsel istatistik yöntemlerle desteklenmiştir.

Anne ile işitme engelli çocuğu arasında günlük yaşantılarında sıklıkla ne tür aktiviteler gerçekleşmektedir?

Anne çocuğu ile sıklıkla kitap bakmakta, sosyal ve bilişsel oyun oynamakta ve meyve yemektedir. Bu sıklıkla gerçekleşen aktivitelerin video kayıtları yapılmıştır.

Tablo 3: Anne ile İşitme Engelli Çocuğunun Videoteyp Kayıtlarının Dökümü

<u>Tarih</u> <u>Süre</u>	<u>Saat/Dakika</u>	<u>Katılanlar</u>	<u>Aktivite Türü</u>
10.02.1998	0:15	Anne, İ.E. Çocuk	Kitap Bakma
10.02.1998	0:13	Anne, İ.E. Çocuk	Bilişsel Oyun (Bil Bakalım)
23.02.1998	0:11	Anne, İ.E. Çocuk	Sosyal Oyun (Hırsız Pois)
23.02.1998	0:09	Anne, İ.E. Çocuk	Sosyal Oyun (Taşıtların Çarpışması)
28.02.1998	0:14	Anne, İ.E. Çocuk	Meyve Yeme
Toplam	1:02		

1. KİTAP BAKMA AKTİVİTESİ

1.1. Kitap Bakma Aktivitesinin Gerçekleşme Şekli

Anne ile Can, Can'ın odasından okul öncesi kitaplarından birini alıp oturma odasına geldiler. Pencerenin önündeki üçlü koltuğa yan yana oturdular.

Can günlük olaylarla ilgili resimlerin bulunduğu kitabı elinde tutuyor. Sayfaları açıp, çabuk çabuk çeviriyor. Anne, elini kitabın açık sayfasının arasına koyuyor, “hadi bakalım” diyor. Can annesinin elini kitabın üzerinden yana çekiyor. Açık sayfadaki resimden bir yeri annesine işaret etti. Annesi “abla ne yapıyor?” diye sordu. Can, tekrar sayfaları karıştırmaya, hızlı hızlı açmaya başladı. Annesi, Can’dan kitabı almak için uzandı. Can kitabı çekip vermedi. Annesi “Hadi karar ver.” dedi. Can kitabından bir sayfa açtı. Eliyle bir şey vurup, çivi çakar gibi işaret etti. annesi “ev yapıyorlar, kum koyuyorlar, çimento koyuyorlar” dedi. Can elini döndürerek “kuuu” diye ses çıkarttı. Annesi “karıştırıyor” dedi. Can başını eğip oturdu.

Annesi Can’a bakıp “hadi bakalım” dedi. Can başını kaldırdı. Annesi eliyle koluna dokunarak “Can dile bir bak” dedi. Can omuzlarını silkti. Anne “gel bir bak” dedi. Can yan gözle annesinin açtığı sayfaya baktı. Karalama konuşma ile “uuuu, aaa, aa” bir şeyler anlattı, eliyle daireler çizdi. Anne “Öyle olmaz, uuu güzel güzel anlat” dedi.

Can “uuu” sesi çıkarttı. Kitabın sayfalarını yine çevirmeye başladı. Annesi “karar ver” dedi. Can bir sayfa açarak resimden bir yeri işaret etti. Anne “bak abi hasta olmuş” dedi. Elini alnına götürerek yüzünü buruşturdu, “doktora gelmiş” dedi. Can “ba ba ba” dedi. Anne “bu baba mı?” diye sordu. Can “ba ba ba” demeye devam etti. Anne “hep babamı bunlar? güzel söyle” dedi. Can tavana gözlerini dikip kollarını bağladı. Kitaba bakmayacağını belirtti.

1.2. Kitap Bakma Aktivitesinde Annenin Kullandığı Emir İfadelerinin Türleri ve Sayısı

Tablo 4: Kitap Bakma Aktivitesinde Annenin Kullandığı Emir İfadelerinin Türleri ve Sayısı

Emir Türü	Sayı	Yüzde %
Eylem İçin	7	63
Nesne İçin	1	10
Dikkati Kendine Çekmek İçin	3	27
Toplam	11	100

Anne, 15 dakikalık kitap bakma aktivitesi sırasında eyleme yöneltmek için yedi kez, nesneye yöneltmek için bir kez, dikkati kendine yöneltmek için üç kez yedi emir ifadesi kullanmıştır.

1.3. Kitap Bakma Aktivitesinde Annenin Kullandığı Emir İfadelerine Örnekler

1.3.1. Eylem İçin Emirlere Örnek

Bağlam: Anne ile Can koltuğun üzerinden yanyana oturuyorlar. Can'ın elinde okul öncesi kitabı var. Kitabı göğsüne doğru yaklaştırmış.

<u>Kod</u>	<u>Sıra No</u>	<u>Sözel Katılımlar</u>	<u>Sözel Olmayan Katılımlar</u>
A	152	Hadi bakalım	Can'ın elindeki kitabı aşağı indiriyor.
Ç	153	Yaaa	Kitabı kendine doğru çekiyor.
A	154	Hadi bakalım Can, çekiştirme	Kitabı işaret ediyor.

152. satırda anne hadi bakalım diyerek kitabı aşağı doğru çekerek çocuğun kitabı indirmesi için sözel olarak emir vermişti ve satır 153'de çocuktan sözel ve sözel olmayan cevap almıştır. Anne çocuğun itirazı dolayısıyla sözel emrini tekrar etmiştir.

1.3.2. Nesne İçin Emirlere Örnek

Bağlam: Anne ile Can koltukta oturuyor. Annenin elinde okul öncesi kitabı var.

<u>Kod</u>	<u>Sıra No</u>	<u>Sözel Katılımlar</u>	<u>Sözel Olmayan Katılımlar</u>
Ç	137		Annesine bakıyor. Kitabı sayfalarını karıştırıyor.
A	138	Hadi bunu yap	Can'a bakıyor. Açtığı sayfayı işaret ediyor
Ç	139	Baba baba	Kitaba uzanıp başka bir sayfa açıyor.

Çocuk annesine bakarak kitabın sayfalarını karıştırıyor.(Satır 137). Satır 139'da da anne hadi bunu yap diyerek nesneye yönlendiren emir vermiştir. Baba baba diyerek başka bir sayfa açan çocukdan sözel ve sözel olmayan cevap almıştır.

resmi işaret etti. "Şapkası var mı?" diye sordu. Can ellerini havaya kaldırıp açtı, "yok" dedi.

Anne tablasından şapkalı resimleri kapattı ve "küpeleri var mı?" diye sordu. Can evet anlamında başını salladı. Anne tablasından küpesiz resimleri kapattı. "O zaman bu" diye tablasında son kalan resimleri gösterdi. Can gülerek başını salladı. Annesi "yanlış söyledin" dedi, başını salladı.

Anne "şimdi sıra bende" dedi, yerden bir kart seçti. Can tablasındaki resimleri açtı. Anne elindeki kartı işaret etti, "bu baba" dedi. Can "baba" diye tekrarladı. Annesi "Anneleri kapat" dedi. Can tablasından bayan resimlerini kapattı. Anne başını işaret ederek "şapkası yok" dedi. Can "şapka" diye tekrar etti. Annesi "şapka yok, şapkayı kapat" dedi. Can tablasındaki şapkalı resimleri kapattı. Annesi "kazağı mavi" dedi, elini çenesine sürerek "sakalı yok" dedi. Can "mavi" diye tekrar etti. Anne "bıyığı var, bıyığı olmayanları kapat" dedi. Can tablasından resimler kapattı. Annesi Can'ın tablasına eğilerek "bakayım hangileri kaldı?" dedi. Elindeki resmi işaret ederek "bu baba, anneleri kapat" dedi tabladan resimleri işaret etti. Can annesinin işaret ettiği resimleri kapattı, açık kalan resmi annesine gösterdi. Annesi "tamam buldun" dedi.

2.2. Bilişsel Oyun Aktivitesi Sırasında Annenin Kullandığı Emir Bildiren İfadelerin Türleri ve Sayısı

Tablo 5: Bilişsel Oyun Aktivitesi Sırasında Annenin Kullandığı Emir Bildiren İfadenin Türleri ve Sayısı

Emir Türü	Sayı	Yüzde %
Eylem İçin	7	39
Nesne İçin	8	44
Dikkati Kendine Çekmek İçin	3	17
Toplam	18	100

Anne 13 dakikalık bilişsel oyun (Bil Bakalım) aktivitesi sırasında eyleme yöneltmek için yedi kez, nesneye yöneltmek için sekiz kez, dikkati kendine yöneltmek için üç kez emir ifadesi kullanmıştır.

2.3. Bilişsel Oyun Aktivitesinde Annenin Kullandığı Emir İfadelerine Örnekler

2.3.1. Nesne İçin Emirlere Örnek

Bağlam: Anne ile Can karşılıklı oturuyorlar. Ellerinde oyunun tablası var. Yerde kartlar duruyor.

<u>Kod</u>	<u>Sıra No</u>	<u>Sözel Katılımlar</u>	<u>Sözel Olmayan Katılımlar</u>
Ç	81		Yerden kart çekiyor,
A	82	Aaa, yine mi, Anne buldun Anneyi alma, baba al.	Can'a doğru bakıyor, başını sallıyor. Yerdeki kartları karıştırıyor.
A	83		Yerden yeni bir kart çekip annesine gösteriyor.

81. satırda çocuk yerden kart çekiyor. Satır 82'de Anne anneyi alma baba al diyerek çocuğu nesneye yönlendiren emir vermiştir. Satır 83'de çocuktan sözel olmayan cevap almıştır.

2.3.2. Eylem İçin Emirlere Örnek

Bağlam: Anne ve Can karşılıklı duruyorlar. Ellerindeki kartı, annesine gösteriyor.

<u>Kod</u>	<u>Sıra No</u>	<u>Sözel Katılımlar</u>	<u>Sözel Olmayan Katılımlar</u>
Ç	29	Bana gösterme	Elindeki kartı annesine doğru uzatıyor.
A	30		Eliyle gözlerini kapatıyor.
Ç	31		Annesine doğru bakıyor. Kartı çeviriyor.

Satır 29'da çocuk elindeki kartı annesine doğru uzatıyor. Anne bana gösterme diyerek çocuğunu kartı kapatması için eyleme yönlendiren emir vermiştir. Satır 31'de Çocuktan sözel olmayan cevap almıştır.

2.3.3. Dikkati Kendine Çekmek İçin Emirlere Örnek

Bağlam: Anne ile Can koltukta karşılıklı oturuyor. Can oyunun tablalarını ters çevirip ortaya koyuyor.

<u>Kod</u>	<u>Sıra No</u>	<u>Sözel Katılımlar</u>	<u>Sözel Olmayan Katılımlar</u>
Ç	121	Yerde başı yere eğik oturuyor.	
A	122	Can bir bak, bir bak, Bir kere oynayacağız bir daha oynamayacağız.	Can'ın eline dokunuyor.
Ç	123	Daa, yaaa.	Annesine bakıyor.

Çocuk yerde başı öne eğik oturuyor Satır 121'de. Anne Can bir bak bir bak diyerek çocuğun dikkatini yönlendirmek için dokunarak ve sözel olarak emir vermiştir satır 122'de. Ve çocuktan sözel ve sözel olmayan cevap almıştır, satır 123'de.

2.4. Bilişsel Oyun Aktivitesi Sırasında Annenin Emir Bildiren İfadelerinin Amaçları

Anne oyun esnasında oyunun kurallarını öğretmek ve kuralları çocuğa uygulatmak için eyleme yönelik emir ifadeleri kullanmıştır. Oyunun sürmesini, kuralların uygulanmasını sağlamak için nesneye yönelten emirler kullanmıştır. Çocuğun dikkatini yeniden toplamak için de dikkati kendine yönlendirici emir ifadeleri kullanmıştır.

3. SOSYAL OYUN (HIRSIZ-POLİS)

3.1. Sosyal Oyun Aktivitesinin Gerçekleşme Şekli

Can oturma odasındaki televizyon dolabının altından küçük metal oyuncak arabalarını alıp koltuğun üzerine getirdi. annesinin yanına oturdu. Anne, Can'ın getirdiği arabalardan beyaz olanını aldı. "Bu polis arabası olsun" dedi. Can, kırmızı oyuncak arabasını koltuğun üzerine çıkarttı. Annesi "indir, yarış yapsınlar" dedi. Can oyuncak tankı alıp, koltuğun minderinin üzerine koydu. Anne "Can bak, bir bak" dedi, koluna dokundu. Can koltuğun üzerindeki kırmızı arabasını aldı, annesinin elindeki beyaz oyuncak arabaya çarptırdı, "bomm" dedi. Annesi "öyle hızlı olmaz, yavaş sür" dedi. Can arabasını sürmeye başladı.

Anne kırmızı arabayı aldı, "bu hırsız anenin bileziklerini çalmış, sen polis ol, onu yakala" dedi. Anne kırmızı arabayı, Can'da arkasından beyaz arabayı sürdü. Can elindeki beyaz oyuncak arabayı gösterip, ellerini bileziklerinden birleştirerek kelepçeyi tarif etti, yüzünü buruşturdu. Elini güzel değil anlamında salladı. Anne "polisler öyle mi yapıyor?" dedi. "Polisler güzel değil mi?" dedi. "Hadi asker ol, askerlerini getir" dedi. Can elini boynuna götürüp keser gibi yapıp dilini çıkarttı, "öldü" dedi. Ellerini açıp, büyük bir şeyi tarif edip odadan dışarı çıktı.

3.2. Sosyal Oyun Aktivitesinden Annenin Kullandığı Emir Bildiren İfadelerin Türleri ve Sayıları

Tablo 6: Sosyal Oyun Aktivitesinde Annenin Kullandığı Emir Bildiren İfadelerin Türleri ve Sayıları

Emir Türü	Sayı	Yüzde %
Eylem İçin	4	57
Nesne İçin	2	29
Dikkati Kendine Çekmek İçin	1	14
Toplam	7	100

Anne 11 dakikalık oyun esnasında dikkati eyleme yönlendirmek için dört kez, dikkati nesneye yönlendirmek için, iki kez dikkati kendine yönlendirmek için, bir kez emir ifadesi kullanmıştır.

3.3. Sosyal Oyun Aktivitesinde Annenin Kullandığı Emir ifadelerine Örnekler

3.3.1.Eylem İçin Emirlere Örnek

Bağlam: Annesi ile Can koltukta karşılıklı oturuyor. Önlerinde oyuncak arabalar var.

<u>Kod</u>	<u>Sıra No</u>	<u>Sözel Katılımlar</u>	<u>Sözel Olmayan Katılımlar</u>
Ç	21	Bu, buy?	Kırmızı arabayı gösteriyor,
A	22	Burdaki toplamış arabaya koymuş ya ondan sonra evden çıkmışlar. Kaçıyormuş polisten. Polis de arkasından onu takip ediyormuş.	Arabayı işaret ediyor Arabayı eline alıyor. Açılan pil yerine kapatıp tekrar koltuğun üzerine koyuyor.
Ç	23		Annesini izliyor
A	24	Hadi sür	Polis arabasını tutup yürütüyor.
Ç	25	Düt, düü	Kırmızı arabayı koltuğun üzerinde sürüyor

Satır 21’de çocuk kırmızı arabayı gösterip sözel olarak soru sormuştur. Anne çocuğun sorusunu yanıtladıktan sonra hadi sür diyerek sözel olarak eyleme yöneltten emir vermiştir satır 24’de. Çocuktan da sözel ve sözel olmayan cevap almıştır, satır 25’de.

3.3.2. Nesne İçin Emirlere Örnek

Bağlam: Anne ile Can koltukda karşılıklı oturuyorlar. Önlerinde oyuncak taşıtlar var.

<u>Kod</u>	<u>Sıra No</u>	<u>Sözel Katılımlar</u>	<u>Sözel Olmayan Katılımlar</u>
Ç	124	Bomba	Annesine bakıyor. Tankı gösteriyor.
A	125	Bomba. Ozaman askerleri getir, askerleri getir hadi.	Can'a bakıp arkasındaki dolabı işaret ediyor.
Ç	126	Hayır	Başını hızlıca yana çevirip, yan yan annesine bakıyor.

Satır 124'de çocuk bomba diyerek olayı sözel olarak betimlerken. Annesi çocuğun açtığı bu konuyu genişletip askerleri getirmesi için sözel emir veriyor satır 125'de. Çocuktan sözel ve sözel olmayan cevap alıyor, satır 126'da.

3.3.3. Dikkati Kendine Çekmek İçin Emirlere Örnek

Bağlam: Anne ile Can koltukda karşılıklı oturuyor. Can'ın elinde oyuncak araba var.

<u>Kod</u>	<u>Sıra No</u>	<u>Sözel Katılımlar</u>	<u>Sözel Olmayan Katılımlar</u>
Ç	150	Gırr	Polis arabasını koltuğun üzerine gezdiriyor.
A	151	Bir bak, bir bak Can	Can'ın eline dokunuyor, arabayı alıyor.
Ç	152	Yaaa	Arabayı çekiyor.

150. satırda çocuk oyuncak arabasını sürüyor. Anne yeni bir konu başlatmak amacı ile çocuğuna dokunarak ve sözel olarak dikkatini yönlendirmek için emir vermiştir, satır 151'de. Ve çocuktan sözel ve sözel olmayan cevap almıştır, satır 152'de.

3.4. Serbest Oyun Aktivitesi Sırasında Annenin Emir Bildiren İfadelerin Amaçları

Oyun esnasında anne oyunu kurmak, oyunun senaryosunu hazırlamak için eyleme yönelten emirler vermiştir. Oyunu kurmakta kullanacağı oyuncak parçalarına çocuğu yönlendirmek için nesneye yönlendiren emirler vermiştir. Oyunun sürekliliğini sağlamak ve yeni konu başlatırken çocuğun dikkatini kendine çekmek için emirler kullanmıştır.

4. SOSYAL OYUN (TAŞITLARIN ÇARPIŞMASI) AKTİVİTESİ

4.1. Sosyal Oyun Aktivitesinin Gerçekleşme Şekli

Can elinde oyuncak otobüs ile oturma odasına gelip ikili koltuğa, annesinin yanına oturdu. Annesinin elindeki oyuncak beyaz arabaya otobüsü çarptırdı. Anne “vurma” dedi. Can durdu, otobüsün önündeki şöför resmini gösterdi. Gözlerini kapatarak uyuduğunu tarif etti. Annesi “uyumuş mu?” dedi. Can ellerini havada birbirine yaklaştırarak vurdu, otobüs ile arabanın çarpıştığını tarif etti.

Can’ın yerde bir yere gözleri daldı. Annesi Can’a dokunarak “Can dinle bana bak” dedi. Can koltuktan aşağı indi. Annesi “Can gel buraya otur” dedi. koltuğu işaret etti. Can annesine baktı. Annesi Can’ın koluna dokunarak “buraya gel” diye koltuğu gösterdi. Can koltuğa çıkıp oturdu. Anne parmaklarını açıp kapayarak “kırmızı yandı, ne yapacak?” dedi. “Sen okula gidiyorsun, ben olmuyorum, kırmızı yanınca ne yapıyorsun? hadi anlat” dedi. Can elini kaldırdı, dur anlamında işaret yaptı, annesi “tamam” dedi.

Can otobüs merdivenlerini gösterdi. Annesi “merdiven, yukarı çıkıyor” dedi. Can otobüsü gösterip “pis” dedi. Ellerini birbirine yaklaştırıp küçük olduğunu tarif etti. Annesi “bu küçük, Hakan’a verelim, sana büyük alalım” dedi.

4.2. Sosyal Oyun Aktivitesi Sırasında Annenin Kullandığı Emir Bildiren İfadelerinin Türleri ve Sayıları

Tablo 7: Sosyal Oyun Aktivitesi Sırasında Annenin Kullandığı İfadelerinin Türleri ve Sayısı

Emir Türü	Sayı	Yüzde %
Eylem İçin	4	44
Nesne İçin	1	12
Dikkati Kendine Çekmek İçin	4	44
Toplam	9	100

Anne dokuz dakikalık oyun esnasında dört kez eyleme, bir kez nesneye, dört kez de dikkati kendine yönelten emir ifadesi kullanmıştır.

4.3. Sosyal Oyun Aktivitesinde Annenin Kullandığı Emir İfadelerine Örnekler

4.3.1. Eylem İçin Emirlere Örnek

Bağlam: Anne koltukta oturuyor. Can yerde elinde otobüsle arkası dönük oturuyor.

<u>Kod</u>	<u>Sıra No</u>	<u>Sözel Katılımlar</u>	<u>Sözel Olmayan Katılımlar</u>
Ç	219	Uuuu	Yerde, kameraya arkası dönük otobüsü sürüyor.
A	220	Gel şuraya gel de burda otur, sende buraya gel	Kendi oturduğu yeri işaret ediyor.
Ç	221	Yaaa	Kızıp, yüzünü buruşturuyor. Annesine bakıp, koltuğa vuruyor.

219. satırda çocuk otobüsünü sürüyor. Anne çocuğunun yanına gelip oturması için eyleme yönelten emir vermiştir, satır 220’de. Çocuktan sözel olan ve sözel olmayan cevap almıştır, satır 221’de.

4.3.2. Nesne İçin Emirlere Örnek

Bağlam: Anne ile Can koltukta karşılıklı oturuyorlar. Önlerinde oyuncak taşıtlar var.

<u>Kod</u>	<u>Sıra No</u>	<u>Sözel Katılımlar</u>	<u>Sözel Olmayan Katılımlar</u>
A	245	Kırmızı yanınca napıyorsun?	Yere eğilip, polis arabasını alıyor, koltuğa koyuyor
Ç	246		Otobüsü sallayıp içindeki kırık kapıyı çıkartıp, bırakıyor
A	247	Can gel, arabalar yapsın	Otobüs ile polis arabasını işaret ediyor
Ç	248	Olmaz,uuuu.	Arabaları eline alıp, karşılıklı sürerek yan yana geçiriyor

Satır 245’de anne soru soruyor. Çocuk ilgileniyor satır 246’da. Anne oyuncak arabalara yönlendirmek için arabalar yapsın diyerek nesneye yönlendiren emir veriyor satır 247’de.

Çocuk sözel olarak olumsuz cevap verdiyse de sözel olmayan davranışıyla olumlu cevap vermiştir, satır 248’de.

4.3.3. Dikkati Kendine Çekmek İçin Emirlerle Örnek

Bağlam: Anne ile Can koltukta yan yana oturuyorlar, önlerinde oyuncak taşıtlar var.

<u>Kod</u>	<u>Sıra No</u>	<u>Sözel Katılımlar</u>	<u>Sözel Olmayan Katılımlar</u>
Ç	179		Başını öne eğip oturuyor. Can’ın omuzuna dokunuyor.
A	180	Bak Can, bir bak, bir bak bir şey anlaticam	Can’ın omuzuna dokunuyor.
Ç	181	Off ,puff	Ellerini havaya kaldırıp, açıyor. Dudaklarını şişiriyor.

Satır 179’da çocuk başını yere eğip oturuyor. Anne bir bak diyerek çocuğun dikkatini yönlendirmek için dokunarak ve sözel olarak emir vermiştir, satır 180’de. Ve çocuktan sözel ve sözel olmayan cevap almıştır, satır 181’de.

4.4. Serbest Oyun Aktivitesi Sırasında Annenin Emir Bildiren İfadelerinin Amaçları

Anne oyun esnasında çocuğu oyuna dahil etmek, oyun oynanılan mekana yerleştirmek için eyleme yönlendiren emirler vermiştir. Oyuna yön vermek için oyunda kullanılan oyuncaklar yönlendirici emirler vermiştir. Çocuğun kendisini sağlamak amacıyla dikkati kendine yönlendirici emirler vermiştir.

5. MEYVA YEME AKTİVİTESİ

5.1. Meyve Yeme Aktivitesinin Gerçekleşme Şekli

Öğle yemeğini yiyen Can ve kardeşi Hakan, mutfaktan oturma odasına geldi. Can ikili koltuğa oturdu. Annesi elinde havuç, portakal, elma ve bıçağın olduğu tepsi ile gelip Can’ın yanına oturdu.

Can annesinin getirdiği tepside portakal aldı. Anne “soğuk mu?” diye portakalı işaret etti. Can başını “hayır” anlamında geriye doğru salladı. Anne, Can’dan portakalı alarak onun yanağına dayadı “soğuuukk” dedi. Can “hayır” dedi ve güldü.

Anne tepside havuç alarak Hakan’a verdi. Bir tane daha havuç alarak, Can’a

uzatıp “Can dinle, bu ne?” diye sordu. Can tepside havuç ile bıçak alıp soymaya başladı. Anne, Can’ın koluna dokunarak “bir bak, bir bak” dedi. Can annesine doğru baktı. Anne havucu uzatıp “bu ne? söyle” dedi. Can “elma” dedi. Anne “hayır havuç, hadi söyle, bu ne?” dedi. Can “havuç” dedi. Tepsiye uzanıp almak istedi. Anne elmayı kendi alıp “bu ne renk” dedi. Can elmayı almak için uzandı. Anne “kırmızı” dedi. Can “kırmızı” diye tekrar etti.

Can’ın ilgisi televizyona yöneldi. Annesi Can’a “bir bak, bir bak” dedi. Can televizyon izlemeye devam etti. Annesi, koluna dokunarak “Can bir dinle” dedi. Can, annesine doğru baktı, onun elindeki elmaya uzandı. Anne elmayı geri çekti. “Hadi söyle, ne istiyorsun?” dedi. “Hem üç tane söyle” dedi. Can “ver” deyip elmaya uzandı. Anne “hayırrrr vermem, söyle, anne elma ver” dedi. Can “ver” dedi, anne “hayır” dedi. Can “elma ver” dedi. Anne elindeki elmayı verdi. Can elmayı hızlı hızlı ağzına doldurdu, ellerini havaya açıp, dizlerinin üzerinde yürüyerek ellerini yıkamak için banyoya gitti.

5.2. Meyve Yeme Aktivitesinde Annenin Kullandığı Emir İfadelerinin Türleri ve Sayısı

Tablo 8: Meyve Yeme Aktivitesinde Annenin Kullandığı Emir Bildiren İfadelerinin Türleri ve Sayısı

Emir Türü	Sayı	Yüzde %
Eylem İçin	6	46
Nesne İçin	3	23
Dikkati kendine Çekme İçin	4	31
Toplam	13	100

Anne 14 dakikalık meyve yeme aktivitesi sırasında eyleme yöneltmek için altı kez, nesneye yöneltmek için üç kez, dikkati kendine yöneltmek için dört kez emir ifadesi kullanmıştır.

5.3. Meyve Yeme Aktivitesinde Annenin Kullandığı Emir İfadelerine Örnekler

5.3.1. Eylem İçin Emirlere Örnek

Bağlam: Anne ile Can ikili koltukta yanyana oturuyorlar. Aralarında meyve tepsi var.

<u>Kod</u>	<u>Sıra No</u>	<u>Sözel Katılımlar</u>	<u>Sözel Olmayan Katılımlar</u>
Ç	108		Annesine doğru elini uzatıyor.
A	109	Ne istiyorsun	Elma alıp bıçakla kesiyor.
Ç	110		Sağa sola sallanıyor.
A	111	Söyle, ne ne? Üç tane hem de üç tane “anne elma ver”	Eliyle üç yapıp gösteriyor.
Ç	112	Ver	Annesine bakıyor.
A	113	Vermem söyle	Elmayı soymaya devam ediyor.

Satır 108’de çocuk elini annesine uzatıyor. 109. satırda annesi ne istediğini soruyor. Çocuk sallanmış bir şey söylememiştir satır 110’da. Anne cümle kalıbı kullanması için sözel emir veriyor, satır 111’de. Sözel olarak cevap almıştır, satır 112’de.

5.3.2. Nesne İçin Emirlerle Örnek

Bağlam: Anne ile Can koltukta oturuyor, ortalarında meyva tepsi var.

<u>Kod</u>	<u>Sıra No</u>	<u>Sözel Katılımlar</u>	<u>Sözel Olmayan Katılımlar</u>
Ç	11		Can elindeki bıçakla elmaları soymaya çalışıyor.
A	12	Onu değil, bunları soy, bak bunları.	Can’dan elmaları alıyor, havucu işaret ediyor.
Ç	13		Annesine bakıyor.

Satır 11’de çocuk bıçakla elma soyuyor. Satır 12’de anne bunları soy diyerek havuca doğru yönlendirmek üzere sözel emir vermiştir. Çocuk emri anlamamıştır. Satır 13’te annesine bakmıştır.

5.3.3. Dikkati Kendine Çekmek İçin Emirlerle Örnek

Bağlam: Anne ile Can koltukta karşılıklı oturuyorlar. Önlerinde meyva tabağı var. Can havuç soyuyor.

<u>Kod</u>	<u>Sıra No</u>	<u>Sözel Katılımlar</u>	<u>Sözel Olmayan Katılımlar</u>
Ç	25		Havuç soyuyor.
A	26	Can, Can bak bi bana bak. Hakan’a ne verelim?	Can’ın koluna dokunuyor.
Ç	27		Başını kaldırıp annesine bakıyor. Başını sallıyor yine havuç soymaya devam ediyor.

Satır 25'te çocuk havuç soyuyor. Anne bir bana bak Can diyerek çocuğun dikkatini yönlendirmek için dokunarak ve sözel olarak emir vermiştir, Satır 26'da. Çocuk emri anlamamıştır, yaptığı işe devam etmiştir, satır 27'de.

5.4. Meyve Yeme Aktivitesi Sırasında Annenin Emir Bildiren İfadelerinin Amaçları

Anne Can'a meyvelerin isimlerini tekrar ettirmek ve iki, üç sözcük cümleler kullanırmak için eyleme yönelten emir vermiştir. Can'ın meyvelerle ilgili belli davranışları yapmasını sağlamak için nesneye yönelten emirler vermiştir.

Can'ın kendisini dinlemesini sağlamak amacıyla da dikkati kendine yönelten emirler vermiştir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmanın amacı, işiten bir Türk anne ile ana sınıfına devam eden işitme engelli çocuğunun doğal ev ortamında çeşitli bağlamlardaki etkileşimlerinde annenin kullandığı emir bildiren ifadelerini betimlemektir.

Bu bölümde anne ve işitme engelli çocuğunun kitap bakma, bilişsel oyun (Bil Bakalım), sosyal oyun (Hırsız-Polis), (Taşıtların Çarpışması) ve meyve yeme etkinliklerinde annenin kullandığı emir ifadeleri daha önce yapılmış araştırmaların ışığı altında tartışılmıştır. Ayrıca işitme engelli çocuğu olan ailelere ve gelecekteki araştırmalara yönelik öneriler ile araştırmanın sınırlılıklarına yer verilmiştir.

Annenin işitme engelli çocuğunun dil gelişimine ilişkin düşünce ve varsayımları nelerdir?

Anne, işitme engelli çocuğunun dil gelişiminin, takvim yaşı aynı normal işiten çocuktan geri olduğunun farkındadır. Anne çocuğunun dil düzeyini mümkün olduğu kadar yükseltmek için çocuğuna farklı rutin etkileşimler sağlamaya çalıştığını öne sürmektedir. Annenin bu davranışı sosyal etkileşimci kuramcıların görüşlerine benzerlik göstermektedir (Örneğin: Ratner, 1978; Bruner, 1977; Vgotsky, 1978). Bu kuramcılar dilin çocuğun birincil bakıcısı ile anlamlı tekrarlar, oyunlar ve etkinlikler yoluyla geliştiğini öne sürmektedirler. Anne bu kuramsal temeli esas alan bir bakış açısına sahip ve buna uygun davranmaktadır. Can'ın gecikmiş olan dilini çocuğunun öğretmeni olarak geliştirmek istemektedir. Anne Can ile etkileşimlerinde tekrarlı dil girdilerine bilinçli olarak yer vermektedir. Annenin bilinçli olarak çocuğu ile etkileşimlerinde rutin tekrarlar yapması doğal öğretmen rolünde olmasına delildir.

Annenin doğal öğretmenlik rolü Plaphinger (1991), Özyürek (1997) ve Coşkun'un (1997) araştırmalarındaki annelere benzerlik göstermektedir. Bu anneler ve çocuklar arasındaki etkileşim okullardaki öğretmen ve öğrenciler arasında gerçekleşen etkileşimlere benzerlik göstermiştir.

Coşkun'un (1997) araştırmasında anne çocuğuyla taso oyunu oynarken üstlendiği öğretmen rolüne benzer olarak anne, oyun süresince, oyun kurallarının uygulanması ve etkileşimi sürdürme gayretindedir. Çocuğuyla oyun yoluyla etkileşerek, etkili ve doğal öğretmen rolünü almış durumdadır (Harris ve Hebert, 1987).

Oyunun kurulumunda anne sözel emirler vererek etkileşimler başlatmaktadır. Oyunun sürdürülmesinde ise, sözel emirler vererek, açıklamalar yaparak ve sorular sorarak, sözel stratejiler kullanarak etkileşime katılmaktadır. Annenin kullandığı sözel

emirler, normal işiten çocukların annelerinin de kullandığı rutin tekrarlar vardır. Can'ın seçilen video kayıt analizinde jestlerle birlikte kendiliğinden “anne ver” sözel ifadesini kullanması, annenin rutin tekrarlı sözcüklerinin önemini vurgular niteliktedir. Çünkü, çocuk yaşamının ilk yıllarından itibaren içinde bulunduğu sosyo-kültürel çevrede bakıcısı ile etkileşime girer. Bu etkileşim yoluyla ana dilinin kurallarını ve kullanımını öğrenir (Bruner, 1977 ve Vygotsky, 1978). Anne bilinçli olarak çocuğu ile etkileşimlerde rutin tekrarlar yapmaktadır. Yaptığı bu tekrarlar onun doğal öğretmenlik rolünde olmasına delildir.

Annenin işitme engelli çocuğuyla birlikte gerçekleştirdikleri günlük yaşam aktiviteleri nelerdir? Nasıl gerçekleşmektedir?

Günlük yaşam aktivitelerinde kitap bakma, bilişsel ve sosyal oyunlar ile meyve yeme etkinlikleri vardır. Bu etkinlikler oyun şeklinde gerçekleşmektedir.

Annenin çocuğu için sağladığı bu oyun ortamları, Vygotsky'nin (1978) belirttiği gibi, çocuklar kendilerinden daha büyük arkadaşları ve yetişkinlerle defalarca oynayarak oyunların yapısındaki kuralları öğrenirler görüşüne uygunluk göstermektedir (Bruner, 1977; Vygotsky, 1978). Oyun esnasında, anne ve çocuklar arasında sosyal oyunun temeli olan etkileşim vardır (Harris ve Liebert, 1987).

Anne Can'a oyunun kurallarını uygulatmaya çalışırken oyunun gerçek kuralının akıcı uygulanmasını sağlarken ve oyunun gerçek kuralını öğretmek için Can ile sözleşirken etkileşim içindedir. Bu etkileşimde Can iletişimde bulunmayı öğrenerek bu becerisini geliştirmekte, paylaşmayı ve sıra almayı öğrenmektedir (Harris ve Lieber, 1987).

Örneğin; Meyve yeme bile oyun şekline gerçekleşmektedir. Örnek 5.3.1.'de olduğu gibi Anne Can'a “ne istiyorsun” diye soruyor. “Söyle hemen üç tane anne elma ver” diyor. Can “ver” diyor. Can'ın istediği elmayı hemen vermiyor “vermem söyle” diyor. Can “anne ver” diyerek tekrar elma istiyor. Garvey'in (1979) yaptığı oyun tanımına göre belli bir amaca yönelik olan veya olmayan, kurallı veya kuralsız gerçekleştirilen fakat her durumda çocuğun isteyerek ve hoşlanarak yer aldığı, fiziksel, bilişsel, dil, duyuşsal ve sosyal gelişimin temeli olan hayatın bir parçası ve etkin öğrenme sürecine uymaktadır. Can'ın bu meyve yemeye isteyerek katıldığı gözlenmiştir. Annesi ile hoşlanarak paylaştığı bir ortamdır. Annenin Can'dan bildiği kullandığı sözcüklerle cümleler kurmaya, kullandırtmaya yönlendirdiği gözlemlenmiştir. Can'ında bu yönlendirmelere uyduğu görülmüştür. İlk önce “ver” daha sonra “anne ver” diyerek cümleler kullanmıştır.

Rutin etkinlikler oyun şeklinde gerçekleşmektedir. Annenin oyunlarda kullandığı ifadelerin arasında emirlerde görülmüştür. Ancak konuşma şeklinin tümü emir şeklinde değildir.

Annenin oyunlar esnasında çeşitli emirler kullandığı görülmüştür. Bu emirler tartışmanın bu bölümünde her bir etkinlik için ayrı ayrı ele alınacaktır.

Her bir etkinlikte;

- Annenin kullandığı emir bildiren ifadelerinin türü ve sayısı nedir?
- Emir bildiren ifadelerde, her aktiviteye göre annenin amaçları nelerdir?
- İşitme engelli çocuğun sözel ve sözel olmayan davranışsal katkıları nelerdir?
- Emir ifadelerinin kullanımına annenin amaçlarının dışında etki eden faktörler nelerdir?

Sorularına yanıt verilecektir.

Yapılan araştırma verileri annenin çocuğu ile kitap bakma, meyve yeme, bilişsel ve sosyal oyun etkinliklerinde etkileştiğini göstermiştir.

Annenin kullandığı emir ifadeleri:

Eyleme Yönlendirmek İçin Emir İfadeleri

Annenin kitap bakma etkinliğinde yedi kez, bilişsel oyun (bil bakalım) etkinliğinde yedi kez, sosyal oyun (Hırsız-Polis) etkinliğinde dört kez, sosyal oyun (Taşıtların Çarpışması) etkinliğinde dört kez, meyve yeme etkinliğinde altı kez eyleme yönlendirmek için emir ifadesi kullandığı görülmüştür.

Kitap bakma, meyve yeme ve bilişsel oyunda annenin kullandığı eyleme yönlendirmek için emir ifadelerinin sayısı birbirine çok yakındır.

Anne çocuğunun kitap bakmayı bilmediğini ifade etmiştir. Gözlemlerde de bu izlenmiştir. Örnek 1.3.1., 1.3.2.'de olduğu gibi anne çocuğuna kitap bakmayı öğretmeye çalışmaktadır. Kitaptan bir sayfa bir resim üzerinde odaklaşabilmek için sık sık “çekiştirme, aç, hadi bakalım” gibi eyleme yönlendirici emir ifadeleri kullanmaktadır. Kitap bakma aktivitesinde daha çok nesneye yönlendirici emir ifadeleri kullanmaktadır. Kitap bakma aktivitesinde daha çok nesneye yönlendirici emir ifadesi kullanması beklenirken çok az sayıda (1 kez) nesneye yönlendirici emir ifadesi kullandığı görülmüştür. Kitap bakma etkinliğinde annenin belirttiğine göre annenin amacı kitap

bakmanın devamını sağlamak olduğu için çocuğun kitabı rastgele karıştırıp sık sık sayfa değiştirmesini önlemek amacıyla eyleme yönlendiren ifadelerle başvurduğu belirlenmiştir.

Anne bilişsel oyunda (Bil Bakalım) Coşkun'un (1997)'deki araştırmasında incelenen anne ile işitme engelli çocuğunun bilişsel oyun verilerine benzer olarak Can'ın oyunun kurallarını öğrenmesi ve uygulamasına yönelik eyleme yönlendiren emir ifadeleri kullandığı görülmüştür. Örnek 2.3.2.'de olduğu gibi Can resim kartlarından birini çekerek annesine doğru uzatıyor. Anne elleri ile gözlerini kapatarak "bana gösterme kapat" diyerek çekilen kartların kapalı tutulması gerektiğini öğretmek istemektedir. Coşkun'un araştırmasındaki annede buna benzer olarak Taso oyununda anne "olmaz, elle olmaz, elle değil" diyerek Ayşe'ye tasoları işaret etmiştir. Ayşe eline taso alınca "çevir, hadi çevir" diyerek oyunun kurallarını öğretmek istemektedir.

Meyve yemede ise anne Can'a belli dil kalıplarını kullandırmaya çalışmaktadır. Annenin belirttiğine göre meyvelerin isimlerini söyletme, bunlarla cümlecikler kurdurtmak için örnek 5.3.1.'de olduğu gibi "Ne istiyorsun, söyle, hemde üç tane söyle, anne elma ver" diyerek eyleme yönelten ifadeleri sıklıkla kullandığı belirlenmiştir.

Etkinlikler içinde anne en az eyleme yönelten emir ifadelerini sosyal oyunlarda kullanmıştır. Çünkü, anne oyunu kurmak çocuğunu oyun alanına yerleştirmek için örnek 4.3.1.'de olduğu gibi eyleme yönelik emir ifadesi kullanmıştır.

Anne hırsız polis oyununda "kaçıyormuş, hadi sür" diyerek oyunu kurmak amacıyla eyleme yönlendirdiği gözlenmiştir. Çocuğun katılımlarıyla oyunun serbest gelişimi nedeniyle eyleme yönlendirmeye yönelik emir ifadelerine daha az başvurduğu görülmektedir.

Nesneye Yönlendirmek İçin Emir İfadeleri

Annenin kitap bakma etkinliğinde bir kez, bilişsel oyun (Bil Bakalım) etkinliğinde sekiz kez, sosyal oyun (Hırsız-Polis) etkinliğinde iki kez, sosyal oyun (Taşıtların Çarpışması" etkinliğinde bir kez, meyve yeme aktivitesinde üç kez nesneye yönlendirmek için emir ifadesi kullandığı görülmüştür.

Annenin etkinlikler içerisinde nesneye yönlendirmek için emir ifadesini en çok bilişsel oyun oynanırken kullandığı belirlenmiştir. Annenin görüşmelerde belirttiği gibi oyunun sürmesini sağlamak, kuralların uygulanmasını sağlamak amacıdadır.

Örnek 2.3.1.'de olduğu gibi "yine mi anne buldun. Anne alma, baba al, başka kart seç" gibi oyun kartlarına yönlendirmek amacıyla sık sık nesneye yönlendirmek için emir ifadesi kullandığı görülmektedir.

Sosyal oyun ve kitap bakmada eyleme yönlendirmek için bir kez emir ifadesi kullanmıştır. Kitap bakma etkinliğinde Can'ın sürekli rastgele kitabı karıştırıyor olması anneyi kitap bakma davranışını yönlendirmeye sevketmiş, belli bir sayfayı açarak bakma fırsatları çok az olmuştur. Bundan dolayı annenin nesneye yönlendirmek için emir ifadesi kullanma fırsatı olmadığı düşünülmektedir. Sosyal oyunlarda ise çocuğun oyunda kullanılan oyuncak arabalarla oynaması oyun kurulumuna katılması nedeniyle annenin sadece bir kez oyuna yön vermek amacıyla nesneye yönlendiren emir ifadesi kullanmasına neden olduğu düşünülmektedir.

Annenin nesneye yönelten emir ifadelerine ortamdaki materyalin de etkisinin söz konusu olduğu düşünülebilir. Belli kurallara uyularak kullanılması, oynanması gereken oyunda oyunun materyallerine ilişkin emir ifadelerine daha sık başvurulduğu görülmüştür.

Dikkati Kendine Yönlendirmek İçin Emir İfadeleri

Annenin kitap bakma etkinliğinde üç kez, bilişsel oyun (Bil Bakalım) etkinliğinde üç kez, sosyal oyun (Hırsız-Polis) etkinliğinde bir kez, sosyal oyun (Taşıtların Çarpışması) etkinliğinde dört kez, meyve yeme etkinliğinde dört kez dikkati kendine yönlendirmek için emir ifadesi kullandığı görülmüştür.

Görüşmelerde annenin belirttiği ve gözlemlerde de belirlendiği gibi anne meyve yeme etkinliğinde Can'a meyvelerin isimlerini söyletmek ve iki üç sözcüklü cümleler kullandırmak amacıyla dikkati kendine yönlendirmek için emir ifadelerini kullandığı belirlenmiştir.

Örnek 5.3.1.'de olduğu gibi "ama şöyle söyle, bak, şöyle söyle bir bak dinle" diyerek kendisini dinlemeye yönlendirmektedir. Söyletmek istediği kalıpları, meyvelerin isimlerini dinlemesini sağlamak için dikkatini yönlendirici emir ifadeleri kullanmaktadır. Serbest oyun (Taşıtların Çarpışması)'da Can'ın çok hareketli olması nedeniyle oyun mekanına yerleştirirken, oyuna dahil etmek isterken dikkati kendine yönlendirme stratejisine başvurduğu belirlenmiştir. Anne ile yapılan görüşmelerde bu görüş onaylatılmıştır. Anne diğer serbest oyun (Hırsız-Polis) oyununda Can'ın daha adapte olması hareketlerinin oyun içinde sınırlı olması nedeniyle dikkati kendine yönlendirme için emir ifadesine daha az başvurduğunu belirtmiştir.

Diğer etkinliklerde de annenin çocuğun dikkatini yeniden toplamak, kendisini dinlemesini sağlamak, yeni bir konu başlatırken çocuğun dikkatini tekrar kendine çekmek amacıyla dikkati kendine yönlendirmek için emir ifadelerine başvurduğu görülmüştür.

Her bir etkinlik kendi içinde emir ifadelerinin kullanımı bakımından ele alındığında;

Kitap bakma etkinliğinde anne, işitme engelli çocuğunu eyleme yöneltmek için emir ifadelerini yoğun şekilde kullanmaktadır. Dikkati kendine yöneltmek için daha az emir ifadesi kullanırken, nesneye yöneltmek için çok az emir ifadesi kullanmıştır. Kitap bakma etkinliğinde annenin amacı, kitap bakmanın devamını sağlamak olduğu için daha çok eyleme yönelik emir ifadelerini kullanmıştır. 3. Bölümdeki Örnek 1’de olduğu gibi.

Anne kitap bakma aktivitesinde, daha çok açıklama yapmaya yönelik dil kullanmış ve kendine baktırmak ve kendini dinletmek, dikkati kendine yönlendirmek için emir ifadelerine başvurmuştur. Bundan dolayı nesneye yönlendirici emir ifadelerinin az görülmüş olabileceği düşünülmektedir.

Bilişsel oyun aktivitesi sırasında anne, eyleme yönlendirici ve nesneye yönlendirici emir ifadelerini yoğun olarak kullanırken, dikkati kendine yönlendirmek için daha az emir ifadesi kullanmıştır. Coşkun’un (1997) araştırmasında annenin çocuğuna kuralları öğretmek için emir kullandığını belirtmiştir. Bu da çocuğun oyunun kurallarını ihlal etmesi kadar oynanan taso oyununun niteliği söz konusudur. Bilişsel oyun bil bakalım oyununda taso oyunu ile benzerlik göstermektedir. Annenin, oyunun kurallarını öğretmek ve bu kuralları çocuğuna uygulamak için yoğun olarak eyleme yöneltici emir ifadesi kullandığı belirlenmiştir. Zaman zaman çocuğun dikkatinin dağılması sebebiyle az olarak da dikkati kendine yönlendirici emir ifadeleri kullandığı görülmüştür.

Sosyal oyun, (Hırsız-polis) anne eyleme yönlendirici emir ifadelerini yoğun şekilde kullanmıştır. Oyun esnasında araya nesneye yönlendirici emir ifadesi kullanmıştır. Seyrek olarak da dikkati kendine yönlendirmek için emir ifadeleri kullandığı görülmektedir. Anne oyunu kurmak için, eyleme yöneltici emir ifadelerini çok sık kullanırken, oyunu kurmakta kullanılacak oyuncak parçalarına çocuğu yöneltmek için araya emir ifadeleri kullanmıştır. Yeni bir konu başlatmak amacı ile seyrekde olsa dikkati kendine yöneltici emir ifadelerini kullandığı görülmektedir.

Sosyal oyun (Taşıtların Çarpışması)da, çocuk çok hareketli olduğu için anne çocuğunu oyun mekanına yerleştirmek ve oyuna dahil etmek amacıyla sık sık eyleme yönlendirici emir ifadesi kullanmıştır. Çocuğun kendisini dinlemesi için sık sık dikkati kendine yönlendirici emir ifadeleri kullanırken, çok seyrek olarak da oyuna yön vermek için nesneye yönlendirici emir ifadelerini kullandığı görülmektedir.

Meyve yeme aktivitesinde ise annenin önemli bir amacı çocuğuna meyve isimlerini söyletmek iki üç sözcüklü cümleler kullandırmak olduğu için, eyleme yöneltici emir ifadelerini kullandığı görülmektedir. Çocuğunun kendisini dinlemesini sağlamak için sık sık kendine yöneltici emir ifadeleri kullanmaktadır.

Araştırmadaki anne çocuğu ile etkileşirken pek çok emir ifadeleri kullanmaktadır. Ama bunun yanında genişletmelerde kullanmaktadır. Ancak bu araştırmanın sınırlılığı içinde annenin kullandığı emirlere odaklaşmıştır. Çünkü literatürde annelerin emir kullanımının normal çocukların ve özellikle işitme engelli çocukların dil gelişimine ket vurduğunu göstermektedir (Furrow, 1979; Newport, 1977). Buna karşılık Cole'un (1992) araştırması bunun böyle olmadığına bir görüş getirmiştir. Araştırmadaki annesinde Cole'un araştırmasındaki annelere benzer davranışlar gösterdiği görülmüştür. O nedenle Cole'un araştırmasına benzer olarak emirler incelenmiştir.

Bilinen eğitsel ve klinik uygulamalar, genellikle dil öğrenme sorunlu çocuklarda etkileşim halindeki yetişkinlerin emir ifadelerini kullanımını engeller. Fakat Cole'un araştırması emir ifadelerinin kullanılabilceği bir zaman ve bir neden olabileceğini savunmaktadır. Veriler, bu zamanın, en azında çocuğun tek sözcük kullanmaya başladığı dönemlerde olabileceğini göstermektedir.

Çocuğun sözel olmayan tepkisi, sözel olmayan bir itaattir ve gelişmiş bir davranış değildir. Ancak, konu olarak, annenin bir önceki konuşma sırası ile ilgilidir ve sıra ile çocuğun annenin davranışına tepki göstermesini sağladığı için iletişimsel değişime hizmet eder. Bu olay, anneye çocuğun daha uzun konuşma sırası almasını sağlamasına olanak verdiğinden, anneye iletişim konusunda düzenleme fırsatı yaratır. Bu şekilde annenin yönlendiriciliğinin, devam eden konuşmalarda çocuğun konuşmaya katılımını kolaylaştırıcı bir rolü olduğu görülmektedir ki bu tür konuşmalarda alınan tepkilerin, konu başlığı ile ilgili tepkiler olma olasılığı yüksektir. Bu durumda sınırlı dil becerileri olan çocuklara yönelik sık sık yönlendirici emir ifadeleri kullanılmasının nedeninin bir kısmı olarak düşünülmektedir. Cole'un de dediği gibi annelerin iletişim olayına bir çerçeve veya yapı oluşturmalarının mükemmel bir örneğini teşkil etmektedir. Bu yapı, iletişim olayının karşılıklı bir konuşma olayı gibi görünmesini ve hissedilmesini sağlar ve böylece çocuğun iletişime dahil edilmesinden başlayarak, doğru iletişim olarak kabul edilecek katkılara kadar iletişim sürecinin nasıl gerçekleşeceğini öğrenir (Cole, 1992).

Bu araştırmada anne Cole'un araştırmasındaki anneye benzer olarak oyun esnasında oyunun devam etmesini sağlayıcı emirler kullanmaktadır. Bunlar oyun içinde gerçekleştiği için çocuk için hoşlandığı bir ortam olması emir ifadelerinin çocuğun dilini baskılayıcı özellikten ziyade etkileşimin devamını sağlamaktadır. Annelerin kullandıkları emirler, eğer çocuğun bir önceki ve bir sonraki katılımı ile ilişkili değilse o zaman dil-iletişim öğrenmesine ket vuracak niteliktedir (Cole, 1992). Bu araştırmadaki anne bunu gerçekleştirmediği için etkileşimi sürdürmektedir. Çocuğun davranışları ile bağlantılı emir ifadeleri kullanmaktadır. Bu annenin emir ifadelerinin çocuğun dil gelişimi yönünde olumlu etkisi olduğu düşünülmektedir.

Ailelere öneriler

Bu araştırmada, anne ile işitme engelli çocuğunun değişik bağlamlarda oyun oynaması, etkileşimde bulunması incelenmiştir. Bu annenin kullandığı emir ifadeleri, normal duyan çocukların annelerinin çocukları ile konuşurken kullandıkları emir kullanım şekillerine benzerlik göstermektedir. İşitme engelli çocukların, annelerinin emir kullanımına çok benzerlik göstermediği ortaya çıkmıştır.

İşitme engelli çocukların annelerinin düştüğü hata, çocuklarının ipuçlarını iyi değerlendirememelerinden kaynaklanabilmektedir. Bu nedenle, çocuklarına verdikleri emir, çocuğun davranışına ilişkin olmayabiliyor. Bundan dolayı farklılıklar görölmüştür. Bu annelerin, çocuklarına kontrolcü emir verici oldukları araştırmalardan çıkmaktadır ve yöntemlerinde farklılıklar vardır.

İşitme engelli çocukların anneleri ile yapılan araştırmalara, belli zamanlarda laboratuvar araştırmalarından farklı olarak doğal ortamda, ev ortamındaki etkileşimlere baktığımızda, işitme engelli çocuğun da normal işiten çocuk gibi annesi ile etkileşebileceği fikrini vermektedir. Bu çocukların da normal işiten çocuklara benzer iletişim davranışları yaptığımız gözlemleyebiliriz.

Bu araştırmanın ışığı altında, işitme engelli çocukların anneleri, çocukları ile doğumlarından itibaren aktif olarak etkileşmelidirler. Onları erken teşhis ve erken cihazlandırma ve cihazın uygun şekilde kullanılması hakkında yönlendirilmeleri önemlidir.

İşitme engelli çocukların anneleri, çocuklarını aşırı kontrolcü, aşırı yönlendirici anneler gibi gözükmemelidir. Bu araştırmadaki anne ve çocuğu arasındaki akıcılık, yumuşaklık işitme engelli çocuğun işitme cihazından faydalandığını düşündürmektedir. (Cole, 1992)

Annenin kullandığı emirlerin kullanım amaçları farklıdır. Annenin verdiği emirler sürdürülmesine kolaylık sağlamaktadır. Bu araştırmada her bir aktivitede annenin kullandığı emir ifadelerinin amaçları farklılık göstermiştir. Bunun kaynağı ise çocuk, etkileşimdeki malzeme ve annenin çocuğun dil düzeyi hakkındaki düşünceleridir. Çocuğun katılımı da, emirlerin yönünü ve annenin amaçlarını etkilemektedir. Annenin çocuğuna dostça ve sıcak bir ilişki ile oyun ortamında verdiği emirler, çocuğu olumsuz yönde etkilememektedir. Annenin öğretmen rolü de, öğretmenin verdiği emirler gibi düşünülürse, bu şekildeki etkileşimde annenin öğretmen tavrı da tolere edilebilir.

Anneler çocukları ile etkileşirken, özellikle küçük çocuklar ya da sınırlı dil

becerisine sahip çocuklarla iletişim kurarken, emir ifadeleri kullanmaktan çekinmemelidirler. Annelerin kullandığı emir ifadeleri, çocuğu ile iletişimine bir yapı sağlayarak, iletişim sürecinde çocuğun konuşma sırası almasını kolaylaştıracak ve böylece çocuklarını iletişim sürecine katabileceklerdir.

Rutin aktivitelerin dil edinimindeki önemi gözönüne alınınca, bu aktiviteler oyun şeklinde oynandığı zaman, emirler bile dil gelişimine katkıda bulunacaktır. Çünkü, oyun oynarken gönüllülük ilkesi vardır. Hem anne hem de çocuk bu aktiviteden zevk alacaklardır.

Araştırmanın sınırlılıkları:

Bu araştırma gözleme dayalı, betimsel bir araştırmadır. Araştırmada okul öncesi çağda işitme engelli çocuğu olan işiten bir annenin rutin aktiviteleri esnasında, annenin kullandığı emir ifadelerinin belirlenmesine ve bunların sistematik olarak incelenmesine olanak sağlanmıştır.

Altı ay süreyle Can'ın yaşamına, aileye uygun olan gün ve saatlerde katılmıştır. Araştırmacı verilerini gerçek ortamda, doğal gözlemlerle toplamakla kalmamış; araştırmalarda verilerin çeşitliliğinin geçerlilik ve güvenilirliği etkileyen önemli bir nitelik olması nedeni ile anne ile yarı yapılandırılmış, yapılandırılmamış görüşmeler yapmıştır. Ayrıca, bu gözlem ve görüşmelere bağlı olarak belirlemiş olduğu etkileşimlerin videotıyp ile kayıtlarını yaparak mikroetnografik analiz yapmıştır. Bunlar da gerçeğe yakın veriler toplanmasına neden olmuştur.

Bu araştırmada, tek ailede gerçekleşen anne ile çocuğu arasındaki rutin etkileşimlerin verileri kullanılmıştır. Bu nedenle araştırmanın sonuçları, diğer işitme engelli çocukları genellemez. Ancak ileride yapılacak araştırmalar için hem kuramsal hem yöntemsel bir temel teşkil edebilir.

Araştırmanın verilerini toplamak üzere, aileye 6 ay süre ile gidilmiştir. Ailenin uygun olduğu zamanlarda gidildiği için, gözlem zamanları görece olarak sınırlıdır. Annenin çocuğu ile günlük yaşamlarında seyrek olarak yaptığı, yaşadığı etkileşimler de vardır. Bu araştırmada, sıklıkla yaptıkları aktiviteler analiz edilmiştir. Daha az sıklıkla yaptıkları etkileşimlerdeki emir kullanımlarını bilemiyoruz.

Annenin etkileşiminde, emir olmayan ifadeler de vardır. Bu araştırmada bu ifadeler analiz edilmemiştir. Onların da analiz edilmesi, annenin çocuğu ile etkileşimine tam bir bakış, daha bütün bir bakış açısı getirmesi açısından önemlidir.

Özetle, işitme engelli çocuğun annesinin, günlük rutin aktivitelerindeki emir

ifadeleri incelendiğinde; aktivitelere çocuğun katılımına, materyallerin özelliğine, annenin çocuğu hakkındaki beklentilerine göre emir kullanım amaçları farklılık göstermektedir. Annenin, her bir aktivitede çocuğunun davranışlarına bağlantılı olarak farklı amaçlarla emir ifadeleri kullandığı görülmektedir. Bu araştırmanın sonuçları, işitme engelli çocukların iletişime katılmaları konusunda olumlu bakış açısı kazanmamıza neden olmaktadır.

Annenin kullandığı emirler, sadece dil gelişimini değil aynı zaman da çocuğun iletişimsel davranışlar kazanmasına fırsat sağlamaktadır. Bu anlamda, işitme engelli çocuklara kullanılan emirler; özellikle küçük çocuklarda dili sınırlayıcı değil, dil + iletişim becerilerini geliştirmede olanak sağlamaktadır. Bu anlamda, emir ifadeleri bu çocuklarda önemlidir.

Gelecekteki araştırmalar için:

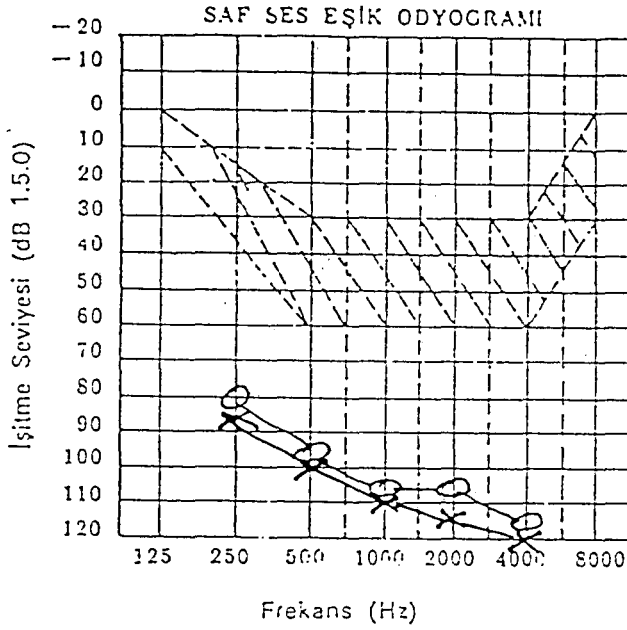
- * Çeşitli aileler ve çeşitli kültürlerdeki anne - çocuk etkileşimleri incelenebilir.
- * Bu araştırmada annenin iki çocuğu vardır. Sadece işitme engelli çocuğu olan bir ailede farklı bir sonuç doğabilir.
- *Araştırma verilerinde emir olmayan ifadeler analiz edilebilir.
- * Normal işiten anne ile işitme engelli çocuk etkileşimlerinde seyrek olarak gerçekleşen aktivitelere annenin kullandığı emir ifadeleri incelenebilir.
- * Bu araştırmada ortaya atılan görüşlerin, neden-sonuç ilişkisi kurmaya olanak verecek deneysel araştırmalarla doğrulanması gerekmektedir.

EKLER

ODYOLOJİK BULGULAR

Adı, Soyadı : Tan Y.
Testi Yapan : TURAN
Düşünceler : Normal Emp

I
K E Doğum Tarihi : 1.1.1991
I
Tarih : 19.9.97 Dosya No. :

Ortalama İşitme Kaybı: (250 - 4000 Hz.)

sağ 100
sol 105

Yanıt Yok Değeri 130 dBHL (BSA 1985)

Stapedial refleks (ipsi/contra)
500 1 K 2 K 4 K Hz.

sağ
sol

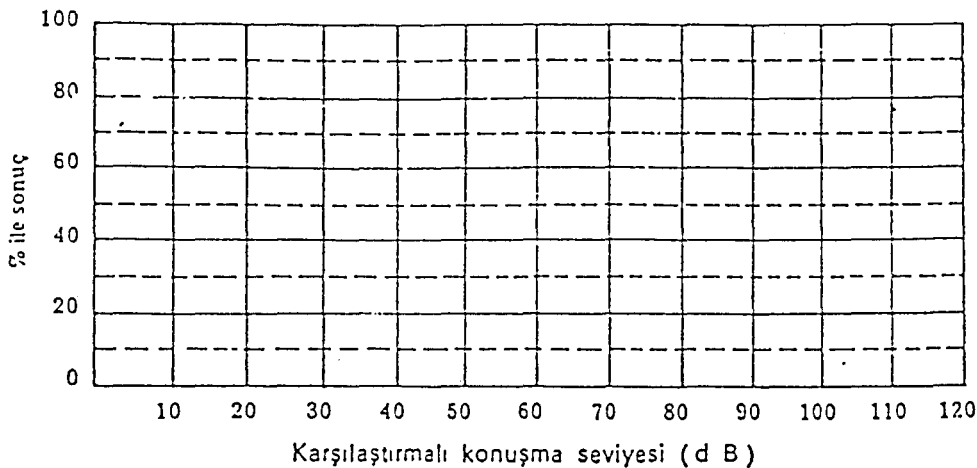
Üst Tolerans Limiti
(Dar bant gürültüsü)
250 500 1 K 2 K 4 K Hz.

sağ
sol

HAVA YOLU SAĞ 0 SOL X YANIT YOK YY
SAĞ MASKELİ • SOL MASKELİ X

KEMİK YOLU MASKESİZ (SAĞ VEYA SOL) Δ SAĞ MASKELİ [
SOL MASKELİ]

KONUŞMA ODYOGRAMI

Test malzemesi Teyp modeli

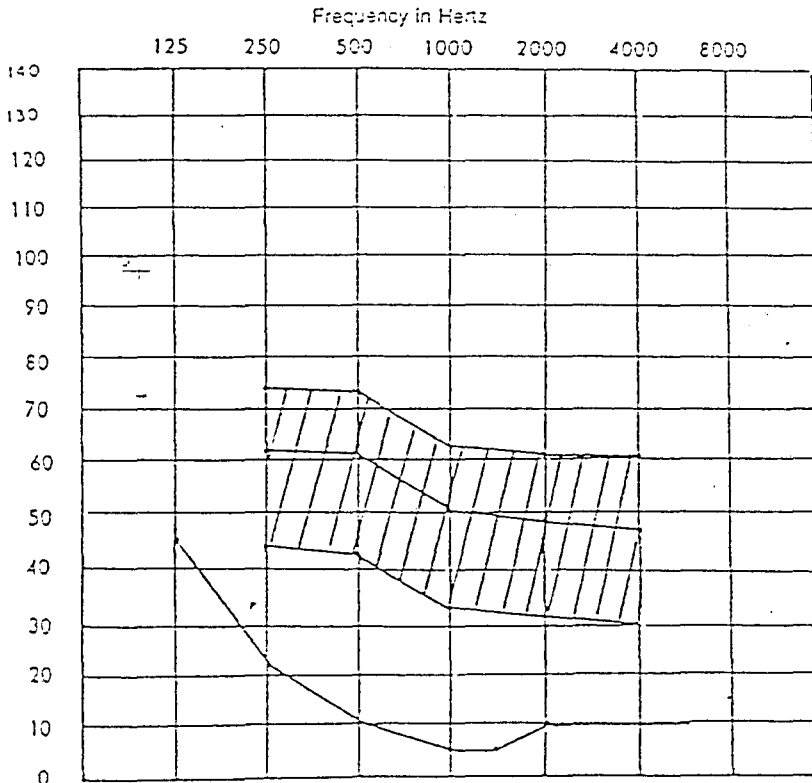
NAME

Ek A Devami

DATE

L.D.			Hz	THRESHOLD SPL	L.D.			Hz	THRESHOLD SPL	L.D.			Hz	THRESHOLD SPL	L.D.			Hz	THRESHOLD SPL						
VAR	YOK	ENGE	FREQU	LN	VAR	YOK	ENGE	FREQU	LN	VAR	YOK	ENGE	FREQU	LN	VAR	YOK	ENGE	FREQU	LN	VAR	YOK	ENGE	FREQU	LN	
		125					125					125					125						125		
		250		46			250		51			250					250					250			
		500		45			500		42			500					500					500			
		1K		50			1K		45			1K					1K					1K			
		2K		49			2K		46			2K					2K					2K			
		4K		42			4K		42			4K					4K					4K			
		8K					8K					8K					8K					8K			

AIDED SOUND FIELD AUDIOGRAM

B Binaural

L sol

R sağ :

R cihaz

L cihaz

R vol R hp

L vol L hp

R ayarı

L ayarı

KARAR

B
R
L

İZİN MEKTUBU

Sayın Veli,

Benim adım Sevinç YILMAZ. Ben Anadolu Üniversitesi Özel Eğitim Bölümü İşitme Engelliler Anabilim Dalı'nda yüksek lisans öğrencisiyim.

Benim ilgi alanım, işitme engelli çocuğun annesiyle sözlü etkileşimleridir.

Yüksek lisans derecem gereği olarak işitme engelli çocuğun annesiyle gerçekleşen sözlü etkileşimleriyle ilgili bir araştırma düzenlemiş bulunmaktayım.

Bu mektup, bu araştırmayı anlatmak ve çocuğunuzun katılımı için izin istemek amacıyla yazılmıştır. Bu araştırmayı tamamlayabilmek için sizin için uygun olan zamanlarda katılımcı gözlemci olarak evinize gelmem gerekiyor. Bu ziyaretlerde, gerçekleşen sözlü etkileşimleri gözlemleyecek ve notlar tutacağım. Odyoteyp ile görüşme kaydı alıp videoteyp ile sizin çocuğunuzla olan etkileşimlerinizi kaydedeceğim.

Araştırmanın sonunda bir rapor sunulacaktır. Bu araştırmada çocuğunuzun ve sizin isminiz gizli kalacaktır. Sizin ve çocuğunuzun ismi değiştirilecektir. Teyp kayıtları analiz etmek için kullanılacaktır. İleride profesyonel konferanslarda sunulabilecektir. Bu raporun bir kopyası isteğinize bağlı olarak size sunulmak üzere hazırlanacaktır.

Bir sorunuz olduğunda benimle doğrudan iletişime girebilirsiniz. Genellikle akşam saat 19.00'dan sonra evde oluyorum.

Telefon numaram : 249 04 13

Adresim : Üniversite Evleri C1 Blok 2-10 Eskişehir

İlişikteki izin formunu doldurmanız rica olunur. İlginize teşekkürler...

ANNE - BABA İZİN FORMU

Çocuğumun bu araştırmaya katılmasına izin veriyorum. Bu araştırmada odio ve videoteyp kaydı yapılacaktır. Teyp kayıtlarını istediğim zaman izleme olanağım olacaktır. Bu kayıtlar profesyonel konferanslarda kullanılabilir. Çocuğumun ve ailemin kimliğinin korunacağı bilgisine sahibim.

Anne - Babanın İmzası

Tarih : ... / ... / 199..

EK-D

VİDEO ANALİZ FORMU

Çocuğun Adı : Can Etkileşimin Türü : Kitap Bakma Kayıt Saati : Kayıt Süresi : 15 dk. Dökümün Uzunluğu : 15 dk. Ortamdaki Kişiler : Anne - Can	Kayıt Tarihi : 10.02.1998 Doğum Tarihi : Takvim Yaşı : 6 Sayfa No:
--	---

KOD	SIRA	SÖZEL KATILIMLAR	SÖZEL OLMAYAN KATILIMLAR
Anne ve Can oturma odasında pencerenin önündeki üçlü koltukta yanyana oturuyorlar. Can'ın kucağında dizlerinin üzerinde okul öncesi kitabı var. Kitabı dizlerinin üzerine açmış.			
Ç	1	Ba baa ba yaa	Kitaba bakıyor eliyle sayfasına vuruyor.
A	2	Ama ne söz verdin. Tamam mı? Bak Can burası çocuk bahçesi biliyomusun sen burayı?	Can'a bakıyor. Kitabın kenarından tutuyor. Kitabın sayfasından bir yeri işaret ediyor.
Ç	3	-	Annenin işaret ettiği yere bakıyor.
Ç-A	4/5	<i>Burası (buyayı) uuuu</i> Ordan çıkıyo napıyo napıyo bu çocuk? Kayıyo	<i>Kitaptan bir yeri gösteriyor.</i> Can'ın gösterdiği yere bakıyor.
Ç-A	6/7	<i>Bak (Buyayı) Burası uuuuuu</i> Ama öyle öyle. Ama bak bak bir şey diyecem. Burdan böyle çıkarken ne diyo ne diyo? bir, iki, üç, dört, beş, altı, yedi, sekiz, dokuz, ooon diyo kayıyo.	Can'a bakıp bir elini dur anlamında kaldırıyor. Resimden bir yeri işaret edip sayıyor, kaymayı anlatmak için elini yukarıdan aşağıya indiriyor.
Ç	8		Annesine bakıyor kitaptan gösterdiği yerleri izliyor.
Ç	9	booop	Kitaptan resmi işaret ediyor elini kitap üzerinde kaydırıyor
A	10	Sende bir yap sende yap	Can'ın elini kitabın üzerinden ittirip az önce gösterdiği resmi işaret ediyor.
Ç	11	Hebebe Yapma ooo	Annesinin elini tutup ittiriyor. Tutup başka biryeri işaret ettiriyor.

VIDEO ANALİZ FORMU

Çocuğun Adı : Can Etkileşimin Türü : Kitap Bakma Kayıt Saati : Kayıt Süresi : 15 dk. Dökümün Uzunluğu : 15 dk. Ortamdaki Kişiler : Anne - Can	Kayıt Tarihi : 10.02.1998 Doğum Tarihi : Takvim Yaşı : 6 Sayfa No:
--	---

KOD	SIRA	SÖZEL KATILIMLAR	SÖZEL OLMAYAN KATILIMLAR
A	12	Bu abla	Can'a bakıyor
Ç	13	Abla	Annesine bakıyor
A	14	Abla napıyo?	
Ç-A	15/16	<i>Hop hop hop</i> Hop hop hop. Napıyor ama napıyor?	<i>Annesinin elini tutup kaldırıyor ileri geri sallıyor.</i> Can'a bakıyor.
Ç	17	(Buyayı) burda napıyo?	Annesine bakıp başını sallıyor.
A	18	Burda hızlı itersen napa? Düşer	Resimden bir yeri işaret ediyor. (salıncağı)
Ç	19	Düşer (Üyer)	Annesine bakıyor
A	20	Düşer. Nasıl sallıycaz? Nasıl sallıycaz. Bunu nasıl sallıycaz bu ablayı? Yavaş yavaş sallıycaz.	Resimden işaret ediyor. Can'a bakıyor. Elini kitabın üzerinde sallıyor.
Ç	21		Annesine bakıyor.
A	22	Bir hızlı itersen ne olur? Ablayı hızlı itersen ne olur?	Elini havada hızlıca ittiriyor.
Ç	23	Eeeeeee	Kamerayı işaret ediyor.
A	24	Tamam. Düşer düşer bak ablayı bak hızlanmış hiii düşücek. Nasıl sallıyo? yavaş yavaş.	Elini ters çevirip düşmeyi anlatıyor. Resimden işaret ediyö.
Ç	25	Eeeee	Annesinin elini kitabın üzerinden ittiriyor. Kitabı çekip sayfayı değiştiriyor. Annesinin yüzüne bakıyor.
A	26	Burda napıyorlar?	Sayfayı işaret ediyor.
Ç	27		Annesine bakıyor.

VİDEO ANALİZ FORMU

Çocuğun Adı : Can Etkileşimin Türü : Kitap Bakma Kayıt Saati : Kayıt Süresi : 15 dk. Dökümün Uzunluğu : 15 dk. Ortamdaki Kişiler : Anne - Can	Kayıt Tarihi : 10.02.1998 Doğum Tarihi : Takvim Yaşı : 6 Sayfa No:
--	---

KOD	SIRA	SÖZEL KATILIMLAR	SÖZEL OLMAYAN KATILIMLAR
A	28	Bu kim?	
Ç	29	Ababa bu gogo gogo	Elini kitabın sayfasının üzerinde gezdiriyor.
A	30	Burası neresi? Neresi burası? Burası neresi? Burası okul?	Kitaptan işaret ediyor.
Ç	31		Yanaklarını şişiriyor. Kitabın sayfalarını karıştırıyor.
A	32	O zaman çok sevdiğin bir yere bakalım.	Can'ı bekliyor.
Ç	33		Sayfaları inceliyor çeviriyor.
A	34	Şuraya bakalım	Bir sayfayı işaret ediyor.
Ç	35	Dur (du)	Annesinin elini ittiriyor.
A	36	Can, ama karar ver hadi.	
Ç	37		Sayfayı bir açıyor bir kapıyor.
A	38	Can bir dakika tamam ben karar vericem sen veremiyosan.	Kitabı Can'ın elinden almaya çalışıyor.
Ç	39		Annesinin yüzüne bakıyor kitabı çekiyor vermiyor
A	40	Burayamı bakalım?	Açık olan sayfayı işaret ediyor.
Ç	41		Başını sallıyor kitaba bakıyor.
A	42	Bu kim? Atatürk	Açık sayfadan resmi işaret ediyor.
Ç	43	Ata	Kitaba bakıyor.
A	44	Atatürk-Atatürk A-ta-türk	Can'a bakıyor. Kitaba bakıyor. Heceliyerek söylüyor.
Ç	45		Parmağını ağzında ıslatıp sayfa değiştiriyor.

VİDEO ANALİZ FORMU

<p>Çocuğun Adı : Can Etkileşimin Türü : Kitap Bakma Kayıt Saati : Kayıt Süresi : 15 dk. Dökümün Uzunluğu : 15 dk. Ortamdaki Kişiler : Anne - Can</p>	<p>Kayıt Tarihi : 10.02.1998 Doğum Tarihi : Takvim Yaşı : 6 Sayfa No:</p>
---	--

KOD	SIRA	SÖZEL KATILIMLAR	SÖZEL OLMAYAN KATILIMLAR
A	46	Burası, burda yapıyorlar?	Açık resmi işaret ediyor.
Ç	47		Sayfaları açmaya devam ediyor. Bir sayfayı açıp duruyor. Annesine bakıyor.
A	48	Burayı mı yapalım?	Can'a bakıyor sayfayı gösteriyor.
Ç	49		Başını sallıyor.
A	50	Ama son bitti burda karar kıl	Sayfayı işaret ediyor.
Ç-A	51/52	<i>Bu a bu bu vuu bu ev üü buuu yye</i> N yapıyorlar? Ne yapıyorlar?	<i>Resmi işaret edip başını gösteriyor şapka gibi tarif ediyor. Ellerini birleştirip çatı gibi tarif ediyor.</i>
Ç	53	buu	Parmağını resmin üzerinde döndürüyor.
A-Ç	54	Ne yapıyorlar? <i>uuu</i>	Annesinin omzuna dokunuyor.
Ç	55	Tak tak tak	Resimden başka bir yeri gösterip elini bir şey çakar gibi sallıyor.
A	56	Tamam tamam ben anladım bak bi	Başını sallıyor.
Ç	57	Burdan apu hiyy ye kapıdı	Annesinin omuzuna dokunuyor. Kitapdan birşeyler göstermeye devam ediyor. Kesiyormuş gibi elini sallıyor. Testere tarif ediyor.
A	58	Tamamda bak öyle a a a diye anlatma güzel güzel anlat. N yapıyorlar? ev yapıyorlar de.	Can'ın eline dokunuyor.

VİDEO ANALİZ FORMU

Çocuğun Adı : Can Etkileşimin Türü : Kitap Bakma Kayıt Saati : Kayıt Süresi : 15 dk. Dökümün Uzunluğu : 15 dk. Ortamdaki Kişiler : Anne - Can	Kayıt Tarihi : 10.02.1998 Doğum Tarihi : Takvim Yaşı : 6 Sayfa No:
--	---

KOD	SIRA	SÖZEL KATILIMLAR	SÖZEL OLMAYAN KATILIMLAR
Ç	59	bak bak bak çak çık çık	Annesinin elini tutup kitabın üzerinden çekiyor. Kitaptan resmi işaret edip bir elini yumruk yapıp diğer elinin üzerine çakar gibi vuruyor
A	60	Çivi çakıyorlar Bak tahtalara	Can'a bakıyor başını sallıyor. Sonra kitaptan başka bir resmi işaret ediyor.
Ç	61	Bak bak iyya buya	Resmin üzerinde ellerini çatıyı anlatmak için birleştiriyor
A	62	Ne yapıyorlar?	Can'a bakıyor
Ç	63	Ev yapıyo	Resme bakıyor
A	64	Ev yapıyorlar Nasıl yapıyorlar ama? Kum koyuyorlar, bak bu?	Can'a bakıp başını sallıyor. Resmi işaret ediyor.
Ç	65	Olmaz o bu bu obu obu buu uu	Resme bakıyor başını iki yana sallıyor. Eliyle bir şey taşır doldurur gibi resmi tarif ediyor.
A	66	Kum atıyorlar oraya. Araba, arabada karıştırıyor. Araba gitmiyor.	Can'a bakıyor
Ç	67	uuuuuu	Elini resmin üzerine koyup parmağını döndürüyor.
A	68	Karıştırıyor mu?	
Ç	69	uuououo	Elini döndürmeye devam ediyor.
A	70	Karıştırıyor	Resimden işaret ediyor.

VİDEO ANALİZ FORMU

<p>Çocuğun Adı : Can Etkileşimin Türü : Kitap Bakma Kayıt Saati : Kayıt Süresi : 15 dk. Dökümün Uzunluğu : 15 dk. Ortamdaki Kişiler : Anne - Can</p>	<p>Kayıt Tarihi : 10.02.1998 Doğum Tarihi : Takvim Yaşı : 6 Sayfa No:</p>
---	--

KOD	SIRA	SÖZEL KATILIMLAR	SÖZEL OLMAYAN KATILIMLAR
Ç	71	Araba uu uu u	Şelleri yukarı doğru kaldırıp boşaltıyor diye tarif ediyor.
A	72	Bir dinle bir tane beni dinle	Can'a bakıyor parmağını bir işareti yapıp gösteriyor.
Ç	73		Omuzlarını silkiyor elini başına götürüp ayaklarını sallıyor.
A	74	Dinlemiyenmi? Çok biliyon ya.	Can'a bakıyor.
Ç	75	Bak bak uuuu	Resmi işaret ediyor elini havaya doğru kaldırıp boşalttığını tarif ediyor.
A-Ç	76/77	Tamam uuu	Başını sallıyor
A	78	Araba kum döküyor	Kitabın ucundan tutuyor Can'a bakıyor.
Ç	79	Abababa ba bu buuu bu bob bob hop hop hop aa	Kitaba bakıp resmi işaret ediyor. Ellerini birşey tutup sürüyormuş gibi yumruk yapıp ileri ittiriyor yan çevirip boşalttığını gösteriyor. (Elarabasını anlatıyor)
A	80	Öyle tamam sen resimlere baktında ben anlamadım ki hiç	Kitabı tutup kendine doğru çekiyor. Eğilip Can'ın yüzüne bakıyor.
Ç	81		Kitabın sayfalarını açıyor. Parmağını ağzına sokup çevirmeye devam ediyor. Annesinin yüzüne bakıyor.

VIDEO ANALİZ FORMU	
Çocuğun Adı : Can Etkileşimin Türü : Sosyal oyun Kayıt Saati : Kayıt Süresi : 20 dk. Dökümün Uzunluğu : 20 dk. Ortamdaki Kişiler : Anne - Can	Kayıt Tarihi : 28.02.1998 Doğum Tarihi : Takvim Yaşı : 6 Sayfa No:

KOD	SIRA	SÖZEL KATILIMLAR	SÖZEL OLMAYAN KATILIMLAR
<p>Can tek kişilik koltukta dizlerinin üzerinde oturuyor. Annesi karşısında koltuğun yanında yer oturuyor. Annenin önünde oyuncak polis arabası var. Can'ın önünde oyuncak kırmızı araba var. Ortalarında koltuğun dayanma minderinin önünde oyuncak tank var.</p>			
Ç	1	Bom bom	Tankı işaret ediyor elini sallıyor.
A	2	Bom bom yaptı öldürdü. Hani nerde askerler yok	Elini Can'a doğru sallıyor. Ellerini açıyor. Koltuğun üzerini işaret ediyor.
Ç	3	Çarpıyo	Koltuğun üzerindeki tank ve kırmızı arabayı sürüp çarpıtıyor. Yerlerine tekrar koyuyor.
A	4	İlkönce çarpıştırdım. Ama şöyle çizicektik onu Burası benim yolum olsun. Burası senin yolun olsun.	Can'a bakıyor. Eliyle koltuğun üzerine Can ile kendi arasına çizgi çiziyor. Çizginin bir sol tarafını birde sağ tarafını işaret ediyor.
Ç	5	Hadi	Gülerek annesini izliyor. Başını sallıyor. Tankı alıyor bir eline diğer eliylede kırmızı arabayı tutuyor.
A	6	Ama bunu getirme	Tankı işaret ediyor.
Ç	7	Hayır	Annesine bakıp gülüyor. Başını iki yana sallıyor.
A	8	Bu ne arabası	Önündeki polis arabasını tutup gösteriyor.
Ç	9	Ya ya	Polis arabasına uzanıp ittiriyor.

VİDEO ANALİZ FORMU

<p>Çocuğun Adı : Can Etkileşimin Türü : Sosyal oyun Kayıt Saati : Kayıt Süresi : 20 dk. Dökümün Uzunluğu : 20 dk. Ortamdaki Kişiler : Anne - Can</p>	<p>Kayıt Tarihi : 28.02.1998 Doğum Tarihi : Takvim Yaşı : 6 Sayfa No:</p>
---	--

KOD	SIRA	SÖZEL KATILIMLAR	SÖZEL OLMAYAN KATILIMLAR
A	10	Benimki polis arabası	Polis arabasını parmağı ile işaret ediyor.
Ç	11	Polis Bom	Annesine bakıp tekrarlıyor tankı işaret ediyor sonra parmağını polis arabasına doğru götürüp çarpıtıyor.
A	12	Bom hayır. Polisi vurmaz. Hayır	İşaret parmağını sağa sola sallıyor. Başını iki yana sallıyor.
Ç	13	Bak bu geliyo düdüğü yanıyo	Polis arabasını kendine doğru sürüyor. Tankı yaklaşıyor topunu polis arabasına değdiriyor. Avucunu açıp kapatıyor.
A	14	Bunlar arkadaş	Tank ve polis arabasını gösteriyor
Ç	15	Arkadaş	Polis arabasını annesine doğru ittiriyor, başını sallıyor.
A	16	Bu ikisi arkadaş	Tank ile polis arabasını gösteriyor.
Ç	17	Aaa	Şaşkın ifade ile ağzını açıyor.
A	18	Yaa. Bu hırsız	Can'ın önündeki kırmızı arabayı gösteriyor.
Ç	19	Yaa ya Bom bom bom	Annesinin çenesine dokunuyor. Kırmızı arabayı gösterip eliyle tabanca ateşler gibi yapıp polis arabasını gösteriyor.
A	20	Bu bu varya annenin bileziklerini zincirini saatini çalmış.	Kırmızı arabayı işaret edip bileziklerini zincir ve saatini gösteriyor.
Ç	21	Bu bu	Kırmızı arabayı gösteriyor.

VİDEO ANALİZ FORMU

<p>Çocuğun Adı : Can Etkileşimin Türü : Sosyal oyun Kayıt Saati : Kayıt Süresi : 20 dk. Dökümün Uzunluğu : 20 dk. Ortamdaki Kişiler : Anne - Can</p>	<p>Kayıt Tarihi : 28.02.1998 Doğum Tarihi : Takvim Yaşı : 6 Sayfa No:</p>
---	--

KOD	SIRA	SÖZEL KATILIMLAR	SÖZEL OLMAYAN KATILIMLAR
A	22	Buradaki çalmış toplamış arabaya koymuş ya ondan sonra evden çıkmışlar bunlar evlerinden çıkmışlar. Kaçıyormuş politten. Poliste arkasından onu takip ediyormuş.	Arabayı işaret ediyor. Arabayı eline alıyor. Altı pil yeri açılmış kapatıp tekrar koltuğun üzerine koyuyor. Polis arabasını alıp kırmızı arabanın arkasına koyuyor.
Ç	23		Annesini izliyor.
A	24	Hadi sür	Polis arabasını tutup yürütüyor.
Ç	25	Düt üüü	Kırmızı arabayı koltuğun üzerinde sürüyor.
A	26	Va va va va va polis gelmiş gelmiş	Arabayı sürüyor
Ç	27	Düt dütt uuu	Arabayı sürüyor. Polis arabasına çarptırıyor.
A	28	Polis ölmez, polis ölmez.	Polis arabasını yan yatırıyor. Can'a bakıp başını sallıyor. Polis arabasını kaldırıyor.
Ç	29	Ya yaa	Elini başına götürüp oturduğu yerde sıçırıyor.
A	30	Ama bu suçlu polis ölmez.	Can'ın elindeki kırmızı arabayı işaret ediyor.
Ç	31	Aaaa uu	Kırmızı arabasını sürüp annesinin elindeki polis arabasına çarptırıyor. Kırmızı arabasını koltuğun üzerinde yuvarlıyor.
A	32	Polis burdan. İçindeki ölmüz o zaman	Can'ın yuvarladığı kırmızı arabayı işaret ediyor.
Ç	33	Hayır. Gel gel gel. Bığğ	Başını sallıyor. Koltuğun dayanma minderini gösterip arabasını minderin üzerinden indiriyor.

VİDEO ANALİZ FORMU	
Çocuğun Adı : Can Etkileşimin Türü : Sosyal oyun Kayıt Saati : Kayıt Süresi : 20 dk. Dökümün Uzunluğu : 20 dk. Ortamdaki Kişiler : Anne - Can	Kayıt Tarihi : 28.02.1998 Doğum Tarihi : Takvim Yaşı : 6 Sayfa No:

KOD	SIRA	SÖZEL KATILIMLAR	SÖZEL OLMAYAN KATILIMLAR
A	34	Atlamış ordan gelmiş bunu takip ediyο ediyο	Polis arabasını koltuğun üzerinde sürüyor.
Ç	35	Dütt	Kırmızı arabasını polis arabasına çarpıyor.
A	36	Can burdan bağııyor. Böyle değil bak. Vau vou vou ua ua Teslim ol diyo dur.	Polis arabasının bombasını işaret ediyor.
Ç	37	Dur	Annesini izliyor. Kırmızı arabayı sürüyor.
A	38	Dur diyor.	Can'ın elindeki arabayı alıp geriye koyuyor.
Ç	39	Hadi	Eliyle gel işareti yapıyor. Polis arabasına kendisi kırmızı arabasını ilerletiyor.
A	40	Kaçtı kaçıyor Çarpsın çarpsın o zaman.	Koltuğun üzerinde kırmızı arabanın peşinden ilerletiyor polis arabasını Koltuğun kenarına bırakıyor. Polis arabasını
Ç	41		Kırmızı arabayı çarpıp polis arabasını yere düşürüyor.
A	42	Araba ne oldu? Polisler öldü	Yerdeki polis arabasını işaret ediyor.
Ç	43	Öldü	Eğilip bakıyor elini çeviriyor yuvarlandı der gibi.
A	44	Ama bunların anneleri ağlar.	Polis arabasını işaret ediyor.
Ç	45	Ağlar	Annesine bakıyor.
A	46	Anne ağlar	Can'a bakıyor.

VİDEO ANALİZ FORMU

<p>Çocuğun Adı : Can Etkileşimin Türü : Sosyal oyun Kayıt Saati : Kayıt Süresi : 20 dk. Dökümün Uzunluğu : 20 dk. Ortamdaki Kişiler : Anne - Can</p>	<p>Kayıt Tarihi : 28.02.1998 Doğum Tarihi : Takvim Yaşı : 6 Sayfa No:</p>
---	--

KOD	SIRA	SÖZEL KATILIMLAR	SÖZEL OLMAYAN KATILIMLAR
Ç	47	Anne	Annesine bakıyor
A	48	Annesi	Can'a bakıyor.
Ç	49	Eee	Annesinin önündeki tankı işaret ediyor.
A	50	Ama hırsız bilezikleri çaldı ne olacak ya. Bu polisleri öldürmesen. Bu hırsız. Sen polis ol.	Bileziklerini işaret ediyor. Yerden polis arabasını alıyor. Can'ın elindeki kırmızı arabayı işaret ediyor. Can'dan kırmızı arabayı alıp önüne polis arabasını koyuyor.
Ç	51		Öksürüyor.
A	52	Can sen polis ol	Can'ı işaret ediyor.
A	53	Sen polis ol. Ben hırsız olayım.	Can'ı işaret ediyor. Kendini gösterip kırmızı arabaya dokunuyor.
Ç	54		Gülüyor.
A	55	Ben kaçayım	Kırmızı arabayı tutuyor.
Ç	56	Bom	Polis arabasını kırmızı arabaya çarptırıyor.
A	57	Sen beni öldür hadi.	Kırmızı arabayı koltuğun kenarına sürüyor.
Ç	58	Booom	Polis arabasını annesinin elindeki kırmızı arabaya çarptırıyor.Koltuktan düşürüyor.
A	59	Auuu öldüm.	Koltuktan aşağı eğiliyor.
Ç	60	Öldü	Annesine bakıyor.
A	61	Ölmüş mü?	Can'a bakıyor.

VİDEO ANALİZ FORMU

Çocuğun Adı : Can Etkileşimin Türü : Sosyal oyun Kayıt Saati : Kayıt Süresi : 20 dk. Dökümün Uzunluğu : 20 dk. Ortamdaki Kişiler : Anne - Can	Kayıt Tarihi : 28.02.1998 Doğum Tarihi : Takvim Yaşı : 6 Sayfa No:
--	---

KOD	SIRA	SÖZEL KATILIMLAR	SÖZEL OLMAYAN KATILIMLAR
Ç	62		Başını sallıyor.
A	63	Can. Polisler napıyo? Polisler napıyo?	Yerden kırmızı arabayı koltuğa alıyor.
Ç	64	Bo bo bo bo	Tankı ve kırmızı arabayı eline alıyor. Ellerini havaya kaldırıp sallıyor.
A	65	O zaman savaş yapalım.	Can'a bakıyor.
Ç	66	Hayır, öldü. Bo bo boo bo	Kırmızı arabayı koltuktan yuvarlıyor. Parmağıyla boğazına dokunuyor keser gibi. Tankı işaret ediyor.
A	67	Bumu kazandı. Hı asker kazandı.	Tankı işaret ediyor.
Ç	68	Bu Bu ooo	Başını sallıyor. Ellerini yumruk yapıp yanyana koyuyor. Kelepçeli gibi. Polis arabasını işaret edip elinin tersini sallıyor kötü anlamından. Tankı işaret edip kollarını yukarı kaldırıyor.
A	69	Böyle napıyo polis böyle napıyo?	Ellerini yan yana getiriyor. Polis arabasını işaret ediyor.
Ç	70		Polis arabasını işaret edip elinin tersi ile ittirir gibi sallıyor
A	71	Böylemi yapıyor polis? Napıyor?	
Ç	72	Bom bom asker	Tankı işaret ediyor. Silah ateşler gibi elini tutup parmağını hareket ettiriyor, kollarını havaya kaldırıyor. Polis arabasını gösterip ellerini yanyana koyup tersi ile kötü anlamında sallıyor.

VIDEO ANALİZ FORMU

Çocuğun Adı : Can Etkileşimin Türü : Meyve Yeme Kayıt Saati : Kayıt Süresi : 14 dk. Dökümün Uzunluğu : 14 dk. Ortamdaki Kişiler : Anne - Can-Hakan	Kayıt Tarihi : 28.02.1998 Doğum Tarihi : Takvim Yaşı : 6 Sayfa No:
---	---

KOD	SIRA	SÖZEL KATILIMLAR	SÖZEL OLMAYAN KATILIMLAR
Oturma odasında tek kişilik koltukta annesi ve Can yanyana oturuyorlar. Ortalarında tepsi var. Tepsinin içinde elma, portakal ve havuçlar, tabak var. Koltuğun önünde kardeşi Hakan sırtı kameraya dönük olarak ayakta duruyor. Annesinin elinde portakal ve bıçak var.			
A	1	Soğuk mu? Bak soğuk mu?	Elindeki portakal'ı Can'a doğru uzatıp bakıyor.
Ç	2		Annesindeki portakalı tutuyor.
A	3	Ne? Sıcak ılık ılık.	Can'a bakıyor. Elindeki bıçağı tepsiye bırakıyor.
Ç	4	Sıcak (sıca)	Tepsiden aldığı elmayı gösteriyor
A	5	Sıcak. Yalan yalan dolaptan çıkardım.	Can'a bakıyor. Elmayı uzatıp Can'ın yanağına değdiriyor.
Ç	6	Eeeee	Gülüyor
A	7	Soğuk bak bak.	
A	8	Hakan'a yapalım	Elindeki portakalı Hakan'ın yanağına değdiriyor.
Ç	9	aaa sıcak (sıca)	Tepsiden aldığı elmayı yanağına değdiriyor.
A	10	Sıcak hıı	
Ç	11		Soyucakla elmayı soymaya çalışıyor.
A	12	Onu değil bunları soy bak bunları	Can'dan elmayı alıp havuç uzatıyor
Ç	13	ııı	Annesine bakıyor
A	14	Olmaz bu soyulur. Hadi sen soy	Can'a bakıyor.
Ç	15		Havucun kabuğundan soyuyor.
A	16	Burda yap burda	Can'ın elini tepsiye doğru çekiyor. Kendisinde bıçakla havuç soymaya başlıyor.
Ç	17		Havuç soymaya devam ediyor.

VİDEO ANALİZ FORMU

Çocuğun Adı : Can Etkileşimin Türü : Meyve Yeme Kayıt Saati : Kayıt Süresi : 14 dk. Dökümün Uzunluğu : 14 dk. Ortamdaki Kişiler : Anne - Can-Hakan	Kayıt Tarihi : 28.02.1998 Doğum Tarihi : Takvim Yaşı : 6 Sayfa No:
---	---

KOD	SIRA	SÖZEL KATILIMLAR	SÖZEL OLMAYAN KATILIMLAR
A	18	Bu ne Can? Bu ne? Can Can bi bana baksana bu elma mı?	Can'ın koluna dokunuyor. Bıçakla elindeki havucu gösteriyor.
Ç	19	aaa	Havucu soymaya devam ediyor. Annesine bakmadan başını sallıyor.
A	20	Hayır elma bu.	Tepsiden elma alıp Can'a doğru uzatıyor.
Ç	21	Elma	Elmaya bakıp başını sallıyor.
A	22	Can bu ne? Bu ne ne? Bu ne? Havuç.	Havucu Can'a doğru kaldırıyor. Can'ın elindeki havuca dokunuyor.
Ç	23		Havuç soymaya devam ediyor
A	24	Çok dikkatli yapıyorsun.	Tepsiden elma alıp ikiye kesiyor.
H	25		Tepsideki meyvelere eliyle vuruyor.
A	26	Tamam mı? Can Can bak bir bak Hakan'a ne verelim?	Can'ın koluna dokunuyor.
Ç	27		Başını kaldırıp annesine bakıyor başını sallıyor sonra yine havuç soymaya devam ediyor.
A	28	Ne yesin Hakan? Al biraz soğuk.	Elmanın kabuklarını soyup Hakan'a veriyor.
H	29		Elmayı uzanıp alıyor.
Ç	30		Annesine bakıyor. Elindeki havucun ucundan ısırıyor.
A	31	Bu ne?	Can'ın elindeki havucu işaret ediyor.
Ç	32		Havucu Hakan'a uzatıyor.
A	33	Bu ne bunun ismi ne? Havuç.	Can'dan havucu alıp gösteriyor.
Ç	34	Havuç	Annesinin eline uzanıyor.

VIDEO ANALİZ FORMU

Çocuğun Adı : Can Etkileşimin Türü : Meyve Yeme Kayıt Saati : Kayıt Süresi : 14 dk. Dökümün Uzunluğu : 14 dk. Ortamdaki Kişiler : Anne - Can-Hakan	Kayıt Tarihi : 28.02.1998 Doğum Tarihi : Takvim Yaşı : 6 Sayfa No:
---	---

KOD	SIRA	SÖZEL KATILIMLAR	SÖZEL OLMAYAN KATILIMLAR
A	35	Bu ne? Elma.	Diğer elindeki elmayı gösteriyor.
Ç	36	Elma (Elme)	Elmayı alıp ısıyor televizyona bakıyor.
A	37	Hakan al sana havuç verdi abin. Can bu ne?	Hakan'a havuç veriyor.
Ç/A	38/39	Can Can	Televizyona bakıyor. Kalkıp televizyonu kapatıyor.
A	40	Anne hayır	Oturduğu yerde zıplıyor.
Ç	41	Tamam tamam	Tekrar açıp oturuyor.
A	42	Bunun ismi ne?	Elindeki portakalı işaret ediyor.
Ç	43		Annesine bakıp başını sallıyor (ne anlamında) Elindeki elmayı ısıyor.
A	44	Portakal portakal portakal	Can'a bakıyor.
Ç	45	Portakal	Annesine bakıp başını evet anlamında sallıyor.
A	46	Bu ne renk ne renk? Beyazmı bu beyazmı?	Elindeki portakalı işaret ediyor.
Ç	47		Elmasını ısırp başını aşağı yukarı sallıyor
A	48	Sarı	Can'a bakıyor
Ç	49		Elindeki elmayı ağzına atıp ellerini açıyor.
A	50	Biliyormusun bunun rengini? Havuç ne renk? Kırmızı.	Tepsiden havuç alıp uzatıyor.
Ç	51		Televizyona bakıyor kaşlarını kaldırıyor.
A	52	Ya ne tamam ağzındakileri bitir hadi	Portakal soyuyor
Ç	53		Parmağı ağzının kenarında elmasını çiğniyor televizyona bakıyor.
A	54		Portakalın kabuklarını bıçakla kesiyor soyuyor
Ç	55		Televizyon izliyor
A	56	Can daldı Can bir bak elma bittimi?	Can'ın elini uzanıp tutuyor
Ç	57	Ya ıhh ıhh	Kızıyor eliyle tepsiye vuruyor. Annesinin elindeki portakala vuruyor yüzünü buruşturuyor.

VIDEO ANALİZ FORMU

Çocuğun Adı : Can Etkileşimin Türü : Meyve Yeme Kayıt Saati : Kayıt Süresi : 14 dk. Dökümün Uzunluğu : 14 dk. Ortamdaki Kişiler : Anne - Can-Hakan	Kayıt Tarihi : 28.02.1998 Doğum Tarihi : Takvim Yaşı : 6 Sayfa No:
---	---

KOD	SIRA	SÖZEL KATILIMLAR	SÖZEL OLMAYAN KATILIMLAR
A	58	Ne istiyosun ne istiyosun?	Can'a bakıyor
Ç	59	Elma	Tepsideki elmayı işaret ediyor
A	60	Ne bu?	Tepsiden elmayı alıp gösteriyor.
Ç	61	Elma	Annesine bakıyor
A	62	Elma	Can'a bakıyor
Ç	63		Başını sallıyor
A	64	Ama şöyle şöyle bak şöyle bak bi bana.	Can'a bakıp elmayı gösteriyor.
Ç	65	Anne elma ver	Annesine bakıyor.
A	66	Bir daha söyle	Can'a bakıyor
Ç	67	Ver	Televizyona bakıyor
A	68	Hayır. Anne Can tamam vermiyorum hayır.	Can'a doğru bakıyor eğiliyor. Elindeki elmayı geri çekiyor.
Ç	69		Televizyona bakıyor
A	70	Anne elma ver	Can'a bakıyor.
Ç	71	Anne elma ve	Annesinden sonra tekrar ediyor.
A	72	Elma ver	Can'a bakıyor
Ç	73	Elma ver	Annesine bakıyor elini ister gibi açıp kapatıyor.
A	74	Aferin verelim verelim mi?	Elmanın kabuklarını soyuyor.
Ç	75	Napıyosun	Yüzünü buruşturup elmaya bakıyor
A	76	O koptu	Elma soymaya devam ediyor
Ç	77	Yaaa	Annesine bakıyor
A	78	Orası pis pis bak bak pis bak pis pis orası orası pis	Kestiği parçayı gösteriyor. Elmayı soymaya devam ediyor.
Ç	79		Kesilen parçayı elleyip bakıyor. Televizyon izliyor
A	80	Al	Elmayı Can'a uzatıyor.
Ç	81		Elmayı alıyor. Televizyona bakmaya devam ediyor.

VIDEO ANALİZ FORMU

Çocuğun Adı : Can Etkileşimin Türü : Meyve Yeme Kayıt Saati : Kayıt Süresi : 14 dk. Dökümün Uzunluğu : 14 dk. Ortamdaki Kişiler : Anne - Can-Hakan	Kayıt Tarihi : 28.02.1998 Doğum Tarihi : Takvim Yaşı : 6 Sayfa No:
---	---

KOD	SIRA	SÖZEL KATILIMLAR	SÖZEL OLMAYAN KATILIMLAR
A	58	Ne istiyosun ne istiyosun?	Can'a bakıyor
Ç	59	Elma	Tepsideki elmayı işaret ediyor
A	60	Ne bu?	Tepsiden elmayı alıp gösteriyor.
Ç	61	Elma	Annesine bakıyor
A	62	Elma	Can'a bakıyor
Ç	63		Başını sallıyor
A	64	Ama şöyle şöyle bak şöyle bak bi bana.	Can'a bakıp elmayı gösteriyor.
Ç	65	Anne elma ver	Annesine bakıyor.
A	66	Bir daha söyle	Can'a bakıyor
Ç	67	Ver	Televizyona bakıyor
A	68	Hayır. Anne Can tamam vermiyorum hayır.	Can'a doğru bakıyor eğiliyor. Elindeki elmayı geri çekiyor.
Ç	69		Televizyona bakıyor
A	70	Anne elma ver	Can'a bakıyor.
Ç	71	Anne elma ve	Annesinden sonra tekrar ediyor.
A	72	Elma ver	Can'a bakıyor
Ç	73	Elma ver	Annesine bakıyor elini ister gibi açıp kapatıyor.
A	74	Aferin verelim verelim mi?	Elmanın kabuklarını soyuyor.
Ç	75	Napıyosun	Yüzünü buruşturup elmaya bakıyor
A	76	O koptu	Elma soymaya devam ediyor
Ç	77	Yaaa	Annesine bakıyor
A	78	Orası pis pis bak bak pis bak pis pis orası orası pis	Kestiği parçayı gösteriyor. Elmayı soymaya devam ediyor.
Ç	79		Kesilen parçayı elleyip bakıyor. Televizyon izliyor
A	80	Al	Elmayı Can'a uzatıyor.
Ç	81		Elmayı alıyor. Televizyona bakmaya devam ediyor.

VIDEO ANALİZ FORMU

Çocuğun Adı : Can Etkileşimin Türü : Meyve Yeme Kayıt Saati : Kayıt Süresi : 14 dk. Dökümün Uzunluğu : 14 dk. Ortamdaki Kişiler : Anne - Can-Hakan	Kayıt Tarihi : 28.02.1998 Doğum Tarihi : Takvim Yaşı : 6 Sayfa No:
---	---

KOD	SIRA	SÖZEL KATILIMLAR	SÖZEL OLMAYAN KATILIMLAR
A	82	Can	Can'a bakıyor.
Ç	83	Yaa aaa ih	Elmayı işaret ediyor
A	84	Aldımya orasını aldım ya. Al	Elmaya bakıyor. Alıp tekrar kesiyor. Can'a geri veriyor.
A	85		Alıyor elmayı inceliyor.
A	86	Can bundan vereyim mi? Havuç.	Eline havuç alıp gösteriyor.
Ç	87		Elmasını ısıyor. Hayır anlamında başını iki yana sallıyor kaşlarını kaldırıyor.
Ç	88	Havuç sevmiyor musun?	Havucu tutuyor Can'a bakıyor.
Ç	89	Hayır elma	Başını sallıyor tepside elmayı gösteriyor.
A	90	Bunu Hakan yesin	Can'a bakıyor
Ç	91	Elma	Annesinin eline uzanıp ittiriyor tepsideki elmayı gösteriyor.
A	92	Havuç elma. Havucu hakan yesin Hakan Hakan'ın elindeki ne? Bu ne? bu ne? bu ne?	Hakan'ı gösteriyor. Hakan'ın elindeki gösteriyor.
Ç	93	Elma	Annesine bakıyor elma yemeye devam ediyor.
A	94	Bu elma mı?	Havucu gösteriyor
Ç	95		Başını sallıyor
A	96	Bu ne o zaman?	Elma alıp gösteriyor.
A	97	Bu ne o zaman?	
Ç	98	Elma	Elmaya bakıyor.
A	99	Bu ne?	Havucu gösteriyor

VİDEO ANALİZ FORMU

Çocuğun Adı : Can Etkileşimin Türü : Meyve Yeme Kayıt Saati : Kayıt Süresi : 14 dk. Dökümün Uzunluğu : 14 dk. Ortamdaki Kişiler : Anne - Can-Hakan	Kayıt Tarihi : 28.02.1998 Doğum Tarihi : Takvim Yaşı : 6 Sayfa No:
---	---

KOD	SIRA	SÖZEL KATILIMLAR	SÖZEL OLMAYAN KATILIMLAR
Ç	100	Havuç	Annesine bakıyor
A	101	Havuç tamam	
Ç	102	Elma	Tepsiyi gösteriyor
A	103	Bu ne?	Portakal gösteriyor
Ç	104	Armut	Annesine bakıyor gülüyor
A	105	Armut. Hani armutumuz yok. Bu ne? Portakal	Tepsiyi gösteriyor Portakalı gösteriyor
Ç	106	Portakal. Oooo ihh elma	Ellerini annesine doğru sallıyor kızıyor
A	107	Tamam ne diyorsun?	Can'a bakıyor
Ç	108		Tepsiden elma gösteriyor
A	109	Ne istiyorsun? Hadi söyle bakalım. Hadi söyle bakalım.	Elmayı alıyor. Eline bıçakla kesiyor.
Ç	110		Sağa sola sallanıyor
A	111	Söyle ne ne? Üç tane söyleyeceksin hem de üç tane. Anne elma ver.	Eliyle üç yapıp gösteriyor.
Ç	112		Annesine bakıyor
A	113	Vermem söyle söyle Can	Elma soymaya devam ediyor.
Ç	114		Koltukdan yere inip oturuyor
A	115	Söyle bakayım	
Ç	116	Ver ver aa anne ver	Annenin elindeki elmayı almaya çalışıyor
A	117	Hayır sen Hakan gibi yapıyon hayır. Hakan Hakan bebek	Can'ın elleri tutup uzaklaştırıyor
A	118	Sen söyle	

VİDEO ANALİZ FORMU

Çocuğun Adı : Can Etkileşimin Türü : Bilişsel oyun Kayıt Saati : Kayıt Süresi : 13 dk. Dökümün Uzunluğu : 13 dk. Ortamdaki Kişiler : Anne - Can	Kayıt Tarihi : 10.02.1998 Doğum Tarihi : Takvim Yaşı : 6 Sayfa No:
--	---

KOD	SIRA	SÖZEL KATILIMLAR	SÖZEL OLMAYAN KATILIMLAR
<p>Anne ile çocuk oturma odasında tekli koltuğun üzerinde yan yana oturuyorlar. Önlerinde bil bakalım oyununun küçük kartları, aynı kartların takılı olduğu tablosu var. Oyun küçük kartlardan bir tanesini çekip karşıdaki oyuncu soruları ile tablosundan resimleri eleyerek resmi tahmin etmesi şeklinde oynanıyor.</p>			
A	1	Hı bende yapayım dur.	Tablosundaki resimleri kaldırıyor.
Ç	2		Kameraya doğru bakıyor.
A	3	Hadi bir tane seçeyim ben Can.	Resimleri kaldırmaya devam ediyor, kameraya bakıyor.
Ç	4		Can kameraya bakmaya devam ediyor.
A	5	Sana bakmaktan oyun oynayamıyor.	Kameraya bakıp gülüyor.
Ç	6		Can kameraya bakıyor.
A	7		Tablosundaki kartları düzeltiyor.
Ç	8	Çabuk	Ellerini sallıyor, annesinin tablosuna bakıyor.
A	9	Hadi bir tane kart seçiyim. Bir tane	Parmağı ile bir işareti yapıyor.
Ç	10	Hayır	Annesine bakıp başını iki tarafa sallıyor.
A	11	Bu senin bu benim mavi senin, kırmızı benim.	Tabloları ve Can ile kendini işaret ediyor. Eli Can'ın tablosundaki resme çarpıyor. Resim kapanıyor.
Ç	12		Can tablosuna bakıyor.
Ç	13	Yapmaaa	Tablosunda düzen resmi düzeltiyor.
A	14	Tamam yapmam	Elini kaldırıp başını sallıyor.

VİDEO ANALİZ FORMU

Çocuğun Adı : Can Etkileşimin Türü : Bilişsel oyun Kayıt Saati : Kayıt Süresi : 13 dk. Dökümün Uzunluğu : 13 dk. Ortamdaki Kişiler : Anne - Can	Kayıt Tarihi : 10.02.1998 Doğum Tarihi : Takvim Yaşı : 6 Sayfa No:
--	---

KOD	SIRA	SÖZEL KATILIMLAR	SÖZEL OLMAYAN KATILIMLAR
Ç	15		Can tablosundaki kartları düzeltiyor.
A	16	Tamam hadi. Hadi bir tane seçiyim	Elini koltuğun üzerinde gezdiriyor.
Ç	17	Al	Can yerdeki kartlara sonra annesine bakıyor. Elindeki kartları koltuğun üzerine yayıyor.
A	18	Tamam bu benim olsun. Tamam mı?	Koltuğun üzerinden bir resmi çekiyor.
Ç	19		Can koltuğun üzerindeki kartlara bakıyor.
A	20		Çektiği karta bakıyor.
Ç	21		Can yerden bir kart seçip parmağı ile kendini veriyor.
A	22	Sana göstermem	Çektiği resmi elinde saklıyor.
Ç	23		Can annesine bakıyor.
A	24		Can'a doğru bakıyor.
Ç	25	Aaaa	Annesinin eline uzanıp vuruyor. Kendini gösteriyor.
A	26	Tamam sen yap tamam.	Başını sallıyor.
Ç	27		Can annesine bakıyor.
A	28		Can'ın yüzüne bakıyor
Ç	29	Anne, anne yok.	Elindeki resmi işaret edip ellerini olumsuz ifade ile yukarı doğru sallıyor. Resmi Annesine doğru çeviriyor.

VIDEO ANALİZ FORMU

Çocuğun Adı : Can Etkileşimin Türü : Bilişsel oyun Kayıt Saati : Kayıt Süresi : 13 dk. Dökümün Uzunluğu : 13 dk. Ortamdaki Kişiler : Anne - Can	Kayıt Tarihi : 10.02.1998 Doğum Tarihi : Takvim Yaşı : 6 Sayfa No:
--	---

KOD	SIRA	SÖZEL KATILIMLAR	SÖZEL OLMAYAN KATILIMLAR
A	30	Hayır bana gösterme	Eliyle gözlerini kapatıyor.
Ç	31		Can annesine doğru bakıyor.
A	32		Can'a doğru bakıyor.
Ç	33	Baba kapat.	Elini uzatıp ters çevirerek işaret yapıyor.
A	34	Babaları kapatayım.	Can'a bakıp başını sallıyor.
Ç	35		Can annesini izliyor.
A	36	O annemi?	Can'ın elindeki resmi işaret ediyor.
Ç	37	Evet	Başını sallıyor.
A	38	Babaları kapatayım. Şimdi çok kapattım deme ama	Tablosundan resimleri kapatıyor.
Ç	39		Annesini izliyor.
A	40	Anneler az.	Resimleri kapatmaya devam ediyor.
Ç	41	Napıyon?	Eliyle annesinin tablosunu işaret ediyor.
A	42	Ama anne az anne az.	Can'a doğru bakıyor.
Ç	43	Anneee	Can annesinin tablosuna bakıyor, ellerini sallıyor.
A	44	Aaaa tamam şu mu? Açık dursun.	Tablosundan bir resim gösteriyor.
Ç	45		Annesini izliyor.
A	46	Şapkası varmı?	Can'a bakıyor.
Ç	47	iiii	Annesinin tablosundan resim açıyor. Elini havaya kaldırıyor.

VIDEO ANALİZ FORMU	
Çocuğun Adı : Can Etkileşimin Türü : Bilişsel oyun Kayıt Saati : Kayıt Süresi : 13 dk. Dökümün Uzunluğu : 13 dk. Ortamdaki Kişiler : Anne - Can	Kayıt Tarihi : 10.02.1998 Doğum Tarihi : Takvim Yaşı : 6 Sayfa No:

KOD	SIRA	SÖZEL KATILIMLAR	SÖZEL OLMAYAN KATILIMLAR
A	48	Bu da mı açık durucak? Bu baba ama baba	Tablosunu açıp Can'a çeviriyor.
Ç	49	Evet Evet	Annesine bakıyor, tek eli havada açık duruyor.
A	50	Ama sen babaları kapat dedin.	Eliyle çevirerek kapatmayı tarif ediyor.
Ç	51		Annesine bakıyor.
A	52	Bu annemi Can?	Can'ın önündeki resmi işaret ediyor.
Ç	53	Aaa bu duruyo baban kapatma	Tablosundaki resimleri gösteriyor. Annesine bakıp başını iki yana sallıyor.
A	54	Bu annemi? Bakıyım o zaman karıştırdın.	Can'ın resmine doğru eğiliyor bakıyor.
Ç	55		Annesine bakıyor.
A	56		Can'ın tablosuna bakıyor.
Ç	57	Hayır baban ba bu baba yok bu yok	Omuzlarını silkiyor. Kendi tablosundan resimler işaret ediyor.
A	58	Eee tamam babaları kapattım.	Kendi tablosunu işaret ediyor. Can'a doğru bakıyor.
Ç	59		Omuzlarını silkiyor.
A	60	O zaman benimkini oynayalım.	Tablosunu işaret ediyor.
Ç	61		Can yüzünü buruşturup yere doğru bakıyor. Omuzlarını silkiyor.
A	62	Elindeki annemi?	Parmağıyla Can'ın tablosunu işaret ediyor.

VIDEO ANALİZ FORMU

Çocuğun Adı : Can Etkileşimin Türü : Bilişsel oyun Kayıt Saati : Kayıt Süresi : 13 dk. Dökümün Uzunluğu : 13 dk. Ortamdaki Kişiler : Anne - Can	Kayıt Tarihi : 10.02.1998 Doğum Tarihi : Takvim Yaşı : 6 Sayfa No:
--	---

KOD	SIRA	SÖZEL KATILIMLAR	SÖZEL OLMAYAN KATILIMLAR
Ç	63		Annesine bakıyor
A	64	Küsmek yok ama	Boynunu büktüyor.
Ç	65	Yook	Annesine bakıyor. Omuzlarını silkiyor.
A	66	Tamam küsmek yok.	Tablosundaki bütün resimleri ters çevirerek açıyor.
Ç	67		Can annesine bakıyor.
A	68	Yeniden	Tablosunu yan çeviriyor eliyle resimleri düzeltiyor.
Ç	69		Can kameraya doğru bakıyor.
A	70	Ama Can bana bir baksana	Tablosunu düzeltmeye devam ediyor.
Ç	71		Kameraya bakıp gülüyor.
A	72	Başka kart seç hadi. Anneler az ben çabuk bilicem. Ama mecburum öyle.	Tablosunu düzeltiyor. Can'a bakıyor.
Ç	73		Annesini izliyor.
A	74	Başka al başka al.	Yerdeki kartları gösteriyor.
Ç	75		Kaşlarını kaldırıp omuzlarını silkiyor.
A	76	Başka al. Onu koy başka al. Anneyi koy, babayı al.	Can'ın elindeki kartı işaret ediyor.
Ç	77		Yerden bir resim alıyor.
A	78	Hıhh gördüm neyse	Gülüyor.
Ç	79		Yerden aldığı resme bakıyor. Annesinin yüzüne bakıyor.

VIDEO ANALİZ FORMU	
Çocuğun Adı : Can Etkileşimin Türü : Bilişsel oyun Kayıt Saati : Kayıt Süresi : 13 dk. Dökümün Uzunluğu : 13 dk. Ortamdaki Kişiler : Anne - Can	Kayıt Tarihi : 10.02.1998 Doğum Tarihi : Takvim Yaşı : 6 Sayfa No:

KOD	SIRA	SÖZEL KATILIMLAR	SÖZEL OLMAYAN KATILIMLAR
A	80	Hadi anlat bakalım Can Can Hı doğru seçiyor.	Can'a bakıyor. Can'ın elindeki kartı işaret edip dudaklarını kıpırdatıyor.
Ç	81	Anne, kapattı bu bu.	Annesinin yüzüne bakıp elini ters çevirerek kapatma işareti yapıyor. Tablosundan resimleri işaret edip elindeki resmi gösteriyor.
A	82	Aaa yine mi anne buldun anneyi alma baban al.	Can'a doğru bakıyor başını sallıyor. Yerdeki kartları karıştırıyor.
Ç	83		Yerden yeni bir kart çekip annesine gösteriyor.
A	84	Tamam gösterme bana.	Eliyle gözlerini kapatıyor.
Ç	85		Annesine bakıp gülüyor. Kameraya doğru bakıyor. Annesine dönüyor.
A	86	Elindeki var ya, elindeki anne mi? Bu annemi elindeki?	Can'a doğru uzanıp eline dokunuyor.
Ç	87	Baba	Elini çenesine götürüp sakal tarif ediyor.
A	88	Hayır öyle yapma	Yüzünü buruşturuyor.
Ç	89	Dedede kapa	Elini annesine doğru sallıyor
A	90	Sakalı var mı?	Can'a doğru bakıyor.
Ç	91	Yaaa	Başını sallıyor.
A	92	Var mı Sakalı	
Ç	93	Yok	Başını sallıyor. Geriye doğru
A	94	Yok	Tablosundan resim kapatıyor.

KAYNAKÇA

- Agnew, N.M.,& Pyke, S.W. **The Science Game: An Introduction to Research to Research in the Behavioral Science**, Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall, 1978.
- Anderson, B., "Parent's strategies for achieving conversational interactions with their young hearing impaired children" In: A.Simmons M.and Calvert (Eds), **Parent-Infant Invervention**, New York : Grune and Stratton, 1979.
- Barnes, S., Gutfreund, M. Satterly, D.and Wells, G., "Characteristics of adult speech which predict children's language development" **Journal of Child Language**, 10, 65-84, 1983.
- Bates, E., **Language And Context:Studies In The Acquisition Of Pragmatics**. New York: Academic Press, 1976.
- Beatlie, R.G., Kysela, G.M., "A Descriptive Study of Communicative Intentions Used By Hearing Teachers And Preschool Children With Hearing Loses", **Journal of Childhood Communication Disorders**, 1995.
- Bellinger, D., "Consistency in the pattern of change in mother's speech: Some discriminant analyses", **Journal of Child Language**, 7, 469-487, 1980.
- Blennerhasset, L., "Communication stylles of a 13 month old hearing impaired child and her parents", **The Volta Review**, 86, 4, 217-228, 1979.
- Bloom, L. and Lahey, M., **Language Development And Language Disorders**, NY: John Willey and Sons, 1978.
- Bohannon, J.N. &Marquis, A., "Children's control of adult speech", **Child Development**, 48, 1002-1008 1977.
- Brazelton, T.B., Koslowsky, B. & Main, B., **The Origins of Reciprocity**, In: M.L. Lewis, 1974.

- Bruner, J., "The ontogenesis of speech acts", **Journal of Child Language**, 2, 1-19, 1975.
- Bruner, J., **Studies in Mother Infant Interaction**, (Ed.) London: Academic Press. 1977.
- Bruner, J., "From Communication to Language a Psychological Perspective", In: J. Markova (Ed.) **The Social Context of Language**. New York: John Willey.
- Bruner, J.S., Jolly, A. & Sylva, K., **Play**. Penguin Books Ltd. Sons, 1978.
- Bogdan, R.C. & Biklen, S.K., **Qualitative Research for Education: An Introduction to Theory and Methods**. A.B.D.: Allyn and Bacon, Inc. 1992.
- Bullowa, M., **Before Speech, The Beginning of Interpersonal Communication**. Cambridge: Cambridge University Press.
- Camaioni, L., "Adult-child and child-child conversations: An interactional approach", In: E.Oshs ve B. Schieffelin (Eds.) **Developmental Pragmatics**, New York: Academic Press, 1979.
- Cazden, C.B., "Adult assistance to language development: Scaffolds, models and direct instruction", In: R.P.Parker & F.A. Davis (Eds.), **Developing Literacy: Young Children's Use Of Language**, Newark, D.E.: Ira Publication, 1983.
- Cheskin, A., "The verbal environment provided by hearing mothers for their young deaf children", **Journall Of Communication Disorders**, 14, 485-496, 1981.
- Cheskin, A., "The use of language by mothers of deaf children", **Journal of Communication Disorders**, 15, 145-153, 1982.
- Clark, M., **Language Through Living For Hearing Impaired Children**, Toronto, Sydney, Auckland, Toronto: Hodder and Stoughton, 1989.
- Cole, E., St.Clair-Stokes J., "Caregiver Child Interactive Behaviors; A Videotape Analysis Procedure", 1984.
- Cole, E., **Listening and Talking: A Guide to Promoting Spoken Language in Young Hearing Impaired Children**, Montreal, Quebec: Alexander Graham Bell Association for the Deaf, 1992.

- Conti-Ramsden, G. & Friel-Patti, S., "Mother's Discourse Adjustments to Language impaired And Non-Language Impaired Children", **Journal of Speech and Hearing Disorders**, 48, 360-367, 1983,
- Coşkun, N., **Okul Öncesi Çağda İşitme Engelli Çocuğu Olan Normal İşiten Bir Annenin Grup Oyunu Esnasında Kullandığı Stratejiler**, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 1997.
- Cross, T.G., "Mother's speech adjustments: The contribution of selected child listener variables", In: C. Ferguson & C. Snow (Eds.) **Talking to Children**, Cambridge: University Press, 1977.
- Cross, T.G., "Mother's speech and it's association with rate of linguistic development in young children", In: N. Waterson and C. Snow (Eds.) **The Development of Communication**, NY: John Wiley, 1978.
- Cross, T.G., "Habilitating the language impaired child: Ideas from studies of parent child interactions", **Topics in Language Disorders**, 4, 1-14, 1984.
- Cross, T.G. Nienhuys, T.G. & Kikman, M, "Parent child interaction with respectively disabled children: Some determinants of maternal speech style", In: K.E. Nelson (Ed.), **Children's Language 5**, 115-152, New York: Gardner Press, 1982.
- Cross, T., Johnson-Morris, J., & Nienhuys, T., "Linguistic feedback and maternal speech: Comparison of mother's addressing hearing impaired children", **First Language**, 1, 163-189, 1980.
- Dobert, L.M., **Ethnographic Research: Theory And Application For Modern Scholls And Societies**, New York: NY: Preager Publishers, 1984.
- Ellis, R. & Wells. G., "Enabling Factors in Adult Child Discourse", **First Language**, 1 46-62, 1980.
- Erickson, F. & Shultz, J. "What is a context? Some issues and methods in the analysis of social competence", **Language in Educational Settings**, Norwood, NJ: Ablex, 1981.
- Foster, S., "Learning to develop a topic", **Papers and Reports on Child Language Development**, 21, 63-71. 1982.

- Freedle, R. & Lewis, M. "Prelinguistic conversations", In: M. Lewis & L. Rosenblum (Eds.), **Interaction, Conversation and Development of Language**. New York: John Wiley & Sons. 1977.
- Furrow, D. Nelson, K. & Benedict, "Mother's speech to children and syntactic development: Some simple relationships", **Journal of Child Language**, 6, 423-442, 1979.
- Gamst, G. "Emory for conversations: Toward a grammar of dyadic conversation", **Discourse Process**, 5, 33-53, 1982.
- Garnica, O. "Some prosodic and paralinguistic features of speech to young children", In: C.E. Snow & Ferguson, C.A. (Eds.), **Talking to Children: Language Input and Acquisition**, Cambridge: Cambridge University Press, 1977.
- Gleason, J.B., **The Development of Language**, Boston, London, Toronto, Sydney, Tokyo, Singapore: Allyn and Bacon Inc, 1997.
- Greenstein, J., Greenstein, B., McConville, K. & Stellini, L. **Mother-infant Communication and Language Acquisition in Deaf Children**", New York: Lexington School for The Deaf, 1976.
- Gregory, S., Mogford, K. & Bishop, J., "Mother's speech to young hearing impaired children", **Journal of Child Language**, 8, 35-49, 1979.
- Harris, J.R. & Liebert, R.M. **The Child Development From Birth Through Adolescence**, Prentice-Hall, Inc. A Division Simon and Schucter, U.S.A.: Nev Jersey, 1987.
- Harste, J., Woodward, V. & Burke, L.C., **Language Stories and Literacy Lessons**, Porstmouth, NH: Heinnean Educational Books, 1984.
- Howe, C., **Acquiring Language in a Conversational Context**, New York: Academic Press, 1981.
- Jeffree, D. McConcey, R. & Hewson, S. **Let Me Play**, 2.nd Edit. Norwich Souvenir Press (E. and A.) Ltd. 1981.
- Kaye, K. & Charney, R., "Conversational asymetry between mothers and children", **Journal of Child Language**, 1981.

- Keenan, E. "Conversational competence in children", **Journal of Child Language**, 1, 163-183, 1974.
- Kretschmer, R.R. & Kretschmer, L.W., **Language Development And Intervention With The Hearing Impaired Child**, Baltimore: University Park Press, 1983.
- Kretschmer, R.R. & Kretschmer, L.W., "The acquisition of linguistic and communicative competence: Parent- child interactions" **The Volta Review**, 81, 5, 306-321, 1979.
- L.A. Rosenblum (Eds.) **The Effect Of The Infant On it's Caregiver**, N.Y: John Wiley & Sons.
- Lewis, M. & Freedle, R., "Mother infant dyad: The cradle of meaning", In: P. Pliner, L. Krames and t. Alloway (Eds.) **Communication affect: Language and Thought**, NY: Academic Press, 1973.
- Lindfors, J.W., **Children's Language and Learning**, Engelwood, Cliffs, NJ: Prentice Hall, Inc. 1987.
- Ling, P., "Early habilitation: A blend of counselling and guidance" In G. Mencher & S. Gerber (Eds.) **Early management of Hearing Loss**, NY: Grune & Stratton. 1981.
- Ling, D. & Ling, A., **Aural Habilitaion Washington**, DC: A.G. Bell. 1978.
- Lucariello, J.,& Nelson, K., "Remembering and planing talk between mothersand children" **Discourse Process**, 10, 219-235, 1987.
- Luterman, D., **Counseling Parents Of Hearing Impaired Children**, Boston, MA: Little, Brown & Co., 1979.
- McCarthy, D., "Language development in children" In: L. Carmichael, **Manual of Child Psychology**, NY: Willey, 1954.
- McDonald, L. & Pien D, "Mother conversational behavior as a function of interactional intent", **Journal of Child Language**, 9, 337-358, 1982.
- McLean, J & Sydner-McLean, L., **A Transactional Approach To Early Language Training**. Columbbus, OH: Merril. 1979.

- Mehan, H., **Structuring School Structure**, Harward Educational Review. 48, 32-64. 1978.
- Mishler, E., **Meaning in Context. Is There any Other Kind**, Harward Educational Review, 49,1-2, 1979.
- Moses, K., "Parenting a hearing impaired child" **The Volta Review**, 81, 73-80, 1979.
- Murphy, C. & Messer, D., "Mothers, infants and pointing: A study of gesture" In: H.R. Schaffer (Eds.) **Studies In mother Infant Interaction**, London: Academic Press, 1977.
- Nelson, K., "Structure and strategy in learning to talk", **Monographs of the Society for Research in Child Development**, 38, 1-2 Serial, 149, 1973.
- Newport, E.L., Gleitman, H. & Gleitman, L.R., "Mother, I'd rather do it myself: some effects of selected child listener variables", In: C. Snow & C.A. Ferguson (Eds.), **Talking to Children**, Cambridge University Press.
- Newson, J., **The growth of Shared Inderstanding Between Infant and Caregiver**, In M. Bullowa (Ed.), **Before Speech: The beginning of interpersonal communication**. Cambridge: Cambridge University Press, 1977.
- Nienhuys, T. Cross, T. & Horsborough, K., "Child variables influencing maternal speech style: Deaf and hearing children", **Journal of Communication Disorders**, 17, 189-207, 1984.
- Nunan, O., **Research Method in Language Learning**, Cambridge: Cambridge Uni.Pres, 1992.
- Ocsh, E. & Schieffelin, B., **Developmental Pragmatics**, NY: Academic Press, 1979.
- Özyürek, A., **İşiten Bir Anneyle Birinci Sınıfa Devam Eden İşitme Engelli Çocuğunun Doğal Ev Ortamında Çeşitli Bağlamlardaki Sözlü Etkileşimlerinde Konu Değiştirmeleri**, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 1997.
- Plaphinger, D. & Kretschmer, R.R., "The effect of context on the interactions between a normally-hearing mother and her hearing impaired child", **The Volta Review**, 93, 2, 75-87, 1991.

- Prutting, C., "Pragmatics as social competence" **Journal of Speech and Hearing Disorders**, 47, 123-134, 1982.
- Ratner, N., Bruner, J., "Games, Social exchanges and the acquisition of language", **Journal of Child Language**, 5, 391-401, 1978.
- Sacks, H., Schegloff, E. & Jefferson, G., "Simplest systematics for the organization of turn taking in conversation", **Language**, 50, 696-735, 1974.
- Schlesinger, H.S. & Meadow, K.P., **Sound and Sign**, Berkeley. CA: University of California Press, 1972.
- Schodorf, J.K., "A comparative analysis of parent child interactions of language delayed and linguistically normal children", **Dissertation Abstract International**, 42, 5, 1838-B, 1982.
- Schaffer, H.R., **Studies in Mother Infant Interaction**, London: Academic Press, 1977.
- Shelov., S.P. & Hannemann, R.E., **Caring for Your Baby and Young Child: Birth to Age 5**, New York, Toronto, London, Sydney-Auckland: Bantam Books, 1991.
- Shultz, J., Floria, S., & Erickson, F., "Where's the floor? Aspects of the cultural organization of social relationship in communication at home and at school" In: P. Gilmore & A. Glatthorn (Eds.) **Children In and Out of Schools**. Washington, DC: Center Applied Linguistics, 1982.
- Snow, C. & Ferguson, C., **Talking to Children**, Cambridge: Cambridge University Press, 1977.
- Snow, C., "The development of conversation between mothers and babies", **Journal of Child Language**, 4, 1-22, 1977.
- Snow, C., "Mother's speech to children learning language" **Child Development**, 43, 549-565, 1972.
- Stern, D., Beebe, B., Jaffe, J., & Bennet, S., "The infant's stimulus world during social interaction: A study of caregiver behaviors with particular reference to repetition and timing" In H. Schaffer (Ed.) **Studies In Mother Infant Interaction**, New York: Academic Press, 1977.

- Threvarthen, C., "Descriptive analyses of infant communicative behavior in studies", In: **Mother Infant Interaction**, H.R. Schaffer (Ed.), London: Academic Press. 1977.
- Tüfekçioğlu, Umran, **Farklı İki Eğitim Ortamında Sözel İletişim Eğitimi Gören İditme Engelli Öğrencilerin Konuşma Dillerinin Karşılaştırılması**, Eskişehir, 1989.
- Vygotsky, L.S., **Mind in Society**, (Trans. M. Cole, V: John-Steiner, S. Scribner & E. Soulberman), Cambridge, MA: Harward University, 1978.
- Wendell-Monning, J. & Lumley, J., "Child Deafness and mother-child interactions", **Child Development**, 51, 766-774, 1980.
- White, S. & White, R., "The deaf imperative: Characteristics of maternall input to hearing impaired children", **Topics in Language Disorders**, 4, 38-49, 1984.